

RAPORT

PRIVIND
EXERCITAREA
JURISDICȚIEI
CONSTITUȚIONALE
ÎN ANUL 2015



PROIECT UE
SUPPORT PENTRU CURTEA
CONSTITUȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA

Raportul privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2015 este editat de Curtea Constituțională a Republicii Moldova cu sprijinul Proiectului Uniunii Europene „Suport pentru Curtea Constituțională a Republicii Moldova“

Responsabil de ediție: *Rodica Secieru, Secretar General al Curții Constituționale*
Coordonator: *Lilia Rusu (Direcția juridică-Greșă)*
Echipa de selecție: *Maria Strulea, Natalia Vilcu-Bajurean (Secția Cercetare și Analiză)*
Redactor: *Nina Pârțac (Secția Editorială)*

Editura Arc
str. G. Meniuc nr. 3, Chișinău, MD 2009;
tel.: (+373 22) 73-36-19, 73-53-29; fax (+373 22) 73-36-23
e-mail: info.edituraarc@gmail.com; www.edituraarc.md

Coperta: *Mihai Bacinschi*
Redactor tehnic: *Marian Motrescu*

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

Curtea Constituțională. Raport privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2015 / Curtea Constituțională Rep. Moldova; resp. ed.: Rodica Secieru; coord.: Lilia Rusu. – Chișinău: Arc, 2016 (Tipogr. „Fiscservinform“). – 192 p.

Referințe bibliogr. în subsol. – Apare cu sprijinul Proiectului Uniunii Europene „Suport pentru Curtea Constituțională a Republicii Moldova“. – 200 ex.

ISBN 978-9975-137-00-3

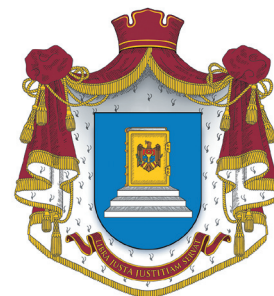
342.565.2(478)(047)

C 97

ISBN 978-9975-137-00-3

RAPORT

PRIVIND EXERCITAREA
JURISDICȚIEI CONSTITUȚIONALE
ÎN ANUL 2015



CHIȘINĂU 2016



Republica Moldova
CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

HOTĂRÂRE

cu privire la aprobarea Raportului
privind exercitarea jurisdicției
constituționale în anul 2015

*Chișinău,
19 ianuarie 2016*

ÎN NUMELE REPUBLICII MOLDOVA,
CURTEA CONSTITUȚIONALĂ, STATUÂND ÎN COMPONENTA:

Alexandru TĂNASE, *președinte*,
DI Aurel BĂIEȘU,
DI Igor DOLEA,
DI Victor POPA,
DI Tudor PANȚÎRU, *judecători*,

cu participarea Secretarului General, Rodica SECRIERU,

examinând în ședință plenară Raportul privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2015,

conducându-se de prevederile art.26 din Legea nr.317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională, art.61 alin.(1) și art.62 lit. f) din Codul jurisdicției constituționale nr.502-XIII din 16 iunie 1995,

în temeiul art.10 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, art.5 lit. i) și art.80 din Codul jurisdicției constituționale,

HOTĂRĂȘTE:

1. Se aprobă Raportul privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2015, conform anexei.
2. Prezenta hotărâre se publică în „*Monitorul Oficial al Republicii Moldova*“.

Președinte

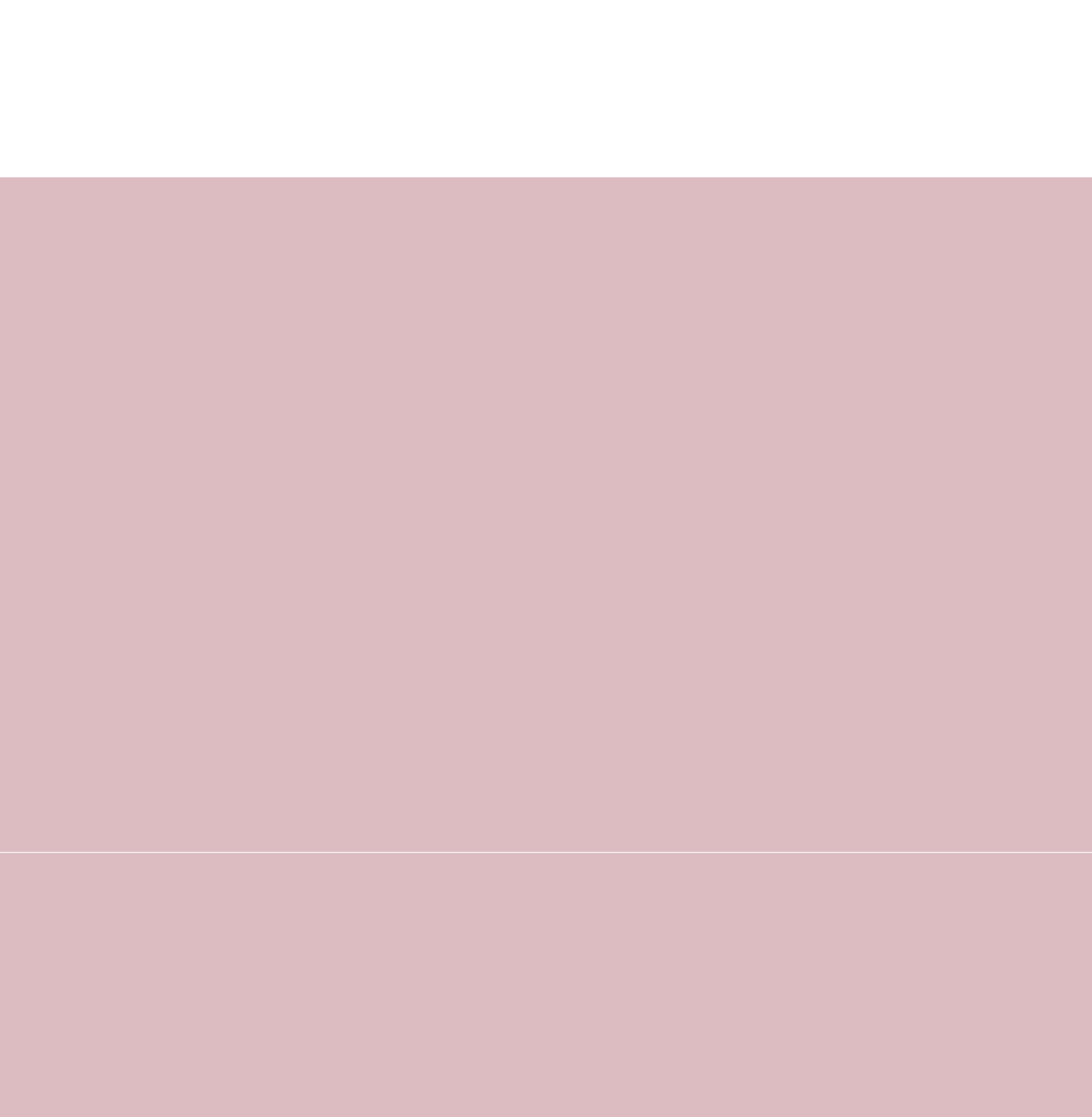
Alexandru TĂNASE

Chișinău,
19 ianuarie 2016,
HCC nr. 1

Aprobat
prin Hotărârea Curții Constituționale
nr. 1 din 19 ianuarie 2016

RAPORT

PRIVIND EXERCITAREA
JURISDICȚIEI CONSTITUȚIONALE
ÎN ANUL 2015





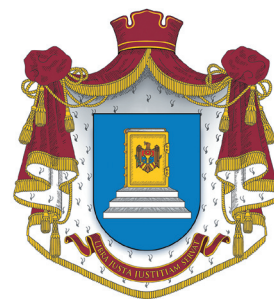
TITLUL

SISTEMUL CONSTITUȚIONAL
ÎN REPUBLICA MOLDOVA

I

TITLUL I

SISTEMUL CONSTITUȚIONAL ÎN REPUBLICA MOLDOVA



A | JURISDICȚIA CONSTITUȚIONALĂ

Statutul Curții Constituționale, unica autoritate de jurisdicție constituțională în Republica Moldova, autonomă și independentă față de puterile legislativă, executivă și judecătorească, este consacrat de Constituție, care stabilește, concomitent, principiile și principalele atribuții funcționale ale Curții. Statutul Curții Constituționale este determinat de rolul său primordial de a asigura respectarea valorilor statului de drept: garantarea supremației Constituției, asigurarea realizării principiului separației puterilor în stat, asigurarea responsabilității statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat. Aceste funcții majore sunt realizate prin intermediul instrumentelor garantate de Constituție.

În cadrul bunei organizări a autorității statului, rolul Curții Constituționale este esențial și definitoriu, reprezentând un adevărat pilon de susținere a statului și democrației, de garantare a egalității în fața legii, a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Totodată, Curtea Constituțională contribuie la buna funcționare a autorităților publice în cadrul raporturilor constituționale de separație, echilibru, colaborare și control reciproc ale puterilor statului.

Atribuțiile constituționale, prevăzute de art. 135 din Constituție, sunt dezvoltate în Legea nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională și Codul jurisdicției constituționale nr. 502-XIII din 16 iunie 1995, care reglementează, *inter alia*, procedura de examinare a sesizărilor, modul de alegere a judecătorilor Curții

Constituționale și a Președintelui Curții, atribuțiile, drepturile și responsabilitățile acestora. Astfel, în temeiul prevederilor constituționale, Curtea Constituțională:

- a) exercită, la sesizare, controlul constituționalității legilor, regulamentelor și hotărârilor Parlamentului, a decretelor Președintelui Republicii Moldova, a hotărârilor și dispozițiilor Guvernului, precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte;
- b) interpretează Constituția;
- c) se pronunță asupra inițiativelor de revizuire a Constituției;
- d) confirmă rezultatele referendumurilor republicane;
- e) confirmă rezultatele alegerii Parlamentului și a Președintelui Republicii Moldova, validează mandatele deputaților și al Președintelui Republicii Moldova;
- f) constată circumstanțele care justifică dizolvarea Parlamentului, demiterea Președintelui Republicii Moldova, interimatul funcției de Președinte, imposibilitatea Președintelui Republicii Moldova de a-și exercita atribuțiile mai mult de 60 de zile;
- g) rezolvă excepțiile de neconstituționalitate a actelor juridice, sesizate de Curtea Supremă de Justiție;
- h) hotărăște asupra chestiunilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid.

B | JUDECĂTORII CURȚII CONSTITUȚIONALE

Potrivit articolului 136 din Constituție, Curtea Constituțională se compune din șase judecători, numiți pentru un mandat de șase ani.

În anul 2015, Curtea Constituțională a funcționat în componența a cinci judecători. Până la momentul aprobării prezentului Raport, nu a fost desemnat judecătorul din partea Guvernului.

Astfel, componența Plenului Curții Constituționale în 2015 a fost următoarea (*în ordinea accederii în funcție*):

1. Alexandru TĂNASE, președinte
2. Igor DOLEA,
3. Tudor PANȚÎRU,
4. Aurel BĂIEȘU,
5. Victor POPA, judecători.

De la fondarea Curții Constituționale au activat 20 de judecători constituționali, exercitându-și mandatele după cum urmează:

13

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015		
Pavel BARBALAT	februarie 1995 – februarie 2001																						
Nicolae CHISEEV	februarie 1995 – februarie 2001																						
Nicolae OSMOCHESCU	febr. 1995 – sept. 1998																						
Eugen SOFRONI	febr. 1995 – aug. 1996																						
Gheorghe SUSARENCO	februarie 1995 – februarie 2001																						
Ion VASILATI	februarie 1995 – februarie 2001							octombrie 2002 – octombrie 2008															
Mihai COTOROBAI		august 1996 – septembrie 2002																					
Constantin LOZOVANU			martie 1998 – aprilie 2004																				
Mircea IUGA						februarie 2001 – februarie 2007																	
Alina IANUCENCO									aprilie 2004 – aprilie 2010														
Dumitru PULBERE							februarie 2001 – februarie 2007				februarie 2007 – februarie 2013												
Victor PUȘCAȘ							februarie 2001 – februarie 2007				martie 2007 – februarie 2013												
Elena SAFALERU							februarie 2001 – februarie 2007				februarie 2007 – februarie 2013												
Valeria ȘTERBEȚ												februarie 2007 – februarie 2013											
Petru RAILEAN														octombrie 2008 – octombrie 2014									
Alexandru TĂNASE																	aprilie 2011 –						
Igor DOLEA																					februarie 2013 –		
Tudor PANȚÎRU																						februarie 2013 –	
Victor POPA																						aprilie 2013 –	
Aurel BĂIEȘU																						aprilie 2013 –	

Judecătorii-asistenți

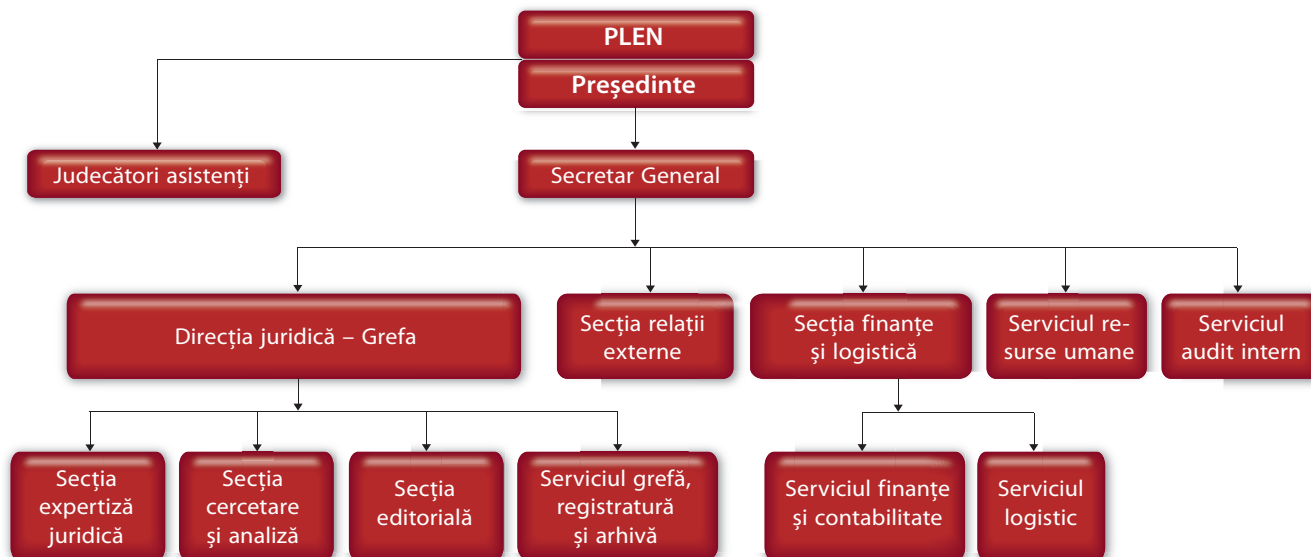
Potrivit structurii organizatorice, judecătorii Curții Constituționale sunt asistați de judecători-asistenți, care, în exercitarea activității, îndeplinesc următoarele atribuții funcționale de bază:

- asistă judecătorii la exercitarea jurisdicției asupra sesizărilor examinate, în condițiile Codului de jurisdicție constituțională;
- formulează puncte de vedere la solicitarea judecătorului-raportor, plenului și a Președintelui Curții;
- studiază opiniile scrise ale autorităților asupra sesizării;
- întreprind acțiunile necesare pentru soluționarea cauzei, potrivit instrucțiunilor judecătorului-raportor, Plenului și Președintelui Curții.

Judecătorul-asistent este asimilat cu judecătorul Curții de Apel.

C | STRUCTURA ORGANIZATORICĂ A CURȚII CONSTITUȚIONALE

Pe parcursul anului 2015, Curtea Constituțională și-a desfășurat activitatea în baza structurii organizatorice aprobate la 5 iunie 2012, după cum urmează:



Organizarea activității în cadrul Curții Constituționale, principalele drepturi și obligații ale administrației și ale angajaților Curții, alte aspecte de funcționare sunt stabilite în Regulamentul privind organizarea internă a Curții Constituționale, aprobat prin Decizia Curții nr. AG-4 din 3 iunie 2014¹.

Secretariatul Curții asistă judecătorii constituționali pe parcursul întregului proces de gestionare și instrumentare a dosarelor; acordă asistență informațională, organizatorică, științifică și de altă natură; asigură analiza sesizărilor prealabilă etapei admisibilității; organizează audiența cetățenilor.

Secretariatul este condus de Secretarul general al Curții, care este responsabil, în principal, de:

- pregătirea, organizarea și coordonarea lucrărilor ce țin de competența structurilor Secretariatului;
- asigurarea controlului în ceea ce privește respectarea termenelor stabilite pentru examinarea sesizărilor;
- întocmirea proiectului planului de examinare a sesizărilor și prezentarea planului aprobat judecătorilor, judecătorilor-asistenți, subunităților Secretariatului și asigurarea controlului asupra îndeplinirii acestuia;
- supravegherea comunicării actelor Curții Constituționale către autoritățile publice prevăzute de lege;
- întocmirea recomandărilor și consultarea Președintelui Curții în problemele ce țin de înlăptuirea jurisdicției constituționale și managementul general al Curții;
- organizarea agendei, a întrunirilor și ședințelor de lucru ale Președintelui Curții;
- îndeplinirea altor sarcini dispuse de Președintele sau de Plenul Curții Constituționale.

Activitatea subdiviziunilor Secretariatului, funcțiile și principalele responsabilități sunt prevăzute de Regulamentul privind organizarea internă a Curții Constituționale, menționat mai sus.

¹ http://constcourt.md/public/files/file/Baza%20legala/r_organizare_interna_cc_19062014.pdf

D | PROCEDURA ÎN FAȚA CURȚII

1 SESIZAREA CURȚII

Curtea Constituțională își exercită atribuțiile la sesizarea subiecților abilitați cu acest drept. Legislația Republicii Moldova nu conferă Curții competența de a exercita jurisdicția constituțională din oficiu. Astfel, conform art.25 din Legea cu privire la Curtea Constituțională și art. 38 alin. (1) din Codul jurisdicției constituționale, dreptul de sesizare al Curții Constituționale îl au:

- Președintele Republicii Moldova;
- Guvernul;
- ministrul justiției;
- Curtea Supremă de Justiție;
- Procurorul General;
- deputatul în Parlament;
- fracțiunea parlamentară;
- Avocatul Poporului;
- Adunarea Populară a Găgăuziei (Gagauz-Yeri).

Sesizările înaintate de subiecții cu drept de sesizare trebuie să fie motivate și să corespundă cerințelor de formă și de conținut prevăzute de art. 39 din Codul jurisdicției constituționale. Curtea Constituțională soluționează sesizarea în termen de 6 luni de la data depunerii, termen care poate fi prelungit prin decizia Președintelui Curții.

2 EXAMINAREA SESIZĂRILOR

Sesizările depuse la Curtea Constituțională se examinează în temeiul prevederilor Legii cu privire la Curtea Constituțională nr.317-XIII din 13 decembrie 1994 și Codului jurisdicției constituționale nr. 502-XIII din 16 iunie 1995. Procedura de examinare a sesizărilor de desfășoară în conformitate cu prevederile *Regulamentului privind procedura de examinare a sesizărilor depuse la Curtea Constituțională*, aprobat prin Decizia Curții nr. AG-3 din 3 iunie 2014² (Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.185-199 din

² http://constcourt.md/public/files/file/Baza%20legala/D_AG3.pdf

18.07.2014), care reglementează: procedura preparatorie admisibilității sesizării, examinarea admisibilității sesizării, pregătirea cauzei pentru examinare în ședința publică a Curții, examinarea cauzei în cadrul ședinței publice a Curții, deliberarea.

2.1. Procedura preparatorie admisibilității sesizării

Sesizările, depuse la Curte de către subiecții abilitați cu acest drept, conform art. 25 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, se prezintă de către Serviciul registratură, grefă și arhivă Președintelui Curții, care, prin rezoluție, dispune transmiterea acestora către Secretariatul Curții spre analiza prealabilă admisibilității. În cadrul Secretariatului, Secretarul general repartizează sesizarea Secției expertiză juridică și coordonează întreaga procedură de analiză a sesizării prealabilă admisibilității.

Secția expertiză juridică analizează sesizarea, de regulă, în termen de 15 zile de la data repartizării, dacă prin rezoluție nu este stabilit un alt termen. În cadrul examinării prealabile a sesizărilor care vizează controlul constituționalității legilor, excepțiile de neconstituționalitate și interpretarea Constituției, Secția expertiză juridică întocmește Fișa analitică a sesizării, un document de uz intern, care cuprinde următoarele elemente structurale:

- a) *obiectul sesizării* – se indică expres prevederile actului normativ contestat sau prevederile constituționale, a căror interpretare se solicită;
- b) *esența normelor contestate* – se expune succint substanța aspectelor vizate de normele contestate sau de normele constituționale, a căror interpretare se solicită;
- c) *prevederile constituționale invocate* – se indică nemijlocit cuprinsul articolelor din Constituție pretinse a fi încălcate;
- d) *argumentele autorului sesizării* – se indică succint și clar esența problemelor abordate în sesizare, precum și informația pe care autorul o consideră pertinentă pentru soluționarea sesizării;
- e) *concluziile asupra obiectului sesizării* – se indică scopul normei contestate și legătura acesteia cu alte prevederi legale; norma contestată se examinează prin prisma normelor constituționale invocate;
- f) *referințe internaționale relevante* – se indică prevederile actelor internaționale, expertizele organismelor internaționale, jurisprudența Curții Europene a Dreptu-

rilor Omului, precum și jurisprudența Curților Constituționale ale altor state, în cazul în care acestea sunt relevante pentru obiectul sesizării;

- g)** *jurisprudența Curții Constituționale* – se indică referințe din hotărârile sau deciziile Curții, în cazul în care aceasta s-a pronunțat într-o problemă similară sau chiar identică cu obiectul sesizării;
- h)** *concluzii de fond și procedură* – se indică legătura de cauzalitate între normele contestate și prevederile constituționale pretinse a fi încălcate, precum și respectarea aspectelor de procedură și formă la depunerea sesizării.

Sesizarea însoțită de fișa analitică se transmite Președintelui Curții, care desemnează un judecător-raportor. Sesizarea se respinge dacă în fișa analitică se constată că sesizarea nu este depusă de către subiectul cu drept de sesizare, fie sesizarea este depusă repetat și nu a expirat termenul de 9 luni de la data în care subiectul și-a retras sesizarea depusă anterior.

2.2. Examinarea admisibilității sesizării

Termenul de examinare a admisibilității sesizării este de cel mult 60 de zile de la data înregistrării acesteia; totuși, în caz de necesitate, pentru o examinare suplimentară, Președintele Curții poate prelungi acest termen. Sesizările care au același obiect sau obiect similar pot fi conexe prin decizia Președintelui Curții și repartizate unui singur judecător-raportor. În cazul în care acest lucru poate prelungi considerabil termenul de examinare a admisibilității, sesizările nu vor fi conexe.

La ședința privind examinarea admisibilității sesizării, care este deliberativă dacă la ea participă majoritatea judecătorilor Curții, participă, de asemenea, judecătorul-asistent, Secretarul general și asistentul judiciar (referentul) care a asistat judecătorul-raportor. În cadrul ședinței judecătorul-raportor prezintă avizul asupra sesizării, în baza căruia Plenul Curții adoptă una din următoarele soluții: a) declară sesizarea admisibilă; b) declară sesizarea inadmisibilă; c) conexează admisibilitatea cu examinarea în fond a sesizării; d) decide restituirea sesizării. La adoptarea deciziilor de inadmisibilitate a sesizărilor depuse, judecătorii pot formula opinii separate.

Sesizarea urmează a fi *declarată inadmisibilă* în cazul în care:

- a)** soluționarea sesizării nu intră în competența Curții;

- b) excepția de neconstituționalitate a actului normativ contestat a fost rezolvată;
- c) normele contestate au fost modificate sau abrogate;
- d) există o hotărâre anterioară a Curții în problema vizată în sesizare.

Sesizarea urmează a fi *restituită prin scrisoare* autorului sesizării în cazul în care:

- a) sesizarea nu este motivată și nu cuprinde obiectul pe care sunt întemeiate cerințele;
- b) nu este demonstrată legătura de cauzalitate între prevederile contestate și normele constituționale invocate;
- c) sesizarea nu întrunește condițiile de formă;
- d) autorul sesizării nu a prezentat informația suplimentară și nu a răspuns la întrebările formulate de Curte în termenul stabilit.

Decizia privind inadmisibilitatea sesizării se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova și se aduce la cunoștința autorului sesizării. Declararea sesizării inadmisibilă exclude posibilitatea depunerii repetate a unei noi sesizări având același obiect și temeuri. Restituirea sesizării de către Curte nu exclude posibilitatea depunerii repetate a unei noi sesizări cu același obiect și aceleași temeuri, dacă subiectul cu drept de sesizare care a depus-o a înlăturat deficiențele constatate.

2.3. Pregătirea cauzei pentru examinare în ședința publică a Curții

În procesul de pregătire a dosarului pentru examinare în ședința publică a Curții, judecătorul-raportor, asistat de către un judecător-asistent și un asistent judiciar (referent) din cadrul Secției expertiză juridică, solicită autorităților vizate prezentarea opiniei asupra sesizării. La solicitarea opiniei asupra sesizării, după caz, Curtea formulează față de autorități întrebări asupra esenței cauzei. Neprezentarea opiniei în termenul cerut nu împiedică examinarea sesizării de către Curte.

Potrivit completărilor operate în Regulamentul privind procedura de examinare a sesizărilor depuse la Curtea Constituțională prin Decizia Curții Constituționale nr.AG-2 din 23 iunie 2015³, opiniile prezentate în adresa Curții se comunică părților, care, în termenul stabilit de Curte, pot prezenta comentarii asupra pozițiilor celorlalte

³ http://constcourt.md/public/files/file/Baza%20legala/D_AG3.pdf

părți (pct. 35¹ din Regulamentul privind procedura de examinare a sesizărilor depuse la Curtea Constituțională).

Cu cel puțin 10 zile înainte de data desfășurării ședinței publice, autorul (autorii) sesizării și ceilalți participanți la proces sunt informați despre locul, data și ora ședinței. În cazuri urgente, participanții la proces pot fi informați într-un termen mai restrâns.

Pe lângă autorul (autorii) sesizării, la ședință se invită: a) reprezentantul Parlamentului și, după caz, al Președintelui Republicii Moldova și al Guvernului, în cazul exercitării controlului de constituționalitate a unei legi; b) reprezentantul Parlamentului, în cazul exercitării controlului de constituționalitate a unei hotărâri a Parlamentului; c) reprezentantul Președintelui Republicii Moldova, în cazul exercitării controlului de constituționalitate a unui decret al Președintelui; d) reprezentantul Guvernului în cazul exercitării controlului de constituționalitate a unei hotărâri a Guvernului; e) reprezentantul Parlamentului și reprezentanții altor instituții vizate, la decizia Președintelui Curții, în cazul în care se interpretează o normă constituțională; f) partea (sau reprezentantul acesteia) care a ridicat excepția de neconstituționalitate în cadrul unui proces judiciar; g) intervenienții.

Sesizarea poate fi retrasă de subiectul ei la orice etapă de examinare a cauzei.

2.4. Examinarea cauzei în ședința publică a Curții

Sesizările se examinează de Curte în cadrul ședințelor publice, organizate, de regulă, în patru sesiuni: iarnă, primăvară, vară și toamnă.

Sesizările pregătite pentru examinare se includ în agenda Curții. Proiectul agendei, care conține ordinea de zi a ședințelor publice, se aprobă de Plenul Curții; concomitent pe site-ul Curții se plasează anunțurile privind ședințele publice ale Curții (data, ora și locul).

Ședințele Curții se prezidează de Președintele Curții sau de un alt judecător desemnat în acest sens. Indicațiile președintelui ședinței sunt obligatorii pentru participanții la proces și pentru persoanele prezente. În cadrul ședinței Curții, părțile prezintă faptele și aspectele de drept ale cauzei, astfel încât luările de cuvânt să nu depășească 15 minute.

Potrivit completărilor introduse prin Decizia Curții Constituționale nr.AG-2 din 23 iunie 2015 în Regulamentul privind procedura de examinare a sesizărilor depuse la Cur-

tea Constituțională, la solicitarea părților, președintele ședinței poate acorda acestora un termen de până la 15 minute pentru formularea opiniei asupra întrebărilor adresate de către judecători.

După rostirea cuvântului de încheiere de către părți, președintele ședinței anunță retragerea judecătorilor în sala de consiliu pentru deliberare. Participanții la proces sunt înștiințați despre locul, data și ora pronunțării dispozitivului hotărârii.

În cazul în care în procesul de examinare a cauzei Curtea atestă că:

- a) sesizarea a fost retrasă;
- b) sesizarea nu ține de competența organelor și persoanelor care au depus-o;
- c) soluționarea sesizării nu intră în competența Curții Constituționale;
- d) excepția de neconstituționalitate a actului normativ contestat este rezolvată;
- e) există o hotărâre anterioară a Curții Constituționale în problema dată;
- f) se înregistrează paritate de voturi la adoptarea hotărârii, Curtea Constituțională dispune sistarea procesului de examinare.

În conformitate cu completările introduce prin Decizia Curții Constituționale nr.AG-2 din 23 iunie 2015, sesizările prin care se solicită interpretarea Constituției sau avizarea inițiativelor de modificare a Constituției se examinează în ședință închisă, fără participarea părților.

Dispozitivul hotărârii privind interpretarea Constituției și al avizului asupra inițiativei de modificare a Constituției se pronunță public. Părțile sunt informate despre data și locul pronunțării publice a dispozitivului. Dispozitivul hotărârii se comunică părților și terțelor persoane interesate.

2.4.1. *Reprezentarea în ședința publică a Curții*

Potrivit completărilor operate în Regulamentul privind procedura de examinare a sesizărilor depuse la Curtea Constituțională prin Decizia Curții Constituționale nr.AG-5 din 23 noiembrie 2015⁴, autorul sesizării poate participa personal la ședința publică a Curții sau poate delega un reprezentant.

⁴ http://constcourt.md/public/files/file/Baza%20legala/D_AG3.pdf

În respectiva Decizie din 2015 se menționează *expresis verbis* că reprezentantul autorului sesizării și reprezentanții autorităților invitate la ședințele publice ale Curții urmează a fi licențiați în drept, cu excepția cazului în care Plenul Curții decide altfel. Calificarea reprezentantului urmează a fi confirmată prin acte doveditoare.

La delegarea mai multor reprezentanți de către autorul sesizării și autoritățile publice, cel puțin un reprezentant urmează a fi licențiat în drept. Președintele ședinței, în urma consultării reprezentanților părții, decide ordinea luărilor de cuvânt. În cazul în care este delegată o singură persoană, care nu întrunește condiția menționată, iar Plenul Curții nu a decis altfel, Președintele ședinței refuză admiterea acesteia ca parte la ședința publică a Curții și acordarea dreptului la luarea de cuvânt. În situații excepționale și la orice etapă a procesului, în cazul în care circumstanțele sau conduita reprezentantului desemnat justifică acest lucru, Plenul Curții poate să dispună că acesta nu mai poate participa la ședința publică a Curții, iar partea reprezentată urmează să delege o altă persoană.

2.5. Deliberarea

Judecătorii Curții deliberază în sala de consiliu, iar deliberarea este secretă. După încheierea deliberărilor, Președintele ședinței pune la vot propunerile judecătorului-raportor și ale celorlalți judecători. Judecătorul Curții nu este în drept să se abțină de la vot, iar Președintele ședinței votează ultimul.

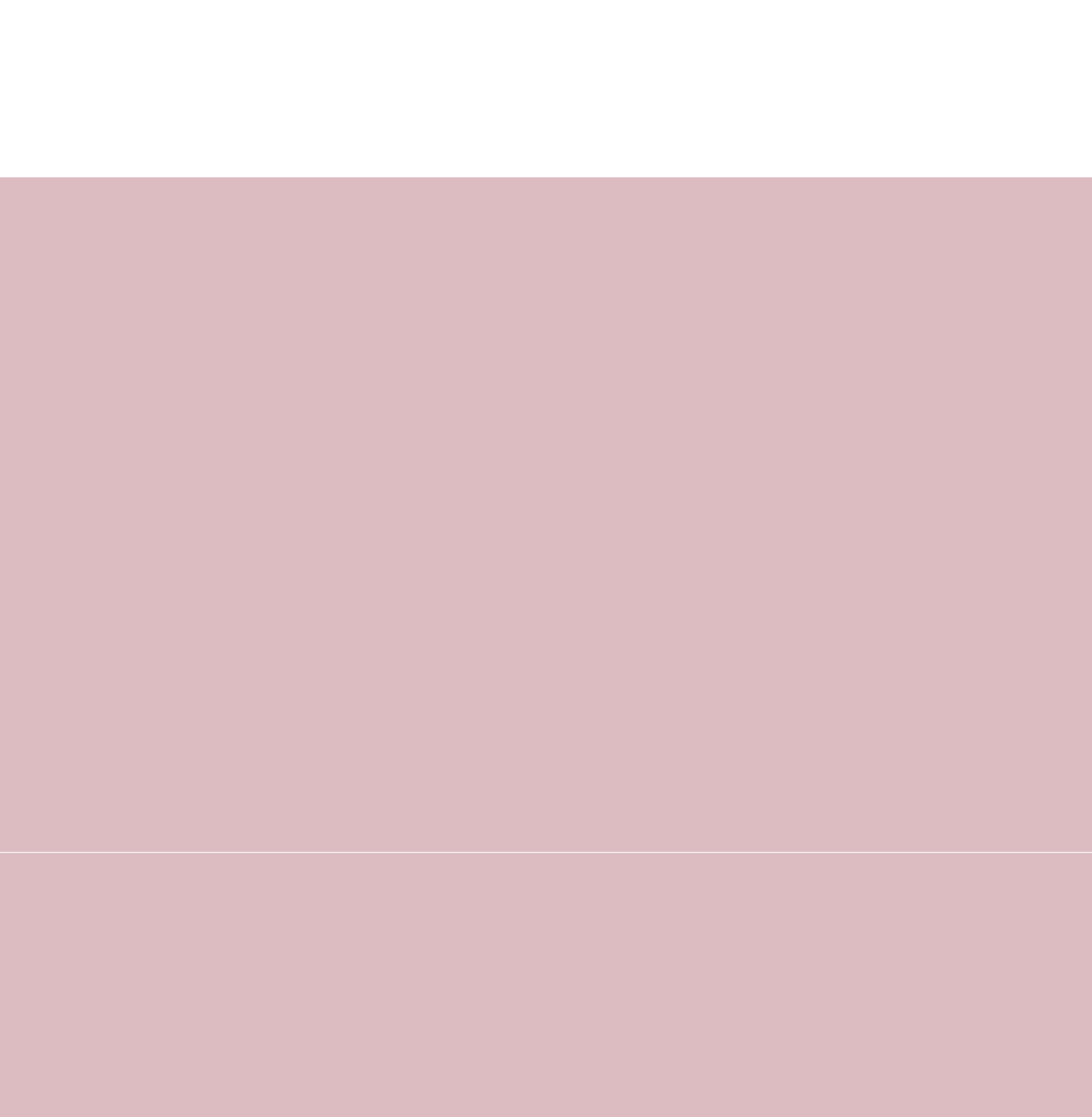
Dacă în timpul deliberărilor se înregistrează paritate de voturi, președintele ședinței poate decide reluarea examinării cauzei pentru analiza unor noi argumente sau circumstanțe esențiale pentru soluționarea cauzei. Cauza poate fi reluată și în alte situații, în care judecătorii constată necesitatea unei examinări suplimentare. În acest caz Președintele ședinței anunță întreruperea ședinței sau amână examinarea cauzei.

Dispozitivul hotărârii este pronunțat de către președintele ședinței. În ziua pronunțării dispozitivului hotărârii pe site-ul Curții se plasează un comunicat de presă și, de regulă, dispozitivul hotărârii.

3 ACTELE CURȚII

În urma examinării sesizărilor, Curtea adoptă hotărâri, decizii și emite avize. Hotărârile și avizele se adoptă în numele Republicii Moldova și se pronunță de Plenul Curții Constituționale în cazul soluționării în fond a sesizării. Deciziile se pronunță în cazul nesoluționării în fond a sesizării. Hotărârile Curții Constituționale produc efecte pentru viitor.

Actele Curții Constituționale sunt acte oficiale și executorii pe întreg teritoriul țării, pentru toate autoritățile publice și pentru toate persoanele fizice și juridice. Actele normative sau unele părți ale acestora declarate neconstituționale devin nule și nu se aplică din momentul adoptării hotărârii respective a Curții Constituționale. Actele Curții Constituționale nu sunt supuse nici unei căi de atac, sunt definitive și intră în vigoare la data adoptării, urmând să fie publicate în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.



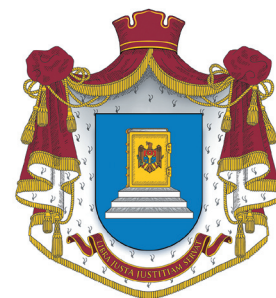


TITLUL
ACTIVITATEA
JURISDICTIONALĂ

II

TITLUL II

ACTIVITATEA JURISDICTIONALĂ



A | APRECIEREA CURȚII

1 PRINCIPII GENERALE

1.1. Eforturile anticorupție în cadrul instituțiilor publice și garanțiile statului de drept

Curtea a relevat că lupta împotriva corupției a fost declarată obiectiv național prin diverse angajamente internaționale și documente naționale, precum Convenția penală privind corupția (încheiată la Strasbourg, la 27 ianuarie 1999 și ratificată de Republica Moldova pe 14 ianuarie 2004, prin Legea nr. 428 din 30 octombrie 2003), Strategia națională anticorupție pe anii 2011-2015 (aprobată prin Hotărârea Parlamentului nr. 154/2011), Strategia de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016 (aprobată prin Legea nr. 231 din 25 noiembrie 2011) și Planul de acțiuni pentru implementarea acesteia (aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 6/2012), Legea nr. 90 din 25 aprilie 2008 privind prevenirea și combaterea corupției, Strategia de consolidare instituțională a Centrului Național Anticorupție (aprobată prin Hotărârea Parlamentului nr. 232/2012), (HCC nr. 7 din 16.04.2015⁵, § 34)

⁵ Hotărârea Curții Constituționale nr.7 din 16.04.2015 *privind controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind testarea integrității profesionale*

Cu toate acestea, Republica Moldova se confruntă cu provocări serioase în procesul de combatere și prevenire a corupției, flagel larg răspândit în aproape întreg sectorul public (*HCC nr. 7 din 16.04.2015, §35*).

Curtea a reiterat că fenomenul corupției constituie o amenințare la valorile statului de drept, democrație și drepturile omului, subminează principiile bunei-administrări, echității și justiției sociale, denaturează concurența, împiedică dezvoltarea economică și periclitează stabilitatea instituțiilor democratice și fundamentul moral al societății (*HCC nr. 7 din 16.04.2015, §37*).

Prin urmare, este imperios necesară asigurarea unor mijloace legale, adecvate și eficiente, compatibile cu procesul continuu de modernizare și tehnologizare, astfel încât fenomenul infracțional al corupției să poată fi controlat și diminuat. Tocmai de aceea protecția drepturilor individuale nu poate fi una absolută, acestea nu pot fi exercitate *in absurdum*, ci pot constitui obiectul unor restrângeri care sunt justificate în funcție de scopul urmărit (*HCC nr. 7 din 16.04.2015, §38*).

Astfel, Curtea a încurajat și a salutat toate eforturile depuse de autoritățile competente în lupta cu acest fenomen. În același timp, Curtea consideră important ca aceste eforturi să nu pericliteze ordinea constituțională, să nu pună în pericol stabilitatea instituțiilor democratice și să nu încalce drepturile fundamentale ale omului (*HCC nr. 7 din 16.04.2015, §39*).

În acest sens, dispozițiile art.1 alin.(3) din Constituție consacră principiul statului de drept, ale cărui exigențe privesc scopurile majore ale activității statale, prefigurate în ceea ce este numit domnia legii, sintagmă ce implică subordonarea statului față de drept, asigurarea acelor mijloace care să permită dreptului să cenzureze opțiunile politice și, în acest cadru, să pondereze eventualele tendințe abuzive, discreționare ale structurilor etatice. Statul de drept asigură supremația Constituției, corelarea legilor și a tuturor actelor normative cu aceasta, existența regimului de separație a puterilor publice, care trebuie să acționeze în limitele legii, și anume în limitele unei legi ce exprimă voința generală. Statul de drept consacră o serie de garanții, inclusiv jurisdicționale, care asigură respectarea drepturilor și libertăților cetățenilor prin autolimitarea statului, respectiv încadrarea autorităților publice în coordonatele dreptului (*HCC nr. 7 din 16.04.2015, §40*).

Limitarea exercițiului unor drepturi individuale, în considerarea unor drepturi colective și interese publice, ce vizează siguranța națională, ordinea publică sau prevenția penală, constituie în permanență o operațiune sensibilă sub aspectul reglementării, fiind necesară menținerea unui just echilibru între interesele și drepturile individuale, pe de o parte, și cele ale societății, pe de altă parte (*HCC nr. 7 din 16.04.2015, §41*).

Încrederea cetățenilor în corectitudinea persoanelor cu funcții publice și în instituții în general constituie fundamentul democratic al funcționării acestora (*HCC nr. 7 din 16.04.2015, §42*).

Încrederea în instituții este parte a „capitalului social”, alături de încrederea generalizată (în semeni) și rețelele de asociere în care sunt implicați indivizii (*HCC nr. 7 din 16.04.2015, §43*).

„Încrederea în instituțiile statului” îi motivează pe cetățeni să se implice mai mult în sfera vieții publice. Nivelul de încredere a publicului în instituții are efecte și asupra dezvoltării economice a societății (*HCC nr. 7 din 16.04.2015, §44*).

Deși are un grad mare de relativitate, încrederea în unele instituții este decisiv influențată de către reprezentanții acestora (*HCC nr. 7 din 16.04.2015, §45*).

În conformitate cu principiul fundamental al statului de drept, persoanele aflate în funcții publice trebuie să demonstreze că îndeplinesc standardele ridicate în materie de integritate (*HCC nr. 7 din 16.04.2015, §46*).

Așadar, valorile Constituției Republicii Moldova consacrate în articolul 1 alin. (3) presupun, în mod implicit, și responsabilitatea celor care dețin funcții publice și care activează pentru realizarea interesului public (*HCC nr. 7 din 16.04.2015, §49*).

În general, una din condițiile și componentele esențiale pentru existența unei autorități eficiente în combaterea corupției este existența unui cadru legal adecvat și stabil, care să reglementeze competențele acesteia. Există mai multe aspecte ale independenței acestei autorități, care includ independența politică, funcțională, operațională, precum și independența financiară. Libertatea de a lua decizii și libertatea de a întreprinde acțiuni adecvate sunt cele mai importante, în special pentru investigarea efectivă și eficiența a acuzațiilor, în lipsa unei influențe sau a unor obligații nejustificate (*HCC nr. 7 din 16.04.2015, §179*).

Prin urmare, Curtea a reținut, cu titlu de principiu, că testarea integrității profesionale poate fi aplicată tuturor categoriilor profesionale de agenți publici. Nici o categorie profesională nu este, prin natura sa, exclusă de la testarea integrității profesionale (*HCC nr. 7 din 16.04.2015, §181*).

Aceasta însă trebuie să respecte garanțiile dreptului la un proces echitabil și ale respectării vieții private, precum și cele ale separației puterilor în stat (*HCC nr. 7 din 16.04.2015, §182*).

1.2. Principiul legalității

La baza statului de drept, consacrat de articolul 1 alin. (3) din Constituție, stă principiul legalității. Nici o lege și nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică (articolul 7 din Constituție), iar respectarea legilor care nu contravin în mod vădit Constituției este obligatorie (*HCC nr.22 din 16.07.2015⁶, §51*).

Importanța principiului legalității presupune, așadar, respectarea legilor, această exigență fiind impusă nu doar indivizilor sau persoanelor juridice private, ci și autorităților și instituțiilor publice. În măsura în care legalitatea vizează actele agenților publici, este important ca aceștia să acționeze în limita atribuțiilor care le-au fost acordate (*Raportul privind preeminența dreptului, adoptat de Comisia de la Veneția la cea de-a 86 sesiune plenară, 2011, §42*) (*HCC nr.22 din 16.07.2015, §52*).

Principiul preeminenței dreptului, caracteristic unui stat de drept, impune obligația respectării legii cu precădere de către cel care a edictat-o (*HCC nr.22 din 16.07.2015, §53*).

Principiul legalității are drept consecință obligativitatea respectării legilor, inclusiv de către forul legislativ suprem al statului (*HCC nr.22 din 16.07.2015, §100*).

⁶ Hotărârea Curții Constituționale nr. 22 din 16.07.2015 *pentru controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului nr. 140 din 3 iulie 2015 privind numirea în funcția de Avocat al Poporului pentru drepturile copilului*

1.2.1. Asigurarea principiului legalității la numirea și destituirea persoanelor cu funcție de demnitate publică

1.2.1.1. Numirea Avocatului Poporului pentru drepturile copilului

Articolul 6 din Legea nr. 52 din 3 aprilie 2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) prevede condițiile de eligibilitate pentru funcția de Avocat al Poporului, astfel încât Avocat al Poporului poate fi persoana care corespunde următoarelor cerințe: a) este cetățean al Republicii Moldova; b) are capacitate deplină de exercițiu; c) deține diplomă de licență sau echivalentul acesteia; d) are o vechime în muncă de cel puțin 10 ani și **o activitate** notorie în domeniul apărării și promovării drepturilor omului; e) se bucură de o reputație ireproșabilă; f) cunoaște limba de stat (*HCC nr.22 din 16.07.2015*⁷, §82).

Notorietatea în domeniul apărării și promovării drepturilor omului este o însușire a persoanei care dorește să ocupe funcția de Avocat al Poporului. În speță, această însușire presupune ca acest candidat să fie cunoscut de un număr mare de persoane ca activând în domeniul drepturilor omului, prin apărarea și promovarea lor (*HCC nr.22 din 16.07.2015*, §86).

Notorietatea în materie de apărare și promovare a drepturilor omului poate fi dovedită inclusiv prin pledarea unor cauze pentru garantarea unor drepturi ale omului în fața instanțelor naționale sau internaționale, atunci când aceste drepturi sunt încălcate; prin luarea de poziție publică, atunci când respectarea drepturilor omului nu este o prioritate pentru autorități sau când respectarea lor este nesocotită în totalitate; prin organizarea de manifestații publice – în conformitate cu legea – pentru prevenirea unor încălcări ale drepturilor omului; prin organizarea de conferințe, seminare, mese-rotunde ș.a. cu privire la materia drepturilor omului și importanța respectării lor; prin conceperea de propuneri legislative menite să garanteze de o manieră mai eficientă drepturile omului; prin exemplul de activism public politic și moral dat întregii societăți în materie de promovare a drepturilor omului; prin activitatea științifică în domeniile dreptu-

⁷ Hotărârea Curții Constituționale nr. 22 din 16.07.2015 pentru controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului nr. 140 din 3 iulie 2015 privind numirea în funcția de Avocat al Poporului pentru drepturile copilului

lui constituțional și al drepturilor omului; prin recunoașterea ca atare a acestei activități de către organizațiile internaționale care luptă pentru protecția drepturilor omului etc. (HCC nr.22 din 16.07.2015, §87).

Necesitatea notorietății este determinată de faptul că instituția Avocatului Poporului, și implicit a Avocatului Poporului pentru Drepturile Copilului, este garantul dezvoltării democratice, constituind una din autoritățile mediatoare între societate și stat, în vederea asigurării dialogului și a respectării valorilor universale privind drepturile și libertățile omului. Având în vedere importanța funcției de Avocat al Poporului pentru o societate democratică, notorietatea trebuie consolidată și de o bună cunoaștere a materiei drepturilor omului (HCC nr.22 din 16.07.2015, §88, 89).

Curtea a subliniat că profesionalismul și notorietatea constituie două elemente-cheie care fac ascultată această persoană de către celelalte autorități și instituții ale statului (HCC nr.22 din 16.07.2015, §90).

Noțiunea de „activitate notorie“ nu se circumscrie duratei activității persoanei, ci exprimă evaluarea și aprecierea profesională a persoanei (HCC nr.22 din 16.07.2015, §94).

Numirea în funcția de Avocat al Poporului a unei persoane care nu întrunește condițiile legale subminează principiile democrației și statului de drept. Promovarea în această funcție importantă pentru asigurarea respectării drepturilor omului a unei persoane care nu întrunește condițiile necesare de experiență și notorietate poate compromite principiile legalității, egalității, imparțialității și democrației, în baza cărora activează Avocatul Poporului. Această situație poate conduce la ineficiența instituției Avocatului Poporului (HCC nr.22 din 16.07.2015, §96).

Instrumentul principal al Ombudsmanului îl constituie autoritatea lui, prin care se impune cu forța argumentării și a criticii, cu receptivitatea și sprijinul tuturor autorităților publice, cu suportul din partea societății civile. Din acest motiv, notorietatea Ombudsmanului trebuie să fie *a fortiori* expresia autorității sale. Există o deosebire fundamentală între a avea autoritate și a fi o autoritate. Exercițarea formală a autorității nu implică în mod firesc impunerea autorității prin personalitatea persoanei (HCC nr.22 din 16.07.2015, §99).

Instituția Ombudsmanului (Avocatul Poporului) joacă un rol fundamental în consolidarea democrației, a statului de drept și a drepturilor omului, este garantul dezvoltării

tării democratice, constituind una dintre autoritățile mediatoare între societate și stat, în vederea asigurării dialogului și a respectării valorilor universale privind drepturile și libertățile omului (*HCC nr.22 din 16.07.2015, §55,56*).

Instituția Ombudsmanului poate acționa ca mecanism al responsabilității democratice, promovând astfel progresul drepturilor omului într-un stat, și poate fi considerată o instituție cu responsabilitate orizontală în guvernările democratice. Rolul Ombudsmanului trebuie să constea în îmbunătățirea responsabilității administrative a guvernanților, prin analiza imparțială și obiectivă a comportamentului administrației publice, prin recomandările *de lege ferenda* și inclusiv prin acțiuni în fața justiției (*HCC nr.22 din 16.07.2015, §57, 58*).

Prin activismul său, Ombudsmanul dintr-o societate democratică trebuie să lupte pentru consolidarea mecanismelor de responsabilizare a tuturor actorilor implicați în protecția drepturilor fundamentale, facilitând astfel realizarea unei bune guvernări într-un stat de drept. Având în vedere rolul acestei instituții, Curtea a menționat că pentru a-și îndeplini în mod adecvat misiunea, funcția de Ombudsman trebuie ocupată de o personalitate cunoscută și activă în dialogul dintre societate și autorități (*HCC nr.22 din 16.07.2015, §§59, 60*).

1.2.1.2. Destituirea directorului Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică

Curtea a subliniat că directorii Consiliului de administrație al Agenției Naționale de Reglementare în Energetică dețin funcții publice, fiind persoane oficiale de stat, expunente al unui interes public deosebit (*HCC nr.30 din 08.12.2015⁸, §57*).

Curtea a reținut faptul că, în scopul garantării independenței persoanelor care exercită funcții de demnitate publică, normele constituționale și legale impun respectarea termenului mandatului (*HCC nr.30 din 08.12.2015, §58*).

În context, Curtea a reamintit că Republica Moldova a aderat la Comunitatea Energiei în calitate de membru cu drepturi depline în 2010. Tratatul de instituire a Comu-

⁸ Hotărârea Curții Constituționale nr.30 din 08.12.2015 privind controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului nr. 224 din 3 decembrie 2015 pentru abrogarea hotărârilor Parlamentului privind desemnarea unor directori ai Consiliului de administrație al Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică

nității Energiei a fost adoptat la 25 octombrie 2005, la Atena, intrând în vigoare pentru Republica Moldova la 1 mai 2010. Din acest moment a devenit obligatorie respectarea la nivel internațional a normelor juridice adoptate în temeiul Tratatului, inclusiv Directivele Uniunii Europene ce stabilesc structura de guvernare pentru sectoarele de energie electrică și gaze naturale (*HCC nr.30 din 08.12.2015, §61*).

În Directiva 2009/72/CE și, respectiv, Directiva 2009/73/CE se menționează că autoritățile de reglementare din domeniul energiei și gazelor naturale trebuie să fie pe deplin independente față de orice interese publice sau private, ceea ce nu exclude controlul judiciar și controlul parlamentar (*HCC nr.30 din 08.12.2015, §62*).

Astfel, în vederea asigurării independenței autorității de reglementare în energetică, Curtea a observat că legiuitorul a prevăzut o procedură specifică de încetare a mandatului înainte de termen a directorilor Consiliului de administrație al ANRE (*HCC nr.30 din 08.12.2015, §65*).

Curtea a menționat că prevederea expresă într-o lege specială a condițiilor de eliberare din funcție a unor persoane oficiale decurge din rațiunea asigurării independenței persoanelor respective față de autoritatea publică care a decis alegerea sau numirea sa. Astfel, chiar dacă statul deține un interes legitim să solicite acestor persoane o legătură specială de încredere și loialitate, acest fapt nu justifică omisiunea autorității publice de a respecta procedura legală de demitere (*HCC nr.30 din 08.12.2015, §67*).

Prin urmare, Curtea a reținut că la anularea hotărârilor privind desemnarea în funcție a directorilor Consiliului de administrație al ANRE Parlamentul urma să se asigure că este respectat principiul legalității, și anume existența cel puțin a unui temei prevăzut la art. 4² alin. (6) din Legea cu privire la energetică. Astfel, competența Parlamentului, conferită prin lege în acest sens, nu este una discreționară (*HCC nr.30 din 08.12.2015, §68*).

În lumina celor expuse, Curtea a constatat că destituirea persoanelor de demnitate publică urmează a fi făcută prin emiterea actului de demitere în virtutea prevederilor legale expres enunțate, și nu prin abrogarea actului de numire (*HCC nr.30 din 08.12.2015, §69*).

1.3. Principiul preeminenței dreptului în legea penală

Legiutorul are dreptul de apreciere a situațiilor ce necesită a fi reglementate prin norme legale. Acest drept semnifică posibilitatea de a decide asupra oportunității la adoptarea actului legislativ în conformitate cu politica penală promovată în interesul general (*HCC nr.6 din 16.04.2015*⁹, §87).

Totodată, orice reglementare urmează a fi în limitele principiilor statuate în sistemul de drept în vigoare și să se subscrie principiului preeminenței dreptului (*HCC nr.6 din 16.04.2015*, §88).

Preeminența dreptului se asigură prin întreg sistemul de drept, inclusiv prin normele penale, acestea caracterizându-se prin anumite trăsături proprii, distinctive în raport cu alte categorii de norme, ce se diferențiază între ele prin caracterul și structura lor, prin sfera de incidență (*HCC nr.6 din 16.04.2015*, §89).

Incriminarea faptelor în legile penale, stabilirea pedepsei pentru ele, precum și alte reglementări, se întemeiază pe rațiuni de politică penală. Astfel, legea penală constituie un ansamblu de reguli juridice, formulate într-o manieră clară, concisă și precisă (*HCC nr.6 din 16.04.2015*, §91).

Curtea a menționat că, potrivit articolului 23 din Constituție, statul asigură dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle, făcând accesibile în acest sens toate legile. În jurisprudența sa, Curtea Europeană a menționat că persoana este în drept să cunoască, în termeni foarte clari, ce acte și omisiuni sunt de natură să-i angajeze responsabilitatea penală (cauza *Kokkinakis c. Greciei*, 25 mai 1993). Atunci când un act este privit ca infracțiune, judecătorul poate să precizeze elementele constitutive ale infracțiunii, dar nu să le modifice, în detrimentul acuzatului, iar modul în care el va defini aceste elemente constitutive trebuie să fie previzibil pentru orice persoană consultată de un specialist (cauza *X. c. Regatului Unit*, 7 mai 1982) (*HCC nr.6 din 16.04.2015*, §92, 93).

⁹ Hotărârea Curții Constituționale nr.6 din 16.04.2015 privind controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal și Codul de procedură penală (confiscarea extinsă și îmbogățirea ilicită)

2 PROTECȚIA DREPTURILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI

2.1. Prezumția de nevinovăție

2.1.1. *Prezumția de nevinovăție în procesul de testare a integrității profesionale*

Prezumția nevinovăției, consacrată în articolul 21 din Constituție și articolul 6 § 2 din Convenția Europeană, urmează a fi garantată pe tot parcursul urmăririi penale sau disciplinare (*HCC nr. 7 din 16.04.2015*¹⁰, §66).

Curtea a menționat că necesitatea existenței „motivelor rezonabile“, bazate pe criterii obiective, este aplicabilă în cazul utilizării agenților sub acoperire atât în procedurile penale, cât și în procedurile disciplinare profesionale. De altfel, Curtea Europeană a reținut în jurisprudența sa constantă faptul că prezumția nevinovăției este aplicabilă nu doar în procedurile penale, ci și în cazurile în care instanțele naționale au trebuit să se pronunțe cu privire la vinovăție. Scopul acestei prezumții este să împiedice emiterea oricăror opinii potrivit cărora reclamantul ar fi vinovat, înainte ca acesta să fie condamnat conform legii. Este suficient ca, în lipsa unor temeiuri concrete și a unei hotărâri definitive a unei instanțe, să existe o asemenea opinie care ar sugera că autoritatea publică îl privește pe reclamant ca fiind vinovat (a se vedea cauzele *Alenet de Ribemont v. Franța* din 10 februarie 1995, § 41, și *Minelli v. Elveția* din 25 martie 1983, §28) (*HCC nr. 7 din 16.04.2015*, §67).

Curtea a reținut, cu titlu de principiu, că primul contact al testorului cu un agent public în cadrul unei situații simulate ar putea fi justificat numai dacă există motive *preliminare*, obiective și întemeiate de a se suspecta faptul că *un anumit* agent public este predispus să comită acte de corupție. *Per a contrario*, în cazul în care comportamentul profesional impecabil al unui agent public nu a stârnit nici o suspiciune cu privire la posibila lui coruptibilitate, nu există nici o necesitate din partea societății să se arunce o umbră generală de suspiciune cu privire la acest agent public doar pentru simplul fapt că entitate publică în care activează sau alți colegi de-ai săi care desfășoară o muncă similară s-ar fi arătat toleranți față de fenomenul corupției (*HCC nr.7 din 16.04.2015*, §79).

¹⁰ Hotărârea Curții Constituționale nr.7 din 16.04.2015 *privind controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind testarea integrității profesionale*

Curtea a subliniat că, în vederea verificării corectitudinii desfășurării procesului, autoritățile trebuie să facă dovada existenței indiciilor potrivit cărora fapta ar fi fost comisă de către agentul public testat și fără implicarea autorităților statului (*HCC nr. 7 din 16.04.2015, §80*).

Curtea a împărtășit opinia Comisiei de la Veneția, conform căreia sancțiunea disciplinară aplicată ca urmare a rezultatului negativ al testului de integritate profesională poate fi contestată de agentul public testat abia în instanța de contencios administrativ, în modul prevăzut de legislație. Prin urmare, protecția reală a agentului public parte vătămată începe abia *după* ce el/ea a fost sancționat disciplinar în primă instanță, astfel încât prezumția nevinovăției este neglijată în fapt de prevederile Legii nr. 325 din 23 decembrie 2013 (*HCC nr. 7 din 16.04.2015, §88*).

2.1.2. Corelația dintre prezumția de nevinovăție și procedura ridicării imunității deputatului în Parlament

Prezumția nevinovăției nu are incidență în procedura ridicării imunității, deoarece aceasta se referă la posibilitatea, măsurile și acțiunile procesuale ce urmează a fi aplicate de către autoritatea competentă, iar nu la vinovăția ori nevinovăția deputatului (*HCC nr. 27 din 17.11.2015¹¹, §75*).

Mai mult, votul Parlamentului nu obligă în vreun fel organul competent să dispună măsura sau acțiunea procesuală respectivă. Or, reținerea, arestarea, percheziționarea sau trimiterea în judecată se dispune doar de instanța competentă, și nu de către Parlament (*HCC nr. 27 din 17.11.2015, §76*).

Comisia parlamentară abilitată să întocmească avizul și raportul, precum și plenul Parlamentului nu sunt organe de jurisdicție și nu sunt competente să analizeze corectitudinea sau legalitatea calificării juridice a faptelor ori să stabilească vinovăția sau nevinovăția persoanei, acestea fiind atribuțiile exclusive ale puterii judecătorești (*HCC nr. 27 din 17.11.2015, §77*).

¹¹ Hotărârea Curții Constituționale nr.27 din 17 noiembrie 2015 *pentru controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului nr. 172 din 15 octombrie 2015 privind încuviințarea ridicării imunității parlamentare a deputatului în Parlament Vladimir Filat*

În acest context, Curtea a reținut că încuviințarea Parlamentului nu reprezintă un act procesual penal. Deciziile luate în acest sens de structurile Parlamentului, organe politice prin definiție, sunt astfel decizii de natură politică, și nu judiciară, prin urmare nu este necesar ca acestea să satisfacă aceleași criterii de motivație ca actele procesuale ale organelor judiciare (Hotărârea *Kart c. Turciei* din 3 decembrie 2009 a Marii Camere a CEDO, §101) (*HCC nr. 27 din 17.11.2015, §78*).

Decizia pe care Parlamentul o ia cu privire la cererea formulată în acest sens nu face decât să evalueze dacă solicitarea este făcută cu bună-credință, în spiritul loialității instituționale, și dacă aceasta vizează fapte de natură să justifice atingerea adusă – prin măsurile menționate – statutului de parlamentar. O conduită contrară ar încălca atribuțiile exclusive ale puterii judecătorești și principiul separației puterilor în stat (*HCC nr. 27 din 17.11.2015, §82*).

În același context, Curtea a menționat că în Constituție nu se face distincție între hotărârile adoptate în funcție de acțiunea sau măsura încuviințată: reținere, arestare, percheziționare sau trimitere în judecată. Astfel, aceste acțiuni sau măsuri procesuale pot fi încuviințate de către Parlament într-un singur act. În același timp, trimiterea în judecată a persoanei și recunoașterea calității de inculpat nu are semnificația recunoașterii vinovăției persoanei, care ține de competența exclusivă a instanței de judecată. Trimiterea în judecată constă în înaintarea dosarului de urmărire penală instanței de judecată competente, aceasta, în baza probelor prezentate, având posibilitatea să condamne sau să achite persoana (*HCC nr. 27 din 17.11.2015, §83*).

2.1.3. Dreptul de a nu fi judecat în baza probelor acumulate în urma provocării

Jurisprudența Curții Europene cu privire la implicarea agenților sub acoperire și, mai exact, cu privire la utilizarea lor în calitate de agenți provocatori în cadrul procedurilor de investigație (penale) analizează și asimilează activitatea acestora cu acțiunile de instigare la comiterea de infracțiuni (*HCC nr. 7 din 16.04.2015¹², §68*).

Astfel, în conformitate cu jurisprudența Curții Europene, instigarea are loc acolo unde lucrurile nu se limitează la cercetarea activității ilegale de o manieră esențialmente

¹² Hotărârea Curții Constituționale nr.7 din 16.04.2015 privind controlul constituționalității unor prevederi din *Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind testarea integrității profesionale*

pasivă, ci se exercită o influență asupra subiectului în vederea comiterii unei fapte sancționabile, care, altfel, nu ar fi fost comisă (a se vedea cauzele *Pareniuc v. Moldova*, § 38; *Teixeira de Castro v. Portugalia*, § 38) (*HCC nr. 7 din 16.04.2015*, §69).

Principiile directe care pot fi desprinse din jurisprudența Curții Europene (a se vedea, în special, *Furcht v. Germania*, 23 octombrie 2014, §§ 47-53; *Bannikova v. Rusia*, 4 noiembrie 2010, §§ 36-50; *Ramanauskas v. Lituania*, 5 februarie 2008, §§50-61; *Khudobin v. Rusia*, 26 octombrie 2006, §128; *Teixeira de Castro v. Portugalia*, 9 iunie 1998, §36) pot fi rezumate în felul următor:

- implicarea unui agent sub acoperire impune existența unor motive prealabile întemeiate pentru a se bănuși că persoana vizată este implicată într-o activitate criminală similară sau a comis un act criminal similar celui comis anterior;
- autorizarea activității unui agent sub acoperire trebuie să fie legală din punct de vedere formal; o simplă decizie administrativă în care nu sunt prezentate informații complete cu privire la scopul și motivele aplicării unei astfel de metode nu este suficientă;
- în ceea ce privește scopul implicării unui agent sub acoperire, acesta poate fi implicat (doar) pentru a se alătura unei urmăriri penale în curs de desfășurare, el trebuind să se abțină de la instigarea persoanei vizate la comiterea unui act criminal (agent provocator) – de exemplu prin oferirea „insistentă“ a unei sume de bani în scopul comiterii unei infracțiuni (*HCC nr. 7 din 16.04.2015*, §70).

Potrivit jurisprudenței Curții Europene, interesul public nu poate justifica utilizarea de către instanțe a probelor obținute ca rezultat al instigării, întrucât acest fapt ar expune agentul public riscului de a fi privat în mod definitiv de un proces echitabil, chiar de la început (a se vedea cauzele *Teixeira de Castro v. Portugalia*, §§ 35-36 și 39; *Khudobin v. Rusia*, § 128, și *Vanyan v. Rusia*, §§ 46-47) (*HCC nr. 7 din 16.04.2015*, §71).

Curtea a constatat că Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind testarea integrității profesionale permite utilizarea unei identități false de către testorii de integritate și admite instigarea agenților publici la comiterea de infracțiuni. Astfel, ei urmează să fie calificați drept *agenți provocatori* (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Vanyan v. Rusia*, 15 decembrie 2005, § 47) (*HCC nr. 7 din 16.04.2015*, §111).

2.2. Accesul la justiție

2.2.1. Principiul *non bis in idem*

Curtea a reținut că principiul *non bis in idem* impune autorităților publice competente nu doar interdicția *de a judeca* repetat o persoană, dar și interdicția de a urmări penal de mai multe ori persoana pentru aceeași faptă (*HCC nr.12 din 14.05.2015*¹³, §52).

În acest sens, potrivit jurisprudenței Curții Europene, principiul *non bis in idem* își găsește aplicabilitatea doar în cazul unei acuzații în materie penală (a se vedea, spre exemplu, cauza *Maaouia c. Franței*, 5 octombrie 2000) și, evident, în dosarele penale în care figurează persoane acuzate. Așadar, în procedura penală națională principiul va fi aplicat dacă anterior persoana a avut calitatea de bănuit, învinuit, inculpat sau condamnat pentru o faptă care ulterior a devenit obiectul unei urmăririi penale sau examinări judiciare repetate (*HCC nr.12 din 14.05.2015*, §51).

Articolul 287 din Codul de procedură penală vizează condițiile și modalitatea de reluare a urmăririi penale după încetarea ei, după clasarea cauzei penale sau după scoaterea persoanei de sub urmărire (*HCC nr.12 din 14.05.2015*, §2).

Curtea a menționat că pronunțarea și intrarea în vigoare a unei sentințe judecătorești sau emiterea unei hotărâri de scoatere de sub urmărire penală sau de încetare a urmăririi penale împiedică reluarea urmăririi penale, punerea sub o învinuire mai gravă sau stabilirea unei pedepse mai aspre pentru aceeași faptă săvârșită de aceeași persoană (*HCC nr.12 din 14.05.2015*, §53).

În același timp, Curtea a reținut că, potrivit articolului 4 par. 2 din Protocolul nr. 7 la Convenția Europeană, principiul *non bis in idem* nu împiedică reluarea urmăririi penale dacă fapte noi sau recent descoperite, sau un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente sunt de natură să afecteze hotărârea pronunțată (*HCC nr.12 din 14.05.2015*, §56).

Astfel, Curtea a menționat că, potrivit Convenției Europene, două situații pot determina redeschiderea unei cauze penale, și anume: 1) există fapte noi sau recent descoperite; 2) există un viciu fundamental (*HCC nr.12 din 14.05.2015*, §57).

¹³ Hotărârea Curții Constituționale nr.12 din 14 mai 2015 *privind excepția de neconstituționalitate a art. 287 alin. (1) din Codul de procedură penală* (reluarea urmăririi penale)

Potrivit art. 4 par. 3 al Protocolului nr. 7, nici o derogare de la prezentul articol nu este îngăduită în temeiul art. 15 din Convenția Europeană. Prin urmare, statele nu sunt în drept de a institui, prin lege, alte temeuri de redeschidere a proceselor încetate anterior (*HCC nr.12 din 14.05.2015, §58*).

În conformitate cu prevederile internaționale, art. 22 alin. (3) din Codul de procedură penală stabilește că hotărârea organului de urmărire penală de scoatere a persoanei de sub urmărire penală sau de încetare a urmăririi penale, precum și hotărârea judecătorească definitivă, împiedică reluarea urmăririi penale, punerea sub o înavuire mai gravă sau stabilirea unei pedepse mai aspre pentru aceeași persoană pentru aceeași faptă, cu excepția cazurilor când fapte noi ori recent descoperite sau un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente au afectat hotărârea pronunțată (*HCC nr.12 din 14.05.2015, §59*).

Curtea a reținut că „fapte noi” constituie date despre circumstanțele de care nu avea cunoștință organul de urmărire penală la data adoptării ordonanței atacate și care nici nu puteau fi cunoscute la acea dată, iar „fapte recent descoperite” sunt faptele care existau la data adoptării ordonanței atacate, însă nu au putut fi descoperite (*HCC nr.12 din 14.05.2015, §61*).

La fel, potrivit Raportului explicativ la Protocolul nr. 7, termenul „fapte noi sau recent descoperite” include noi mijloace de probă privind fapte preexistente. Mai mult, articolul 4 din Protocolul nr. 7 nu împiedică redeschiderea procedurii în favoarea persoanei condamnate și orice altă modificare a hotărârii judecătorești în beneficiul acesteia (*HCC nr.12 din 14.05.2015, §62*).

Cu referire la circumstanțe enunțate mai sus, Curtea a menționat că ordonanța de încetare a urmăririi penale, de clasare a cauzei penale sau de scoatere a persoanei de sub urmărire penală poate fi anulată, cu reluarea urmăririi penale, oricând în interiorul termenului de prescripție, dacă au fost invocate fapte noi sau recent descoperite (*HCC nr.12 din 14.05.2015, §64*).

În același timp, Codul de procedură penală (art. 6 pct. 44)) tratează „viciul fundamental” ca o încălcare esențială a drepturilor și libertăților garantate de Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, de alte tratate internaționale, de Constituția Republicii Moldova și de alte legi naționale (*HCC nr.12 din 14.05.2015, §65*).

De asemenea, în cazul descoperirii unui viciu fundamental, urmărirea penală poate fi reluată nu mai târziu de un an de la intrarea în vigoare a ordonanței de încetare a urmăririi penale, de clasare a cauzei sau de scoatere a persoanei de sub urmărire (*HCC nr.12 din 14.05.2015, §66*).

Prin normele procesual-penale enunțate *supra*, potrivit cărora reluarea urmăririi penale poate avea loc numai dacă apar fapte noi sau recent descoperite ori a existat un viciu fundamental, legislatorul național a urmărit instituirea unui echilibru echitabil între sarcinile procesului penal – stabilirea adevărului și exercitarea unei justiții echitabile. Instanțele judecătorești și organele de urmărire penală, care aplică normele procesual-penale, sunt obligate să activeze în așa mod, încât nici o persoană să nu fie neîntemeiată bănuită, învinuită sau condamnată, sau supusă în mod arbitrar sau fără necesitate măsurilor procesuale de constrângere (*HCC nr.12 din 14.05.2015, §68*).

Totodată, Curtea a menționat că în timp ce alineatul (4) al art. 287 din Codul de procedură penală detaliază situațiile de reluare a urmăririi penale enunțate la art. 22 alin. (3), atunci, potrivit alineatului (1) al art. 287, reluarea urmăririi penale după încetarea urmăririi penale, după clasarea cauzei penale sau după scoaterea persoanei de sub urmărire poate fi dispusă de către procurorul ierarhic superior prin ordonanță dacă, ulterior, se constată că nu a existat în fapt cauza care a determinat luarea acestor măsuri sau că a dispărut circumstanța pe care se întemeia încetarea urmăririi penale, clasarea cauzei penale sau scoaterea persoanei de sub urmărire (*HCC nr.12 din 14.05.2015, §69*).

În acest sens, Curtea a constatat că, potrivit art. 287 din Codul de procedură penală, reluarea urmăririi poate fi dispusă în condițiile alin. (1) și alin. (4), situațiile fiind distincte. În același timp, doar alin. (4) din art. 287 preia normele prevăzute în art. 22 din Codul de procedură penală și Protocolul nr. 7 art. 4 § 2 din Convenția Europeană. Prin urmare, condițiile care admit reluarea urmăririi penale prevăzute de alin. (1) al art. 287 din Codul de procedură penală depășesc limitele circumscrise de Convenția Europeană, constituind o derogare inadmisibilă de la prevederile art. 4 Protocolul nr. 7 din Convenție (*HCC nr.12 din 14.05.2015, §70*).

Curtea a observat, de asemenea, că prevederile cuprinse la alineatul (1) al art.287, în fapt, acordă procurorului ierarhic superior dreptul de a relua urmărirea penală ori

când și în lipsa unor temeuri clar definite, care ar putea fi considerate judicioase în fiecare caz individual. Norma supusă controlului constituționalității plasează persoana într-o stare de incertitudine pentru un termen nedefinit și pentru circumstanțe care pot fi invocate aleatoriu la redeschiderea cauzei penale (*HCC nr.12 din 14.05.2015, §71, 72*).

De principiu, Curtea a subliniat că odată cu încetarea urmăririi penale, scoaterea de sub urmărire sau clasarea cauzei penale persoana urmează a dispune de certitudinea și convingerea că nu va mai fi bănuită și urmărită penal (*HCC nr.12 din 14.05.2015, §73*).

Cu referire la redeschiderea urmăririi penale pe motiv că ancheta inițială nu a fost completă, în cauza *Stoianova și Nedelcu c. României*, Curtea Europeană a menționat: „carențele autorităților nu pot fi imputabile reclamantilor și nu trebuie să-i pună într-o situație defavorabilă“ (*HCC nr.12 din 14.05.2015, §74*).

De asemenea, în opinia Curții Europene, simpla părere că investigațiile într-o anumită cauză ar fi fost „incomplete și neobiective“ nu poate, în sine, în absența unor erori jurisdicționale, încălcări grave ale procedurii de judecată sau abuzuri de putere, să releve erori în aplicarea dreptului material sau din ale motive considerabile care decurg din interesele justiției să indice prezența unui viciu fundamental în cadrul procedurii precedente. Astfel, reclamantul ar fi cel care va suporta consecințele omisiunilor autorităților în cadrul investigațiilor prealabile, iar simpla afirmație despre o deficiență sau omisiune în cadrul anchetei, deși minoră și ne semnificativă, ar crea o posibilitate nelimitată pentru organele de urmărire penală să comită un abuz de natură procedurală prin solicitarea redeschiderii procedurilor finalizate (*HCC nr.12 din 14.05.2015, §75*).

Curtea a reținut că omisiunile sau erorile autorităților trebuie să servească în beneficiul bănuitului, învinuitului, inculpatului. Cu alte cuvinte, riscul oricărei erori comise de organul de urmărire penală, sau chiar de o instanță, urmează să fie suportat de către stat, iar corectarea acesteia nu trebuie să fie pusă în sarcina persoanei în cauză, cu excepțiile enunțate mai sus (*HCC nr.12 din 14.05.2015, §76*).

În concluzie, Curtea a reținut că reluarea urmăririi penale după încetarea urmăririi penale, după clasarea cauzei penale sau după scoaterea persoanei de sub urmărire de către procurorul ierarhic superior prin ordonanță dacă, ulterior, se constată că nu a existat în fapt cauza care a determinat luarea acestor măsuri sau că a dispărut circumstanța pe

care se întemeia încetarea urmăririi penale, clasarea cauzei penale sau scoaterea persoanei de sub urmărire, este contrară garanțiilor instituite prin articolul 21 din Constituție (HCC nr.12 din 14.05.2015, §77).

2.2.2. Dreptul la două grade de jurisdicție în materie contravențională

Potrivit articolului 119 din Constituție, împotriva hotărârilor judecătorești, părțile interesate și organele de stat competente pot exercita căile de atac, în condițiile legii (HCC nr. 10 din 12.05.2015¹⁴, §45).

Curtea a reținut că articolul 2 din Protocolul nr. 7 la Convenția Europeană obligă statele contractante la instituirea dublului grad de jurisdicție în materie penală (HCC nr. 10 din 12.05.2015, §48).

Curtea a constatat că în jurisprudența sa Curtea Europeană a menționat că „în principiu, caracterul general al legii contravenționale și scopul pedepselor, care are un caracter de prevenire și pedepsire, este suficient pentru a dovedi faptul că reclamantul a fost găsit vinovat de înfăptuirea unor acțiuni cu caracter criminal în sensul articolului 6 al Convenției (vezi *Lauko c. Slovaciei*, hotărâre din 2 septembrie 1998, Rapoarte 1998-VI, § 58). Mai mult, legea contravențională conține prevederi referitoare la chestiuni precum: circumstanțele atenuante și agravante, responsabilitatea pentru tentativa de comitere a unei contravenții, precum și legitima apărare, care indică de fapt natura penală a contravențiilor administrative.“ (HCC nr. 10 din 12.05.2015, §38).

Curtea a reținut aplicabilitatea în cazul contravențiilor a garanțiilor în materie penală instituite de Convenția Europeană, cu particularitățile specifice (HCC nr. 10 din 12.05.2015, §41).

Curtea a menționat că în materie contravențională legiuitorul a instituit calea de atac – recursul – împotriva hotărârilor judecătorești contravenționale (HCC nr. 10 din 12.05.2015, §54).

Astfel, din dispozițiile articolelor 395 și 465 alin. (1) din Codul contravențional¹⁵, Curtea constată că pot fi atacate cu recurs hotărârile contravenționale adoptate la jude-

¹⁴ Hotărârea Curții Constituționale nr. 10 din 12.05.2015 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 473 alin. (1) pct. 2) din Codul contravențional (examinarea recursului în procedura contravențională)

¹⁵ Codul contravențional nr. 218-XVI din 24.10.2008

carea cauzei în prima instanță, precum și hotărârile judecătorești asupra contestației împotriva deciziei organului extrajudiciar (*HCC nr. 10 din 12.05.2015, §55*).

În acest sens, sub aspectul competenței instanței de recurs, potrivit articolului 473 alin. (1) din Codul contravențional, după examinarea recursului, instanța de recurs adoptă una dintre următoarele decizii: 1) respinge recursul și menține hotărârea atacată dacă recursul: a) este tardiv; b) este inadmisibil; c) este nefondat; sau 2) *admite recursul, casând hotărârea atacată, și dispune rejudecarea cauzei în primă instanță* (*HCC nr. 10 din 12.05.2015, §56*).

Restituirea cauzei pentru rejudecare, în sine, nu constituie o încălcare a articolului 119 din Constituție. Or, așa cum s-a arătat *supra*, legiuitorul dispune de o marjă largă de apreciere în determinarea exercitării dreptului stabilit de articolul 2 al Protocolului nr.7 la Convenția Europeană (*HCC nr. 10 din 12.05.2015, §59*).

Curtea a reținut că, deși potrivit paragrafului 2 al articolului 2 din Protocolul nr. 7 la Convenția Europeană infracțiunile minore pot fi exceptate de la obligația statului de a institui un dublu grad de jurisdicție, legiuitorul național nu a exclus contravențiile de la dublul grad de jurisdicție, reglementând, în acest sens, posibilitatea atacării cu recurs a tuturor hotărârilor judecătorești contravenționale (*HCC nr. 10 din 12.05.2015, §60*).

În acest sens, Curtea a reținut că lipsa împuternicirii instanței de recurs în vederea rejudecării recursului, cu adoptarea unei noi hotărâri în caz de admitere a acestuia, nu constituie o limitare de natură să afecteze însăși substanța acestui drept (*HCC nr. 10 din 12.05.2015, §62*).

Or, din analiza procedurii recursului contravențional, Curtea a atestat că acesta, potrivit procedurii de examinare, concurează cu calea de atac – apelul din procedura penală. Astfel, la examinarea recursului, pot fi invocate temeuri atât de drept, cât și de fapt, care determină administrarea de noi probe de către prima instanță (*HCC nr. 10 din 12.05.2015, §63*).

Astfel, concluzia instanței de recurs, expusă în decizia prin care s-a casat hotărârea, urmează a fi analizată de instanța ierarhic inferioară, care va rejudeca recursul în vederea înlăturării erorilor comise (*HCC nr. 10 din 12.05.2015, §65*).

În același timp, Curtea a menționat că, în vederea asigurării unui proces echitabil, rejudecarea cauzei se efectuează de către un complet de judecată diferit față de cel care a adoptat hotărârea casată de către instanța de recurs (*HCC nr. 10 din 12.05.2015, §66*).

2.3. Dreptul la viața privată

2.3.1. Principii generale privind viața intimă, familială și privată

Dreptul la respectarea vieții private este consacrat în articolul 28 din Constituție, în articolul 8 din Convenția Europeană și în articolul 17 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (*HCC nr. 7 din 16.04.2015*¹⁶, §117).

Deși Constituția Republicii Moldova garantează, în termeni generali, viața intimă, familială și privată, întinderea acestor drepturi urmează a fi dedusă în acord cu interpretările date de către Curtea Europeană în jurisprudența sa (*HCC nr. 7 din 16.04.2015*, §118).

În concepția Curții Europene, viața privată include două aspecte: dreptul unei persoane de a trăi după cum dorește, la adăpost de priviri indiscrete, și dreptul ei de a-și dezvolta relații cu semenii săi, motiv pentru care se poate afirma că noțiunea de viață privată înglobează două elemente principale: viața privată intimă și viața privată socială. Nici o rațiune nu permite excluderea activității profesionale din sfera noțiunii de „viață privată“ (a se vedea hotărârile *Niemietz v. Germania*, § 29; *Halford v. Regatul Unit*, §§ 42-46). (*HCC nr. 7 din 16.04.2015*, §119).

În jurisprudența sa, Curtea a menționat că, deși dreptul la respectarea și ocrotirea vieții intime, familiale și private nu comportă un caracter absolut, orice imixtiune trebuie să fie prevăzută de lege, să corespundă normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional, să fie proporțională cu situația care a determinat-o și să nu atingă existența dreptului în sine (*HCC nr. 7 din 16.04.2015*, §121).

Articolul 28 din Constituție și articolul 8 din Convenție protejează persoanele contra ingerințelor arbitrare ale puterii publice în dreptul lor la viața privată, la viața familială, la respectarea domiciliului și la respectarea secretului corespondenței lor. Acest fapt presupune obligații negative din partea autorităților statale, și anume de a nu interveni în mod ilegal în exercitarea acestor drepturi de către persoanele fizice (*HCC nr. 7 din 16.04.2015*, §123).

¹⁶ Hotărârea Curții Constituționale nr.7 din 16.04.2015 privind controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind testarea integrității profesionale

Curtea Europeană a subliniat că statele nu au o marjă nelimitată de a supune unor măsuri de supraveghere secretă persoanele aflate sub jurisdicția lor, pentru că s-ar putea ajunge la distrugerea democrației sub pretextul apărării ei (Hotărârea *Klass și alții v. Germania*, §§ 49-50). Din acest motiv, oricare ar fi sistemul de supraveghere reglementat de legea națională, trebuie să se asigure existența unor garanții adecvate și suficiente pentru eliminarea oricărui abuz în materie, care ar putea fi săvârșit de autoritățile naționale (HCC nr. 7 din 16.04.2015, §124).

Pentru a fi compatibile cu exigențele articolului 8 din Convenția Europeană, sistemele de supraveghere secretă trebuie să conțină garanții stabilite de lege, aplicabile atunci când activitatea structurilor abilitate să supravegheze este controlată. Procedurile de control trebuie să respecte cât se poate de fidel valorile unei societăți democratice, în special principiul preeminenței dreptului, la care se referă în mod expres Preambulul Convenției. Aceasta înseamnă că orice ingerință a executivului în exercitarea drepturilor unei persoane va fi supusă unui control eficient, asigurat în mod efectiv de către puterea judecătorească, care oferă cele mai largi garanții de independență, imparțialitate și procedură (a se vedea hotărârea *Klass și alții v. Germania*, § 55) (HCC nr. 7 din 16.04.2015, §125).

De altfel, Curtea Europeană a statuat în cauza *Iordachi și alții v. Moldova* (§34) faptul că fără acest control judiciar simpla existență a legislației care permite interceptarea convorbirilor telefonice sau a altor convorbiri implică, pentru toți cei care ar putea intra sub incidența sa, amenințarea de a fi urmărit, și deci încălcarea articolului 8 din Convenție (HCC nr. 7 din 16.04.2015, §126).

Protecția dreptului la respectul vieții private reclamă din partea statelor îndeplinirea unor obligații pozitive, inerente asigurării respectării efective a vieții private și familiale. Așa fiind, statul este ținut să se doteze cu un arsenal juridic adecvat și suficient care să aibă ca scop tocmai îndeplinirea acestor obligații pozitive (HCC nr. 7 din 16.04.2015, §127).

Potrivit jurisprudenței Curții Europene, expresia „prevăzută de lege“ impune nu doar ca măsura să aibă o bază legală în dreptul intern, ci vizează și calitatea legii în cauză, care trebuie să fie accesibilă persoanei și previzibilă (a se vedea *Rotaru v. România*, § 52) (HCC nr. 7 din 16.04.2015, §128).

Pentru a îndeplini condițiile articolului 8 din Convenția Europeană, legea trebuie redactată cu suficientă precizie încât „să prevadă, într-o măsură rezonabilă, consecințele care pot rezulta dintr-o anumită acțiune“ (a se vedea hotărârea *Margareta și Roger Andersson v. Suedia*, 25 februarie 1992, §75) (*HCC nr. 7 din 16.04.2015*, §129).

În hotărârea *Vetter v. Franța* din 31 august 2005, Curtea Europeană a constatat o încălcare a articolului 8 din Convenția Europeană, dat fiind faptul că legea care prevedea interceptarea convorbirilor telefonice nu stabilea cu o claritate rezonabilă scopul și modul de exercitare a puterii discreționare a autorităților în cazul în care dispuneau monitorizarea convorbirilor private; prin urmare, reclamantul nu s-a bucurat de un minim grad de protecție (*HCC nr. 7 din 16.04.2015*, §130).

2.3.2. Protecția vieții private în cadrul testării integrității profesionale

Curtea a reținut că, potrivit articolului 12 alin. (3) din legea contestată, pentru aprecierea obiectivă a rezultatului testului de integritate profesională, acesta este înregistrat obligatoriu prin mijloace audio/video și mijloace de comunicare aflate asupra testorului sau folosite de către acesta. De asemenea, mijloacele de înregistrare audio/video, mijloacele de comunicare, precum și alte mijloace tehnice de obținere ascunsă a informației sunt luate din dotarea Centrului Național Anticorupție și/sau a Serviciului de Informații și Securitate (*HCC nr. 7 din 16.04.2015*¹⁷, §131).

Legea enunță de o manieră generală dreptul testorilor de a utiliza *orice mijloace tehnice de obținere ascunsă a informației* în cadrul testării agenților publici (*HCC nr. 7 din 16.04.2015*, §132).

Curtea a reținut că articolul 9 alin. (3) din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 prevede în mod expres că „metodele și mijloacele de testare și fixare a testelor de integritate profesională nu reprezintă activități speciale de investigație în sensul Legii nr. 59 din 29 martie 2012 privind activitatea specială de investigație“ (*HCC nr. 7 din 16.04.2015*, §133).

¹⁷ Hotărârea Curții Constituționale nr.7 din 16.04.2015 *privind controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind testarea integrității profesionale*

Pe de altă parte, „măsurile disimulate“ nu sunt clar definite și nu este clar cum diferă mijloacele sub acoperire utilizate de testori de activitățile speciale de investigație (HCC nr. 7 din 16.04.2015, §134).

Articolul 9 alin. (3) din Legea nr.325 din 23 decembrie 2013 permite punerea în aplicare a măsurilor secrete și, în consecință, ingerința în viața privată a unui agent public, fără supravegherea judecătorească (HCC nr. 7 din 16.04.2015, §135).

Curtea a observat că noțiunea de mijloace tehnice de obținere ascunsă a informației în sensul legii supusă controlului de constituționalitate se suprapune cu noțiunile de mijloace de înregistrare audio/video, mijloace de comunicare, precum și alte mijloace, reglementate de art.132/2 din Codul de procedură penală, măsuri care pot fi dispuse doar de către judecătorul de instrucție (alineatul (1)) sau de către procuror (alineatul (2)), pentru o durată de 30 de zile, cu posibilitatea de a fi prelungită întemeiat până la 6 luni. Asemenea măsuri, chiar și în domeniul penal, pot fi utilizate doar în cazurile când există o *bănuială rezonabilă* cu privire la pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni *grave, deosebit de grave sau excepțional de grave* (art. 132/1 CPP) (HCC nr. 7 din 16.04.2015, §136).

Curtea a reținut că utilizarea unor asemenea mijloace, inclusiv înregistrare audio/video, în scopul obținerii unor date în vederea testării integrității constituie, în esență, una dintre metodele speciale de investigații, potrivit art.132/2 din Codul de procedură penală. Dacă în materie penală, care vizează fapte cu un grad sporit de pericol social, asemenea mijloace pot fi utilizate doar cu autorizarea judecătorului de instrucție, cu atât mai mult nu sunt justificate asemenea intruziuni fără autorizație judiciară în materia abaterilor disciplinare, care constituie fapte sociale cu un grad de pericol inferior infracțiunilor (HCC nr. 7 din 16.04.2015, §137).

În măsura în care noțiunile cu care legea operează (mijloace tehnice de obținere ascunsă a informației) nu sunt în mod predictibil determinate, iar sfera datelor asupra cărora se realizează controlul este incertă, Curtea a considerat că legea criticată nu reglementează garanții care să permită o protecție eficientă împotriva riscurilor de abuz, precum și față de orice accesare și utilizare ilicită a datelor cu caracter personal. În vreme ce noțiunea de măsuri speciale de investigații sunt definite prin Codul de procedură penală, noțiunea de mijloace tehnice de obținere ascunsă a informației poate reprezenta tot

măsurile speciale similare, având în vedere domeniul de reglementare al legii și definițiile cuprinse în aceasta, astfel încât efectuarea unor asemenea activități de supraveghere nu poate fi permisă decât cu autorizarea judecătorului (*HCC nr. 7 din 16.04.2015, §138*).

Lipsa unor astfel de autorizări echivalează cu insuficiența garanțiilor procesuale necesare ocrotirii dreptului la viața privată și a celorlalte drepturi consacrate de art.28 din Constituție și art. 8 din Convenția Europeană (*HCC nr. 7 din 16.04.2015, §139*).

De asemenea, Legea nu conține reglementări clare și precise cu privire la momentul și modul în care testorii de integritate profesională pot utiliza mijloace de testare intruzive, sub pretextul noțiunii nedefinite de „risc întemeiat“ (*HCC nr. 7 din 16.04.2015, §140*).

Mai mult, Curtea a observat că mijloacele și metodele de testare și fixare a testelor de integritate profesională pot fi utilizate, potrivit articolului 12 alin. (5), pe durata testării integrității profesionale, deci pe durata unei perioade mai mari decât cea a testului de integritate. Or, după cum rezultă din definiția prevăzută de articolul 4 din legea contestată, perioada testării integrității profesionale este mai mare decât cea a testului de integritate, întrucât cuprinde planificarea, inițierea, organizarea și desfășurarea acestuia. Prin urmare, mijloacele de înregistrare audio/video, mijloacele de comunicare, precum și alte mijloace tehnice de obținere ascunsă a informației ar putea fi utilizate pe o perioadă nedefinită de lege (*HCC nr. 7 din 16.04.2015, §142*).

Decizia privind testarea integrității profesionale, decizie care este urmată de utilizarea unor mijloace și metode de testare și fixare ce pot reprezenta ingerințe grave în viața privată a agenților publici, nu este autorizată de către un judecător sau autoritate care oferă cele mai largi garanții de independență și imparțialitate, așa cum ar trebui să fie într-un stat de drept (a se vedea cauza *Klass și alții v. Germania, § 55*) (*HCC nr. 7 din 16.04.2015, §145*).

Curtea a considerat că datele ce fac obiectul reglementării legii contestate sunt susceptibile să conducă la concluzii foarte precise privind viața privată a persoanelor ale căror date au fost colectate, concluzii ce pot viza obiceiurile din viața cotidiană, locurile de ședere permanentă sau temporară, deplasările zilnice sau alte deplasări, activitățile desfășurate, relațiile sociale ale acestor persoane și mediile sociale frecventate de ele (*HCC nr. 7 din 16.04.2015, §146*).

Împrejurarea că păstrarea datelor și utilizarea lor ulterioară sunt efectuate fără ca agentul public înregistrat să fie informat cu privire la aceasta este susceptibilă să imprime în conștiința persoanelor vizate sentimentul că viața lor privată face obiectul unei *supravegheri constante* (HCC nr. 7 din 16.04.2015, §147).

Curtea a subliniat că reținerea și păstrarea datelor constituie în mod evident o limitare a dreptului la protecția datelor cu caracter personal, respectiv a drepturilor fundamentale protejate constituțional referitoare la viața intimă, familială și privată, la secretul corespondenței, precum și libertatea de exprimare. O astfel de limitare poate opera însă în conformitate cu dispozițiile art.54 din Constituție, care prevăd posibilitatea restrângerii exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți numai prin lege și numai dacă se impune, după caz, pentru interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției. Măsura restrângerii poate fi dispusă numai dacă este necesară într-o societate democratică, trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o, să fie aplicată în mod nediscriminatoriu și fără a aduce atingere existenței dreptului sau a libertății (HCC nr. 7 din 16.04.2015, §150).

Curtea a menționat că prin norme primare urmează a se stabili un *mecanism autentic de control* al datelor cu caracter personal care urmează a fi prelucrate și utilizate (HCC nr. 7 din 16.04.2015, §149).

Lipsa unei reglementări legale precise, care să determine cu exactitate stocarea și utilizarea datelor colectate, deschide posibilitatea unor potențiale abuzuri din partea autorităților competente. Or, cadrul normativ într-un domeniu atât de sensibil trebuie să se realizeze într-o manieră clară, previzibilă și lipsită de confuzie, astfel încât să fie îndepărtată, pe cât este posibil, eventualitatea arbitrarului sau a abuzului celor chemați să aplice dispozițiile legale (HCC nr. 7 din 16.04.2015, §151).

Legea contestată nu cuprinde norme clare și precise cu privire la conținutul și aplicarea măsurii reținerii și utilizării datelor înregistrate, așa încât persoanele ale căror date au fost păstrate să beneficieze de garanții suficiente care să asigure o protecție eficientă împotriva abuzurilor și a oricărui acces sau utilizări ilicite. Astfel, legea nu prevede crite-

rii obiective care să limiteze la strictul necesar numărul de persoane care au acces și pot utiliza ulterior datele păstrate, că accesul la datele stocate nu este condiționat, în toate cazurile, de controlul prealabil efectuat de către o instanță sau de o entitate administrativă independentă, care să limiteze acest acces și utilizarea lor la ceea ce este strict necesar pentru realizarea obiectivului urmărit (*HCC nr. 7 din 16.04.2015, §154*).

Curtea a considerat că garanțiile legale privind stocarea și utilizarea datelor reținute nu sunt suficiente și adecvate pentru a îndepărta teama că drepturile personale sunt violate, așa încât manifestarea acestora să aibă loc într-o manieră acceptabilă (*HCC nr. 7 din 16.04.2015, §155*).

Așadar, limitarea exercițiului acestor drepturi personale în considerarea unor drepturi colective și interese publice, ce vizează siguranța națională, ordinea publică sau prevenirea corupției, rupe justul echilibru care ar trebui să existe între interesele și drepturile individuale, pe de o parte, și cele ale societății, pe de altă parte, legea criticată nereglementând garanții suficiente care să permită asigurarea unei protecții eficiente a datelor față de riscurile de abuz, precum și față de orice accesare și utilizare ilicită a datelor cu caracter personal (*HCC nr. 7 din 16.04.2015, §157*).

2.4. Libertatea opiniei și a exprimării

2.4.1. Limitele restrângerii libertății de exprimare

Curtea a accentuat că libertatea de exprimare constituie unul dintre fundamentele societății democratice și o condiție pentru progresul și împlinirea persoanei (*HCC nr. 28 din 23.11.2015¹⁸, §47*).

Libertatea exprimării nu este un drept absolut, fiind susceptibil de limitări, potrivit articolului 54 din Constituție (*HCC nr. 28 din 23.11.2015, §49*).

Libertatea de exprimare mai poate fi supusă unor restrângeri prin prisma prevederilor speciale impuse de art.32 alin.(2) și (3) din Constituție. În acest sens, norma

¹⁸ Hotărârea Curții Constituționale nr. 28 din 23.11.2015 *privind controlul constituționalității unor prevederi ale articolului 1 din Legea nr. 54 din 21 februarie 2003 privind contracararea activității extremeiste* (interdicția utilizării simbolicii asemănătoare, până la confundare, cu atributele sau simbolica nazistă)

constituțională prevede că exercitarea libertății exprimării nu poate prejudicia onoarea, demnitatea sau dreptul persoanei la viziune proprie. De asemenea, norma constituțională permite autorităților publice să interzică și să pedepsească prin lege acțiunile de contestare și defăimare a statului și poporului, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial, la violență publică, precum și la alte manifestări ce atentează la regimul constituțional (*HCC nr. 28 din 23.11.2015, §50*).

În jurisprudența sa Curtea Europeană a constatat că, deși libertatea de exprimare poate fi supusă unor excepții, acestea „trebuie să fie interpretate restrictiv“, iar „necesitatea restricțiilor trebuie argumentată în mod convingător“ (a se vedea, *Observer și Guardian v. Regatul Unit*, din 26 noiembrie 1991, § 59, seria A nr. 216) (*HCC nr. 28 din 23.11.2015, §51*).

De asemenea, Curtea Europeană a stabilit că măsurile care restricționează libertatea de exprimare, altele decât cele aplicate în cazuri de instigare la violență sau respingerea principiilor democratice – oricât de șocante și inacceptabile pot părea pentru autorități anumite opinii– nu servesc de fapt democrației și de multe ori chiar o pot pune în pericol (*Serghey Kuznetsov v. Rusia*, 23 octombrie 2008, § 45; *Alekseyev v. Rusia*, 21 octombrie 2010, § 80) (*HCC nr. 28 din 23.11.2015, §52*).

2.4.1.1. Restrângerea utilizării simbolicii asemănătoare, până la confundare, cu atributele sau simbolica nazistă

Articolul 1 din Legea nr. 54 din 21 februarie 2003 privind contracararea activității extremiste definește noțiunea de activitate extremistă și formele ei, printre acestea regăsindu-se și propagarea și demonstrarea în public a atributelor sau a simbolicii naziste, a unor atribute sau simbolici asemănătoare, până la confundare, cu atributele sau simbolica nazistă [lit. b)] (*HCC nr.28 din 23.11.2015¹⁹, §7*).

¹⁹ Hotărârea Curții Constituționale nr. 28 din 23.11.2015 *privind controlul constituționalității unor prevederi ale articolului 1 din Legea nr. 54 din 21 februarie 2003 privind contracararea activității extremiste* (interdicția utilizării simbolicii asemănătoare, până la confundare, cu atributele sau simbolica nazistă)

Restricțiile privind libertatea conștiinței și exprimării sunt prevăzute în contextul propagării și demonstrării în public a unor atribute/simboluri care se aseamănă, până la confundare, cu atributele sau simbolica nazistă (*HCC nr. 28 din 23.11.2015, §62*).

Curtea a observat că întreaga redacție a art. 1 lit. b) din Legea nr. 54 din 21 februarie 2003 este formulată de o manieră imprecisă și neclară, acordând instanțelor judecătorești o marjă largă de discreție, fapt care generează existența hotărârilor judecătorești cu interpretări diametral opuse. În această împrejurare își are originea incertitudinea situației juridice a persoanelor care – din varii motive – doresc să utilizeze atribute sau simboluri care pot fi considerate naziste sau asemănătoare cu acestea (*HCC nr. 28 din 23.11.2015, §67*).

Inexistența în lege a unei liste exhaustive a atributelor și simbolurilor naziste, precum și a atributelor și simbolurilor care se aseamănă cu acestea face din dispoziția normativă contestată o reglementare căreia îi lipsește suficienta specificitate (*HCC nr. 28 din 23.11.2015, §68*).

Astfel, formularea „atribute/simboluri asemănătoare, până la confundare, cu atributele sau simbolica nazistă” creează o stare de incertitudine sub următoarele aspecte:

- (1) *inexistența unor definiții sau descrieri a atributelor și simbolicii naziste în lege;*
- (2) *lipsa delimitării marjei de apreciere cu privire la „asemănarea, până la confundare” cu atributele sau simbolica nazistă* (*HCC nr. 28 din 23.11.2015, §69*).

În același timp, Curtea a constatat că articolul 1 lit. b) din Legea nr. 54 din 21 februarie 2003, citit împreună cu articolul 10 alin. (6) al aceleiași legi, poate fi interpretat, dată fiind ambiguitatea sintagmei „propagarea și demonstrarea în public a atributelor sau a simbolicii naziste, a unor atribute sau simbolici asemănătoare, până la confundare, cu atributele sau simbolica nazistă”, în sensul că simpla utilizare sau demonstrare a simbolurilor atrage răspunderea penală. Or, potrivit art. 10 alin. (6), persoanele vinovate de pregătirea, difuzarea sau păstrarea ilegală, în scopul difuzării ulterioare, a materialelor menționate sunt trase la răspundere penală ori contravențională (*HCC nr. 28 din 23.11.2015, §73*).

În același context, Curtea Europeană a stabilit că pentru justificarea ingerinței în drepturile reclamantului, Guvernul trebuie să demonstreze că semnul utilizat de reclamant se identifică exclusiv cu ideile totalitare (*Fratanoló v. Ungaria*, nr. 29459/10, hotărâre din 3 noiembrie 2011, § 27) (*HCC nr. 28 din 23.11.2015, §75*).

În cauza *Faber v. Ungaria*, Curtea Europeană a menționat că presupunând că simbolul afișat de reclamantul în cauză are semnificații multiple – adică poate fi privit în calitate de simbol istoric și totodată ca simbol reminiscent al partidului nazist din Ungaria – doar în cadrul unei examinări atente a contextului în care aceste expresii ofensatoare sunt utilizate, poate fi trasată o distincție esențială între expresiile șocante și jignitoare, protejate de articolul 10, și cele care pierd dreptul său de a fi tolerate într-o societate democratică. Emoțiile negative sau manifestarea sentimentelor de revoltă, în lipsa unor acțiuni de intimidare, nu pot reprezenta o necesitate socială imperioasă în lumina prevederilor art.10 § 2 din Convenție (*HCC nr. 28 din 23.11.2015, §76*).

Curtea a reținut că în lipsa indicării precise în articolul 1 lit.b) din Legea nr. 54 din 21 februarie 2003 a listei sau a noțiunii care constituie atribute și simboluri naziste, prevederile acestuia devin imprecise și neclare, astfel încât nu permit cetățenilor să înțeleagă care simboluri sunt interzise, care sunt asemănătoare cu cele naziste și în același timp acordă instanțelor judecătorești o marjă de discreție extrem de largă în aplicarea acestora (*HCC nr. 28 din 23.11.2015, §72*).

2.5. Dreptul la informație

2.5.1. Accesul la informație

Curtea a reținut că dreptul la informație cuprinde următoarele elemente:

- dreptul persoanei, al unei organizații sau entități legale de a solicita informații de interes public de la autoritățile și instituțiile publice fără a demonstra interesul legal care stă la baza solicitării;
- dreptul persoanei de a solicita informații cu caracter personal de la autoritățile și instituțiile publice;
- obligația autorității sau instituției publice de a răspunde sau de a oferi informațiile solicitate, fapt care presupune existența unor mecanisme pentru gestionarea solicitărilor și limite de timp pentru oferirea răspunsurilor la aceste solicitări;
- existența unor excepții, care să permită abținerea de la prezentarea anumitor categorii de informații. Aceste excepții includ protecția securității naționale, a relațiilor internaționale, a vieții private a persoanelor, a confidențialității comerciale, a ordinii

- publice și a punerii în aplicare a legii, precum și refuzul de a prezenta informațiile primite în condiții de confidențialitate sau cele care rezultă din discuțiile interne. Pentru a putea fi invocate, excepțiile trebuie să justifice existența unui prejudiciu pentru interesul public, în cazul în care informațiile ar fi comunicate;
- existența unor mecanisme de contestare pentru solicitanții de informații, în cazul în care autoritățile și instituțiile publice refuză să le prezinte;
 - existența unor remedii externe în cazul refuzului de a prezenta informațiile (de obicei, instanțele ordinare);
 - condiția ca autoritățile și instituțiile publice să comunice din oficiu anumite tipuri de informații despre structura lor, regulile și activitățile acestora (*HCC nr.19 din 22.06.2015*²⁰, §36).

Curtea a reținut că dreptul la informație este o precondiție pentru exercitarea altor drepturi, și anume a drepturilor politice, economice și sociale; a dreptului la protecția vieții private, a dreptului de a lua parte la treburile publice, a dreptului la un proces echitabil etc. (*HCC nr.19 din 22.06.2015*, §37).

Curtea a notat că, potrivit articolului 54 alin. (2) din Constituție, exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sunt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției (*HCC nr.19 din 22.06.2015*, §49).

În acest sens, Curtea a reținut că limitarea dreptului la informație trebuie să urmărească aceste scopuri legitime (*HCC nr.19 din 22.06.2015*, §50).

Curtea a menționat că prin atribuirea caracterului de secret de stat unui document sau unei informații cetățenii sunt privați în totalitate de dreptul la informație în privința acestora (*HCC nr.19 din 22.06.2015*, §52).

Curtea a reținut că, potrivit articolului 34 alin. (3) din Constituție, dreptul la informație nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecție a cetățenilor sau siguranța

²⁰ Hotărârea Curții Constituționale nr.19 din 22.06.2015 *privind interpretarea articolului 34 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova* (accesul la informație)

națională. Așadar, aceste dispoziții prevăd că accesul la informație poate fi limitat în cazul necesității asigurării unor măsuri de protecție a cetățenilor sau protejării siguranței naționale (*HCC nr.19 din 22.06.2015, §57*).

În privința expresiei „siguranță națională“, se pot avea în vedere *două aspecte*: 1) dreptul de acces la informații care țin de siguranța națională și 2) dreptul de a comunica informații care țin de siguranța națională (*HCC nr.19 din 22.06.2015, §58*).

Curtea a reținut că restrângerea justificată în baza scopului protecției siguranței naționale nu este legitimă dacă nu are legătură cu siguranța națională (*HCC nr.19 din 22.06.2015, §61*).

Curtea a subliniat faptul că nu pot fi dezvăluite informațiile care ating sau pot atinge un interes legitim legat de siguranța națională, cu excepția situației în care interesul public de a cunoaște informația depășește atingerea pe care ar putea-o aduce dezvăluirea informației. Prin urmare, trebuie întotdeauna puse în balanță informațiile legate de siguranța națională și interesul public de a cunoaște aceste informații (*HCC nr.19 din 22.06.2015, §62*).

Curtea a menționat că, potrivit Principiului 15 din Principiile de la Johannesburg, nimeni nu poate fi pedepsit pe motive de siguranță națională pentru că a făcut publice anumite informații dacă: (1) dezvăluirea informațiilor nu atinge și nu poate atinge un interes legitim legat de siguranța națională sau (2) interesul public de a cunoaște informația depășește atingerea pe care ar putea-o aduce dezvăluirea informației (*HCC nr.19 din 22.06.2015, §63*).

Cu referire la expresia „măsurile de protecție a cetățenilor“, Curtea a notat că aceasta cuprinde toate obligațiile pozitive și negative ale autorităților statale întreprinse la scară națională pe timp de pace și de război, în vederea asigurării protecției populației, proprietății în condițiile calamităților naturale și ecologice, avariilor și catastarofelor, epifitotiiilor, epizootiilor, incendiilor, precum și în cazul aplicării mijloacelor de nimicire moderne (*HCC nr.19 din 22.06.2015, §64*).

În privința primului aspect, Curtea a menționat că activitatea autorităților publice care au tangență cu domeniul protecției civile și asigurării securității populației în situațiile excepționale urmează a fi deschisă opiniei publice și mijloacelor de informare în masă. De asemenea, autoritățile publice sunt obligate să asigure informarea corectă a po-

pulației, prin intermediul mijloacelor de informare în masă, despre gradul de protecție a ei, iar în caz de apariție a situațiilor excepționale, despre caracterul pericolului apărut, despre acțiunile populației în situația existentă și măsurile luate în vederea protecției ei (*HCC nr.19 din 22.06.2015, §66*).

În privința celui de-al doilea aspect, interdicția potrivit căreia comunicarea informației nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecție a cetățenilor vizează toate mijloacele de informare care ar induce în eroare în legătură cu domeniul protecției civile și asigurării securității populației în situații excepționale (*HCC nr.19 din 22.06.2015, §67*).

Curtea a notat că democrația se bazează pe consimțământul cetățenilor, iar consimțământul necesită o informare prealabilă a cetățenilor cu privire la problemele de interes public, inclusiv în ceea ce ține de utilizarea banilor publici (*HCC nr.19 din 22.06.2015, §70*).

Curtea a accentuat că deschiderea și transparența sunt recunoscute drept parte esențială a guvernărilor moderne. Transparența este vitală pentru supravegherea activității autorităților și instituțiilor publice și are dimensiuni constituționale (*HCC nr.19 din 22.06.2015, §74*).

În sensul articolului 34 alin. (3) din Constituție:

- restrângerea dreptului la informație poate avea loc doar atunci când are la bază un scop real și justificat de protecție a unui interes legitim privind protecția cetățenilor sau siguranța națională, iar interesul public pentru aflarea informației nu prevalează;
- orice restrângere a accesului la informație, inclusiv categoriile de informații, specifice și limitate, care nu pot fi dezvăluite în vederea protecției cetățenilor sau siguranței naționale, trebuie să fie prevăzută de lege și necesară într-o societate democratică pentru protecția unui interes legitim;
- justificarea interesului legitim se fundamentează pe gravitatea prejudicierii acestuia în cazul publicării unor informații, autoritățile publice urmând să demonstreze că divulgarea informației ar amenința în mod grav protecția cetățenilor sau siguranța națională (*HCC nr.19 din 22.06.2015, dispozitiv*).

2.6. Dreptul la educație

2.6.1. Limita de vârstă a conducătorului de doctorat

Curtea a menționat că de dreptul la autonomie beneficiază implicit și școlile doctorale, ca parte integrantă a instituțiilor universitare în cadrul cărora au fost organizate. Potrivit Codului educației, școlile doctorale sunt structuri organizatorice și administrative, constituite de instituțiile ofertante de programe de studii superioare de doctorat într-un anumit domeniu sau în domenii interdisciplinare (*HCC nr.14 din 15.06.2015*²¹, §43).

Curtea a reținut că, potrivit Codului educației, doctoratul este o formă de învățământ postuniversitar, care se realizează prin activitatea de cercetare științifică. Unul dintre subiecții principali care participă la activitatea științifică în cadrul studiilor doctorale îl reprezintă conducătorul de doctorat. În conformitate cu articolul 94 alin. (11) din Codul educației, în calitate de conducător de doctorat poate fi desemnată persoana care deține titlul de doctor sau doctor habilitat (*HCC nr.14 din 15.06.2015*, §48).

În lumina prevederilor respective, conducătorul de doctorat deține un rol determinant în realizarea studiilor de doctorat, prin îndrumarea și evaluarea activității studentului-doctorand pe parcursul acestora, cu respectarea exigențelor programului de studii doctorale prestabilit, precum și în corespundere cu interesele profesionale ale doctoranzilor (*HCC nr.14 din 15.06.2015*, §49).

În contextul în care autonomia universitară înscrisă în prevederile art. 35 alin. (6) din Constituție se extinde și asupra studiilor doctorale, Curtea reține că aceasta implică în mod egal autonomia educațională și autonomia instituțională. Autonomia educațională se exprimă prin autonomia universitară funcțională sau academică, iar autonomia instituțională cuprinde autonomia organizatorică, administrativă și financiară. Aceste două forme ale autonomiei sunt inseparabile, or, fără libertatea academică (a activității didactice) autonomia instituțională nu poate fi garantată (*HCC nr.14 din 15.06.2015*, §50).

În același context, Curtea a notat că prin Declarația de la Lisabona a Asociației Universităților Europene din 13 aprilie 2007 s-au stabilit domeniile autonomiei universitare, printre care autonomia resurselor umane, care presupune „libertatea universității

²¹ Hotărârea Curții Constituționale nr. 14 din 15.06.2015 pentru controlul constituționalității unor prevederi din pct. 25, 55 și 58 din Regulamentul privind organizarea studiilor superioare de doctorat, ciclul III, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1007 din 10 decembrie 2014 (reglementarea activității conducătorului de doctorat)

de a recruta și selecta resurse umane calificate, responsabilitatea încheierii contractelor de muncă, stabilirea nivelului salariilor, sporului la salariu în funcție de valoarea potențialului uman.“ (HCC nr.14 din 15.06.2015, §51).

În virtutea autonomiei de care beneficiază, instituția universitară este în drept să recruteze și să selecteze resurse umane calificate, care întrunesc exigențele profesionale necesare (HCC nr.14 din 15.06.2015, §52).

Curtea a menționat că prevederile Regulamentului²² stabilesc reguli prin care se condiționează procesul în sine al desfășurării activității conducătorului de doctorat și se limitează dreptul instituțiilor de învățământ la selectarea cadrelor. Or, în virtutea principiilor autonomiei universitare, instituțiile autorizate să organizeze studii superioare de doctorat urmează să-și selecteze în mod autonom, în baza unui contract de muncă, cu durată normală sau cu timp parțial de muncă, conducătorii de doctorat (HCC nr.14 din 15.06.2015, §58).

În același timp, Curtea a constatat că, potrivit Regulamentului, conducătorii de doctorat, după împlinirea vârstei de 65 ani, nu beneficiază de dreptul de a solicita înmatricularea noilor studenți-doctoranzi decât în cotelă cu un alt conducător de doctorat care nu a împlinit vârsta de 65 ani, păstrându-și totodată atribuțiile sale în raport cu doctoranzii înmatriculați anterior, până la finalizarea studiilor de doctorat ale acestora (HCC nr.14 din 15.06.2015, §59).

Curtea a amintit că articolul 16 din Constituție asigură egalitatea tuturor cetățenilor, fără nici o deosebire, presupunând interdicția aplicării unui tratament juridic diferențiat unei persoane aflate în situații juridice similare, tratament de natură să o plaseze într-o poziție superioară sau inferioară față de alte persoane (HCC nr.14 din 15.06.2015, §61).

În acest sens, Curtea a menționat că procesul de coordonare a studiilor doctorale, datorită caracterului complex al cercetărilor științifice pe care acestea le implică, solicită un grad înalt de pregătire profesională și experiență vastă în domeniu din partea conducătorului. Conducătorul de doctorat îndrumază studenții-doctoranzi în perioada cercetărilor în diferite domenii, aducând o contribuție indispensabilă exponenților creației științifice (HCC nr.14 din 15.06.2015, §63).

²² Regulamentul privind organizarea studiilor superioare de doctorat, ciclul III, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1007 din 10 decembrie 2014

Prin urmare, stabilirea unei limite de vârstă în privința conducătorilor de doctorat pentru exercitarea activității diminuează considerabil aportul specialiștilor cu experiență vastă, acumulată pe parcursul carierei științifice, la dezvoltarea cercetărilor în diverse domenii (*HCC nr.14 din 15.06.2015, §64*).

Din aceste motive, Curtea a considerat nejustificată aplicarea unui tratament diferențiat pe criterii de vârstă în privința conducătorilor de doctorat și nu a constatat vreun scop legitim care ar fi proporțional mijloacelor utilizate în acest sens (*HCC nr.14 din 15.06.2015, §65*).

2.7. Dreptul la ocrotirea sănătății

2.7.1. *Obligația de a participa la sistemul asigurărilor obligatorii*

Curtea a reținut că dreptul fiecărui cetățean la ocrotirea sănătății este garantat de art.36 din Constituție. Potrivit art.36 alin.(2) din Constituție, minimul asigurării medicale oferit de stat este gratuit (*HCC nr. 18 din 19.06.2015²³, § 39*).

De asemenea, potrivit art.47 din Constituție, statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea, lui și familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare (*HCC nr. 18 din 19.06.2015, § 41*).

Dreptul la un nivel de viață corespunzător asigurării sănătății derivă și din art.25 alin.(1) din Declarația Universală a Drepturilor Omului și Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale (*HCC nr. 18 din 19.06.2015, § 42*).

Sistemul asigurărilor obligatorii de asistență medicală, potrivit reglementărilor existente, se organizează și funcționează având la bază: *principiul unicității, principiul egalității, principiul solidarității, principiul obligativității, principiul contributivității și principiul repartiției* (*HCC nr. 18 din 19.06.2015, § 51*).

Curtea a reținut că principiul *obligativității asigurării și principiul solidarității* sunt esențiale pentru acest sistem și se manifestă prin faptul că întreaga societate trebuie să contribuie la protejarea sănătății populației (*HCC nr. 18 din 19.06.2015, § 52*).

²³ Hotărârea Curții Constituționale nr. 18 din 19.06.2015 pentru controlul constituționalității punctului 3 din Anexa nr. 2 la Legea nr. 1593–XV din 26 decembrie 2002 cu privire la mărimea, modul și termenele de achitare a primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală

Curtea a reținut că principiul *obligativității* reprezintă o modalitate de responsabilizare a cetățenilor, pentru a-și asuma riscul ce poate surveni în cazul înrăutățirii stării sănătății, având obligația de a participa la sistemul asigurărilor obligatorii de asistență medicală cu o contribuție, în acoperirea financiară a cheltuielilor legate de survenirea evenimentelor asigurate (*HCC nr. 18 din 19.06.2015, § 53*).

Totodată, Curtea a menționat că principiul *solidarității* constituie fundamentul organizării și funcționării sistemului asigurărilor sociale de sănătate. Astfel, datorită solidarității celor care contribuie, acest sistem își poate realiza obiectivul principal, *de a asigura un minim gratuit de asistență medicală pentru populație*, inclusiv pentru acele persoane care se află în imposibilitatea de a contribui la constituirea fondurilor de asigurări medicale (*HCC nr. 18 din 19.06.2015, § 54*).

Curtea a reținut că, pentru a garanta dreptul la ocrotirea sănătății și în scopul realizării asigurării obligatorii de asistență medicală, este necesară *existența fondurilor de asigurare obligatorie de asistență medicală* (*HCC nr. 18 din 19.06.2015, § 56*).

Curtea a notat că, prin sistemul asigurărilor obligatorii de asistență medicală, statul *asigură riscurile* cheltuielilor legate de îmbolnăvirea cetățenilor, prin colectarea anticipată a fondurilor necesare (*HCC nr. 18 din 19.06.2015, § 58*).

În context, Curtea a relevat că fondurile de asigurări medicale se constituie pe baza primelor de asigurare achitate de către plătitorii stabiliți de legislație (*HCC nr. 18 din 19.06.2015, § 59*).

În acest sens, Curtea a menționat că legiuitorul, potrivit prevederilor constituționale și legale, are libertatea de a stabili contribuțiile datorate de cetățeni. Totodată, este de reținut că în speță, în lipsa plății acestei contribuții, persoana nu poate dobândi calitatea de asigurat și nu poate beneficia de minimul gratuit de asistență medicală (*HCC nr. 18 din 19.06.2015, § 68*).

Prin urmare, pentru a beneficia de asistență medicală în volumul acordat potrivit Programului unic al asigurării obligatorii de asistență medicală, persoana urmează să contribuie la sistemul de asigurare obligatorie de asistență medicală potrivit legii și principiilor ce guvernează acest sistem (*HCC nr. 18 din 19.06.2015, § 69*).

Caracterul social al statului presupune instituirea unui sistem politic, care ar permite adoptarea unor măsuri adecvate pentru redistribuirea bunurilor conform principiilor

echității sociale, astfel încât toți membrii societății să posede un minim garantat de asigurare socială, conform art.47 din Constituție (*HCC nr. 18 din 19.06.2015, § 70*).

De asemenea, obligația de contribuție la fondul asigurărilor de sănătate izvorăște din principiul solidarității, pe care se întemeiază sistemul public de asigurări sociale, ca o manifestare a statului social (*HCC nr. 18 din 19.06.2015, § 71*).

Curtea a reținut că una dintre resursele principale care permit sistemului public de asigurări în medicină să își poată realiza obiectivul principal, respectiv cel de a asigura un minimum de asistență medicală pentru populație, inclusiv pentru acele categorii de persoane care se află în imposibilitatea de a contribui la constituirea fondurilor de asigurări medicale, pentru care calitatea de asigurat o are Guvernul, este contribuția celor asigurați la acest sistem. De aceea, principiul solidarității ce se aplică acestui sistem impune și justifică obligația plății contribuției de către persoanele neangajate care nu demonstrează lipsa veniturilor (*HCC nr. 18 din 19.06.2015, § 72*).

Curtea a subliniat că prin scutirea persoanelor neangajate de plata primei obligatorii de asistență medicală se va institui o sarcină disproporționată pentru persoanele angajate, plătitori ai primei de asigurare medicală în formă de contribuție procentuală la salariu (*HCC nr. 18 din 19.06.2015, § 73*).

Curtea a reținut că scopul legitim instituit prin lege este de a realiza obiectivul principal al sistemului de asigurări sociale de sănătate, cel de a asigura un minim de asistență medicală pentru populație (*HCC nr. 18 din 19.06.2015, § 79*).

2.8. Exercițarea dreptului la vot

2.8.1. Organizarea secțiilor de votare în străinătate

Potrivit articolului 2 din Constituție, suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative (*HCC nr. 15 din 16.06.2015²⁴, §37*).

Curtea a reținut că suveranitatea națională constă în dreptul poporului de a hotărî necondiționat asupra intereselor sale și de a le promova în formele stabilite de Legea Su-

²⁴ Hotărârea Curții Constituționale nr. 15 din 16.06.2015 *pentru controlul constituționalității unor prevederi ale articolului 29^l alin. (3) din Codul electoral* (organizarea secțiilor de votare în străinătate)

premă. Acest principiu constituțional derivă din articolul 1 din Constituție, care consacră caracterul suveran al statului (*HCC nr. 15 din 16.06.2015, §38*).

Curtea a subliniat că, potrivit normei constituționale, suveranitatea națională poate fi exercitată de către popor în mod direct, prin participarea la alegerile în Parlament, în autoritățile administrației publice locale, precum și la referendumuri (*HCC nr. 15 din 16.06.2015, §39*).

Curtea a reiterat că dispozițiile constituționale ale articolelor 1 alin. (3) și 2 alin. (1) urmează a fi corelate cu prevederile articolului 38 din Legea Supremă, potrivit căruia voința poporului constituie baza puterii de stat, aceasta exprimându-se prin alegeri libere, care au loc în mod periodic, prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat (*HCC nr. 15 din 16.06.2015, §42*).

Curtea a menționat că realizarea în practică a dreptului de vot al cetățenilor are loc prin participarea la alegerile în Parlament, în autoritățile administrației publice locale, precum și la referendumuri (*HCC nr. 15 din 16.06.2015, §44*).

Curtea a reiterat că unul din elementele esențiale ale statului de drept, în general, și ale sistemului electoral, în special, îl constituie dreptul de vot. Cu toate acestea, dreptul de vot nu face parte din categoria drepturilor absolute (*HCC nr. 15 din 16.06.2015, §48*).

Curtea Europeană în jurisprudența sa a reținut că dreptul la alegeri libere, consacrat în art. 3 din Protocolul nr. 1 la Convenția Europeană, nu este absolut, fiind loc pentru limitări implicite, statelor contractante urmând să li se acorde o marjă de apreciere în domeniu (*HCC nr. 15 din 16.06.2015, §49*).

Curtea a subliniat că Parlamentul, fiind organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova și unica autoritate legislativă a statului, prin competența exclusivă atribuită de Constituție, reglementează prin lege organică sistemul electoral. În exercițiul atribuțiilor de legiferare, reglementate de dispozițiile art.72 din Constituție, Parlamentul este în drept să adopte, să modifice și să abroge normele referitoare la sistemul electoral (*HCC nr. 15 din 16.06.2015, §51*).

Curtea a menționat că întreaga procedură de organizare a scrutinului parlamentar, a alegerilor autorităților administrației publice locale, precum și a referendumurilor este reglementată de Codul electoral (*HCC nr. 15 din 16.06.2015, §53*).

Curtea a reținut că organizarea secțiilor de votare în străinătate, suplimentar la cele care funcționează pe lângă misiunile diplomatice asupra cărora se extinde jurisdicția Republicii Moldova, poate avea loc în baza înregistrării prealabile a cetățenilor aflați în străinătate și cu acordul autorităților competente ale țării respective (HCC nr. 15 din 16.06.2015, §60).

Curtea a menționat că modul de organizare în străinătate a secțiilor de votare, suplimentare celor organizate pe lângă misiunile diplomatice, constituie un drept exclusiv al statului. Astfel, statul își poate stabili anumite criterii determinante, în baza cărora aceste secții urmează a fi deschise, criterii care se impun datorită rațiunilor de ordin tehnic pentru autoritățile responsabile de organizarea procesului electoral (HCC nr. 15 din 16.06.2015, §61).

Respectiv, Curtea a reținut că prin stabilirea condiției de înregistrare prealabilă a cetățenilor Republicii Moldova cu drept de vot aflați în străinătate statul urmărește mai multe obiective legitime, cum ar fi: stabilirea numărului estimativ al alegătorilor aflați peste hotare în vederea constituirii secțiilor de votare suplimentare în străinătate; întocmirea listei electorale a cetățenilor care vor vota în raza secției de votare respective, precum și stabilirea numărului estimativ al buletinelor de vot ce vor fi distribuite secțiilor de votare respective (HCC nr. 15 din 16.06.2015, §62).

În același timp, Curtea a menționat că înregistrarea prealabilă nu este obligatorie. Cetățenii care, din diferite motive, nu se înregistrează în prealabil își pot exercita dreptul de vot, prezentându-se în ziua alegerilor la orice secție de votare constituită în afara țării, în condițiile stabilite de Regulamentul cu privire la votarea cetățenilor Republicii Moldova aflați peste hotarele țării, aprobat prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr.3375 din 27 iulie 2010. Aceștia vor fi înscriși în listele electorale suplimentare (HCC nr. 15 din 16.06.2015, §63).

Astfel, lipsa înregistrării prealabile nu restricționează dreptul de vot. Înregistrarea constituie un criteriu determinant pentru autoritățile responsabile de organizarea procesului electoral, și nu pentru alegători (HCC nr. 15 din 16.06.2015, §64).

Mai mult ca atât, Curtea a menționat că prin prevederile contestate, care acordă dreptul de a organiza secții de votare suplimentare la cele existente care funcționează pe lângă misiunile diplomatice, legiuitorul a instituit facilități suplimentare în exercitarea

dreptului de vot pentru cetățenii Republicii Moldova aflați în străinătate (*HCC nr. 15 din 16.06.2015, §65*).

Din aceste considerente, Curtea a apreciat că această condiție nu aduce atingere substanței drepturilor electorale, nu încalcă dreptul de vot al persoanei, nu anihilează libera exprimare a voinței poporului în alegerea corpului legislativ sau la referendumuri. Prevederile contestate doar reglementează procedura în baza căreia se pot deschide secții de votare suplimentare (*HCC nr.15 din 16.06.2015, §66*).

2.9. Dreptul la asociere

2.9.1. Dreptul la asociere în organizații profesionale

Curtea a reținut că prin lege pot fi instituite organizații profesionale, investite cu competențe ale statului, care nu pot fi echivalente cu asociații obștești (*HCC nr. 13 din 15.05.2015²⁵, §48*).

În acest sens, și Curtea Europeană a statuat că: „Ordinul belgian al Medicilor este o instituție de drept public. Nu este înființat de persoane, ci de legislativ; este integrat structurilor statului . Acesta urmărește un scop din sfera interesului public, respectiv protecția sănătății, prin exercitarea, pe baze legale, a unei forme de control public asupra practicării medicinei. În contextul ultimei funcții, Ordinului i se cere, în primul rând, să păstreze o evidență a doctorilor practicieni. Pentru realizarea sarcinilor atribuite de statul belgian, Ordinul este investit legal atât cu prerogative administrative, cât și cu prerogative legislative și disciplinare situate dincolo de domeniul legislației ordinare și, în această capacitate, folosește procedurile unei autorități publice“ (cauza *Le Compte, Van Leuven și De Meyere vs Belgia*, Hotărârea din 23 iunie 1981, § 64) (*HCC nr. 13 din 15.05.2015, §49*).

Curtea a reținut că ordinele profesionale sunt organizații care includ în mod obligatoriu membrii anumitor profesii, care, datorită puterilor conferite de lege, intervin în reglementarea și controlul accesului în profesie și în exercitarea ei îmbinând activitățile publice și private în organizarea profesiilor. Natura juridică a ordinelor profesionale este

²⁵ Hotărârea Curții Constituționale nr. 13 din 15.05.2015 pentru controlul constituționalității Legii nr. 261 din 01.11.2013 cu privire la Colegiul Medicilor din Republica Moldova

aceea de serviciu public, ordinul profesional având în sarcina sa satisfacerea unui interes legitim public al organizării profesiei și de disciplină profesională. Ordinele profesionale sunt organisme profesionale care au prerogative de putere publică, fără a fi însă stabilimente publice (*HCC nr. 13 din 15.05.2015, §52*).

Organele profesionale instituite prin lege nu pot fi considerate asociații în sensul dreptului la asociere, or, legislatorul le-a înzestrat cu statut de organizație profesională, atribuindu-le prerogative de interes public (*HCC nr. 13 din 15.05.2015, §59*).

Comisia Europeană a admis că, în general, libertatea de asociere implică libertatea de a nu se asocia sau de a nu adera la o asociație, cu excepția asociațiilor de drept public. Prin urmare, ordinele profesionale, care sunt instituții de drept public, reglementate de lege și urmărind scopuri de interes general, nu constituie o asociație în sensul art. 11 din Convenție (*Cauza X vs Olanda, Decizia Comisiei Europene din 1 martie 1983*) (*HCC nr. 13 din 15.05.2015, §60*).

Personalitatea juridică a ordinelor profesionale se acordă prin lege. Un ordin profesional reunește toți membrii unei profesii, aderarea fiind obligatorie, fiecare ordin incluzând obligatoriu toate persoanele abilitate să exercite profesia. Ordinul profesional nu rezultă dintr-o asociere liberă (*HCC nr. 13 din 15.05.2015, §61*).

2.9.2. *Instituirea prin lege a organului de autoadministrare a profesiei de medic*

Legislația în vigoare respectă libertatea de asociere pentru reprezentanții profesiei de medic și conține reglementări prin care, pentru apărarea drepturilor și intereselor lor, medicii sunt în drept să se asocieze, pe principii benevole, conform legislației cu privire la organizațiile necomerciale, în asociații profesionale locale, centrale și internaționale, în baza calității de membru individual sau colectiv, și să le înregistreze în modul stabilit (*HCC nr. 13 din 15.05.2015²⁶, §63*).

Curtea a menționat că norma care stabilește obținerea calității de membru al Colegiului în baza liberului consimțământ contravine în esență conceptului de „organ profesii-

²⁶ Hotărârea Curții Constituționale nr. 13 din 15.05.2015 pentru controlul constituționalității Legii nr. 261 din 01.11.2013 cu privire la Colegiul Medicilor din Republica Moldova

onal instituit prin lege”, în care calitatea de membru este obținută *de drept prin efectul legii* (HCC nr. 13 din 15.05.2015, §65).

După modul de obținere a calității de membru, care este benevolă, Colegiul poate fi echivalat cu o asociație obștească, pe când după competențe este investit cu atribuții care țin în mod exclusiv de competența statului, atribuții care pot fi delegate prin lege unui organ profesional cu statut de instituție publică, cu condiția de a nu substitui și dubla competențele Ministerului Sănătății, organ central de specialitate, care promovează politica în domeniul sănătății, în conformitate cu articolul 107 din Constituție (HCC nr. 13 din 15.05.2015, §67).

Curtea a constatat că normele Legii nr. 261 din 01.11.2013 cu privire la Colegiul Medicilor din Republica Moldova intercalează elemente ale unui organ profesional cu cele ale unei asociații benevole, instituind astfel un statut juridic ambiguu pentru Colegiul Medicilor. Astfel, deși, pe de o parte, legea enunță că aderarea se bazează pe principii benevole, pe de altă parte, acordă Colegiului competențe decizionale asupra întregului corp medical (HCC nr. 13 din 15.05.2015, §68).

Unele atribuții ale Colegiului Medicilor dublează atribuțiile, chiar și cele exclusive, ale Ministerului Sănătății, care este organul central de specialitate, care promovează politica în domeniul sănătății (HCC nr. 13 din 15.05.2015, §71).

Curtea a reținut că instituirea prin lege a unei astfel de organizații, cu competențe în domeniul sănătății, urmează a fi făcută concomitent cu modificarea întregului cadru legal în domeniu. Doar printr-o abordare legală, unică și concomitentă poate fi asigurată o delimitare clară a atribuțiilor exercitate de Ministerul Sănătății, pe de o parte, și de organul profesional, pe de altă parte (HCC nr. 13 din 15.05.2015, §72).

2.10. Dreptul la muncă

2.10.1. Încetarea contractelor de muncă cu directorii unor instituții de învățământ

Curtea a reamintit că dreptul la muncă reprezintă un drept social-economic complex, garantat de articolul 43 din Constituție. Potrivit alineatului (1) al acestui articol, orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condiții echitabile

și satisfăcătoare de muncă, precum și la protecția împotriva șomajului (*HCC nr. 8 din 11.05.2015*²⁷, §47).

Curtea a reținut că, oricum s-ar exercita dreptul la muncă, exigențele și condițiile legale ce conferă titularului dreptul la muncă nu pot fi ignorate. Aceste condiții, de regulă, direcționează capacitatea persoanei de a deveni salariat într-un anumit domeniu și/sau pe o anumită durată. Prin urmare, dreptul la muncă trebuie exercitat în condițiile legii. Nerespectarea prevederilor legale are drept consecință imposibilitatea desfășurării unui gen de activitate sau a ocupării unei anumite funcții (*HCC nr. 8 din 11.05.2015*, §50).

În aceste condiții, totalitatea raporturilor individuale și colective de muncă, controlul aplicării reglementărilor din domeniul muncii, jurisdicția muncii, precum și alte condiții legate nemijlocit de raporturile de muncă sunt reglementate de Codul muncii și alte legi, care vin să detalieze prevederile constituționale (*HCC nr. 8 din 11.05.2015*, §51).

Curtea a relevat că, potrivit art. 6 din Codul muncii, orice persoană este liberă în alegerea locului de muncă, a profesiei, meseriei sau activității sale. Nimeni, pe toată durata vieții sale, nu poate fi obligat să muncească sau să nu muncească într-un anumit loc de muncă sau într-o anumită profesie, oricare ar fi acestea (*HCC nr. 8 din 11.05.2015*, §52).

Curtea a constatat însă că această libertate nu poate fi absolută și nelimitată. Legislația muncii condiționează încadrarea în câmpul muncii de întrunirea anumitor condiții, la fel, stabilește situațiile de încetare a raporturilor de muncă (*HCC nr. 8 din 11.05.2015*, §53).

Curtea a constatat că în art. 5 lit. j) Codul muncii prevede drept principiu de bază al reglementării raporturilor de muncă „îmbinarea reglementării de stat și a reglementării contractuale a raporturilor de muncă și a altor raporturi legate nemijlocit de acestea“ (*HCC nr. 8 din 11.05.2015*, §56).

O situație de restrângere a efectelor contractului poate fi stabilirea, prin lege, a duratei contractului, inferioară celei prevăzute inițial, în măsura în care o asemenea lege ar prevedea în mod expres că se aplică și contractelor în curs de executare. Modificarea unilaterală a contractelor poate avea loc doar din motive excepționale legate de interesul național sau local, după caz (*HCC nr. 8 din 11.05.2015*, §60).

²⁷ Hotărârea Curții Constituționale nr. 8 din 11.05.2015 pentru controlul constituționalității art. 153 din Codul educației

Curtea a menționat că raporturile de muncă în domeniul învățământului sunt determinate și reglementate prin Codul educației și Codul muncii, care conțin norme primare de aplicare generală și obligatorie, condiționează încadrarea în câmpul muncii de îndeplinirea anumitor condiții și stabilesc situațiile de încetare a raporturilor de muncă (*HCC nr. 8 din 11.05.2015, §61*).

Curtea reține că, potrivit normei contestate (art.153 din Codul educației²⁸), contractele individuale de muncă încheiate cu directorii instituțiilor de învățământ publice, cu excepția celor din învățământul superior, de la numirea cărora în funcție au trecut mai mult de 5 ani, încetează de drept la data expirării a 4 luni de la intrarea în vigoare a Codului educației (*HCC nr. 8 din 11.05.2015, §63*).

Prin urmare, norma contestată stabilește, cu titlu de excepție, anumite condiții, care, datorită specificului sferei de reglementare și subiecților vizați, derogă de la principiile generale aplicabile contractului individual de muncă (*HCC nr. 8 din 11.05.2015, §65*).

Curtea a menționat că art.50 alin. (5) din Codul educației stabilește, cu titlu de normă general aplicabilă, ocuparea prin concurs a funcțiilor de director și de director-adjunct în baza criteriilor de competență profesională și managerială. Alineatul (6) din același articol prevede numirea în funcție pentru un termen de 5 ani a directorului și a directorilor-adjuncti ai instituției publice de învățământ general, iar contractul individual de muncă al conducătorului încetează de drept la expirarea acestui termen (*HCC nr. 8 din 11.05.2015, §66*).

În acest context, Curtea a menționat că prevederile contestate au o strânsă legătură cu exigențele și condițiile legale specifice unui domeniu de reglementare, care nu pot fi ignorate. Asemenea condiții în general direcționează capacitatea unei persoane de a obține statutul de salariat într-un anumit domeniu și/sau pe o anumită durată (*HCC nr. 8 din 11.05.2015, §69*).

După cum s-a menționat *supra*, Legea Supremă garantează atât *dreptul la muncă*, cât și *libera alegere a muncii*. Consacrând această libertate, statul acordă fiecărei persoane posibilitatea de a-și alege liber profesia și, desigur, locul de muncă. O asemenea alegere este

²⁸ Codul educației nr. 152 din 17.07.2014, Monitorul Oficial nr. 319-324/634 din 24.10.2014

determinată de anumite aptitudini, necesități de ordin economic și, evident, de voința celor interesați (*HCC nr. 8 din 11.05.2015, §70*).

Astfel, dreptul la muncă include libertatea persoanei de a selecta locul de muncă, însă activitatea care urmează a fi desfășurată trebuie să respecte anumite condiții stabilite de legiuitor, în funcție de caracterul muncii prestate, acesta fiind și cazul activității didactice (*HCC nr. 8 din 11.05.2015, §71*).

Curtea a reiterat că dreptul la muncă, alegerea profesiei, a meseriei sau a ocupației, precum și a locului de muncă vizează posibilitatea oricărei persoane de a exercita profesia sau meseria pe care o dorește, în anumite condiții stabilite de legiuitor, și nu vizează obligația statului de a garanta accesul tuturor persoanelor la toate profesiile. *Cu alte cuvinte, alegerea profesiei este liberă din momentul în care condițiile solicitate pentru practicarea acesteia sunt îndeplinite (HCC nr. 8 din 11.05.2015, §81)*.

Condițiile de exercitare a acestui drept fundamental sunt susceptibile de a fi modificate conform necesităților dictate de realitățile societății, fiind totodată reglementate uniform de legislație. Or, dreptul la muncă trebuie exercitat în condițiile legii, iar nerespectarea prevederilor legale are drept consecință imposibilitatea desfășurării unui gen de activitate sau a ocupării unor anumite funcții (*HCC nr. 8 din 11.05.2015, §72*).

În acest sens, stabilirea unor condiții pentru exercitarea activității didactice este legal aplicabilă tuturor persoanelor aflate în aceeași situație, fără discriminare, astfel încât nu se poate susține că norma legală criticată încalcă principiul constituțional al libertății de alegere a profesiei sau a locului de muncă și nici dreptul la muncă (*HCC nr. 8 din 11.05.2015, §82*).

În același timp, Curtea a reținut că încetarea contractelor de muncă ale directorilor instituțiilor de învățământ publice nu exclude dreptul acestora de a participa la un nou concurs pentru ocuparea acestei funcții, *fără discriminare (HCC nr. 8 din 11.05.2015, §84)*.

Un raționament contrar ar împiedica statul să schimbe directorii instituțiilor de învățământ publice până la atingerea de către aceștia a vârstei de pensionare, fapt care ar zădărnici orice efort al statului de a adapta necesităților timpului sistemul de învățământ și de a face reforme în timp util (*HCC nr. 8 din 11.05.2015, §86*).

2.11. Dreptul de proprietate

2.11.1. Atribuirea salariului la categoria „bunuri“

Curtea Europeană a stabilit că noțiunea de „proprietate“ poate fi o „proprietate existentă“, sau active, inclusiv creanțe, cu privire la care solicitantul pretinde că are cel puțin o „speranță legitimă“ de a obține satisfacerea efectivă a dreptului său. *Per a contrario*, speranța recunoașterii unui drept de proprietate, care nu a fost posibil de exercitat în mod efectiv, nu poate fi considerată drept „proprietate“ în sensul art.1 al Protocolului nr.1 (a se vedea *Kopecky c. Slovaciei*, nr. 44912/98, hotărâre din 28 septembrie 2004). Astfel, veniturile viitoare nu pot fi considerate „bunuri“, cu excepția cazului în care dreptul a fost deja câștigat și este sigur că va fi plătit (*Koivusaari și alții c. Finlandei*, nr. 20690/06, decizie din 23 februarie 2010) (*HCC nr.8 din 11.05.2015*²⁹, §95).

Noțiunea de „speranță legitimă“ urmează a fi raportată la un temei concret, cum ar fi o dispoziție legală sau o decizie judecătorească. Nu poate apărea nici o speranță atunci când există o dispută cu privire la interpretarea și aplicarea corectă a dreptului intern al unui stat (cauza *Kopecky c. Slovaciei*) (*HCC nr.8 din 11.05.2015*, §96).

Curtea a notat că, potrivit art. 128 alin. (1) din Codul muncii, salariul reprezintă orice recompensă sau câștig evaluat în bani, plătit salariatului de către angajator în temeiul contractului individual de muncă, pentru munca prestată sau care urmează a fi prestată (*HCC nr.8 din 11.05.2015*, §97).

Noțiunea de salariu în sine, în accepțiunea Curții Europene, constituie un „bun“, iar drepturile de natură salarială intră în sfera dreptului de proprietate, reglementat de art.1 din Protocolul nr.1 la Convenție (*HCC nr.8 din 11.05.2015*, §98).

Prin urmare, o persoană poate pretinde la drepturile sale salariale doar dacă acestea au fost „dobândite“, fiind raportate la perioada efectivă în care a desfășurat o anumită activitate. Încetarea raporturilor de muncă are drept consecință stingerea drepturilor la plățile salariale (*HCC nr.8 din 11.05.2015*, §99).

În hotărârea Marii Camere în cauza *Vilho Eskelinen c. Finlandei* din 19 aprilie 2007 Curtea Europeană a stabilit: „Convenția nu conferă dreptul de a continua să primești un

²⁹ Hotărârea Curții Constituționale nr. 8 din 11.05.2015 pentru controlul constituționalității art. 153 din Codul educației

salariu într-un anume cuantum. O creanță poate fi considerată o valoare patrimonială în sensul articolului 1 din Protocolul nr. 1 dacă are o bază suficientă în dreptul intern, de exemplu, dacă este confirmată prin jurisprudența bine stabilită a instanțelor de judecată“ (*HCC nr.8 din 11.05.2015, §100*).

În contextul celor menționate, urmează a se face o distincție esențială între dreptul de a continua să primești în viitor un salariu și dreptul de a primi efectiv salariul câștigat pentru o perioadă în care munca a fost prestată (*HCC nr.8 din 11.05.2015, §101*).

2.11.2. *Prezumția caracterului licit al dobândirii averii*

Prevederea care instituie prezumția caracterului licit al dobândirii proprietății constituie un element fundamental al articolului 46 din Constituție, care, în ansamblu cu celelalte prevederi ale aceluiași articol, are menirea de a garanta dreptul la proprietate privată și la protecția acesteia (*HCC nr.6 din 16.04.2015³⁰, §41*).

Prezumția caracterului licit al dobândirii averii reprezintă o garanție de ordin general, care urmărește protejarea dreptului de proprietate al tuturor cetățenilor față de ingerințele nejustificate ale statului (*HCC nr.6 din 16.04.2015, §42*).

Această prezumție, asigurând securitatea juridică și legalitatea proprietății persoanei, presupune responsabilitatea statului de a prezenta probe care ar demonstra ilegalitatea dobândirii bunurilor (*HCC nr.6 din 16.04.2015, §43*).

Astfel, Curtea a reiterat că, prin prisma normelor constituționale, sarcina probei urmează a fi atribuită exclusiv organelor statului (*HCC nr.6 din 16.04.2015, §45*).

Curtea a reținut că prezumția dobândirii licite a bunurilor este o aplicație a principiului prezumției nevinovăției, consacrat în Constituție și în actele infraconstituționale ale Republicii Moldova, precum și în instrumentele internaționale în materia drepturilor omului. Potrivit art.21 din Constituție: „Orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale“ (*HCC nr.6 din 16.04.2015, §50*).

³⁰ Hotărârea Curții Constituționale nr.6 din 16.04.2015 *privind controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal și Codul de procedură penală* (confiscarea extinsă și îmbogățirea ilicită)

În această ordine de idei, Curtea a subliniat că, potrivit principiilor de drept procesual penal, nimeni nu este obligat să-și dovedească nevinovăția, sarcina probațiunii revenind acuzării, iar situația de dubiu este interpretată în favoarea celui acuzat (*in dubio pro reo*) (HCC nr.6 din 16.04.2015, §53).

Regula *in dubio pro reo* constituie un complement al prezumției nevinovăției, un principiu instituțional, care reflectă modul în care principiul aflării adevărului, consacrat în dreptul procesual penal, se regăsește în materia probațiunii (HCC nr.6 din 16.04.2015, §54).

2.11.3. Confiscarea extinsă a averii – instrument al combaterii criminalității organizate și corupției

Curtea a reținut că pentru a descuraja activitățile de criminalitate organizată este esențial ca infractorii să fie deposedați de produsele infracțiunii. În acest sens, confiscarea și recuperarea activelor deținute de infractori constituie un mod eficient în combaterea criminalității organizate (HCC nr.6 din 16.04.2015³¹, §56).

Confiscarea împiedică utilizarea averilor infractorilor ca sursă de finanțare pentru alte activități cu caracter infracțional, îndepărtând pericolul de a corupe societatea (HCC nr. 6 din 16.04.2015, §57).

Curtea a reținut că *măsura confiscării* este reglementată constituțional doar în cazul săvârșirii unor infracțiuni sau contravenții, adică în situații constatate, în condițiile legii, ca reprezentând fapte cu un anumit grad de pericol social (HCC nr. 6 din 16.04.2015, §65).

Examinând legislația penală, Curtea constată că suplimentar măsurii de siguranță „confiscarea specială” (art.106 din Codul penal), prin Legea nr.326 din 23 decembrie 2013, Codul penal a fost completat cu art.106¹, prin care a fost instituită „confiscarea extinsă” (HCC nr. 6 din 16.04.2015, §66).

Curtea a menționat că în timp ce *confiscarea specială* constă în trecerea, forțată și gratuită, în proprietatea statului a bunurilor (inclusiv a valorilor valutare) utilizate la să-

³¹ Hotărârea Curții Constituționale nr.6 din 16.04.2015 *privind controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal și Codul de procedură penală* (confiscarea extinsă și îmbogățirea ilicită)

vârșirea infracțiunilor sau rezultate din infracțiuni, atunci *confiscării extinse* sunt supuse și alte bunuri, care, deși nu au fost utilizate la săvârșirea infracțiunilor, însă proveniența acestora rezultă din activități infracționale (HCC nr. 6 din 16.04.2015, §67).

Curtea a observat că, potrivit art. 106¹ alin. (2) din Codul penal, confiscarea extinsă se dispune dacă sînt întrunite cumulativ următoarele condiții: a) *valoarea bunurilor dobândite de persoana condamnată timp de 5 ani înainte și după săvârșirea infracțiunii, până la data adoptării sentinței, depășește substanțial veniturile dobândite licit de aceasta;* b) *instanța de judecată constată, în baza probelor prezentate în dosar, că bunurile respective provin din activități infracționale de natura celor prevăzute la alin. (1)* (HCC nr. 6 din 16.04.2015, §70).

Potrivit prevederilor enunțate, proveniența infracțională a bunurilor *urmează a fi constatată de instanța de judecată în baza probelor prezentate* (HCC nr. 6 din 16.04.2015, §71).

Cu referire la posibilitatea confiscării bunurilor transferate de către persoana condamnată sau de o persoană terță unui membru de familie, persoanelor juridice asupra cărora persoana condamnată deține controlul sau altor persoane care știau ori trebuiau să știe despre dobândirea ilicită a bunurilor, Curtea a menționat că potrivit art.5 alin. (24) al *Directivei 2014/42/UE*:

„(24) [...] O astfel de confiscare ar trebui să fie posibilă cel puțin în cazurile în care terții știau sau ar fi trebuit să știe că scopul transferului sau al achiziționării era evitarea confiscării, pe baza unor elemente de fapt și circumstanțe concrete, inclusiv a faptului că transferul a avut loc în mod gratuit sau în schimbul unei sume de bani semnificativ mai reduse decât valoarea de piață a bunurilor. Normele privind confiscarea aplicată terților ar trebui să privească atât persoanele fizice, cât și persoanele juridice. În orice caz, nu ar trebui să se aducă atingere drepturilor terților de bună credință.“ (HCC nr. 6 din 16.04.2015, §73).

Curtea a conchis că norma contestată nu reprezintă o ingerință în dreptul de proprietate privată, conform art. 46 din Constituție, și nu afectează principiul prezumției nevinovăției, ca parte componentă a dreptului la un proces echitabil, în măsura în care prezumția dobândirii licite a bunurilor este răsturnată prin probe de organele statului (HCC nr. 6 din 16.04.2015, §74).

Cu referire la modul de punere în aplicare a normei examinate, potrivit articolului 106¹ alin (2) lit a) din Codul penal, confiscarea extinsă se dispune dacă valoarea bunurilor dobândite de persoana condamnată timp de 5 ani înainte și după săvârșirea infracțiunii, până la data adoptării sentinței, depășește substanțial veniturile dobândite licit de aceasta (*HCC nr. 6 din 16.04.2015, §75*).

Stabilirea termenului de 5 ani are drept scop evitarea abuzurilor și divergențelor de interpretare a perioadei pe care instanțele judecătorești urmează să o ia în considerație pentru a stabili existența unei disproporții între valoarea bunurilor dobândite de persoana condamnată și veniturile licite obținute de către aceasta (*HCC nr. 6 din 16.04.2015, §76*).

Totodată, Curtea a reținut că Legea nr. 326 din 23 decembrie 2013, prin care a fost reglementată instituția confiscării extinse a averii, a fost publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova la 25 februarie 2014, data intrării în vigoare (*HCC nr. 6 din 16.04.2015, §77*).

Curtea a menționat că, potrivit articolului 22 din Constituție, nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care, în momentul comiterii, nu constituiau un act delictuos. De asemenea, nu se va aplica nici o pedeapsă mai aspră decât cea care era aplicabilă în momentul comiterii actului delictuos. Acest principiu derivă din cel al legalității, care reprezintă o caracteristică a statului de drept (*HCC nr. 6 din 16.04.2015, §78*).

În acest context, Curtea a subliniat că în materie penală se aplică principiul *lex retro not agit*, potrivit căruia legea nu are putere retroactivă, și principiul *mitior lex*, principiu, potrivit căruia în cazul situațiilor determinate de succesiunea legilor penale se va aplica legea penală mai favorabilă (*HCC nr. 6 din 16.04.2015, §79*).

Respectiv, Curtea a subliniat că prevederile art. 106¹ din Codul penal nu pot fi aplicate retroactiv cu privire la confiscarea bunurilor dobândite înainte de intrarea acestora în vigoare. Dispunerea măsurii confiscării extinse pentru bunurile dobândite înainte de intrarea în vigoare a legii ar duce la încălcarea principiului constituțional al neretroactivității legii. Astfel, având la bază principiul neretroactivității legii penale, pot fi confiscate doar bunurile dobândite după intrarea în vigoare a legii (25 februarie 2014) (*HCC nr. 6 din 16.04.2015, §83*).

2.11.4. Plata dividendelor

Modul de înființare, dizolvare (lichidare), precum și statutul juridic al societăților pe acțiuni, drepturile și obligațiile acționarilor, ale membrilor organelor de conducere și ale altor persoane cu funcții de răspundere ale societății sunt reglementate de Legea nr. 1134-XIII din 2 aprilie 1997 privind societățile pe acțiuni (*HCC nr.17 din 19.06.2015*³², §6).

Potrivit legii menționate, acționarii au dreptul la dividende, care constituie cota-parte din beneficiul societății comerciale (*HCC nr.17 din 19.06.2015*, §7).

Conform art. 49 alin. (13) din lege, dividendele care nu au fost primite de acționar din vina lui în decurs de 3 ani de la data apariției dreptului de primire a lor se trec la venitul societății și nu pot fi revendicate de acționar (*HCC nr.17 din 19.06.2015*, §8).

Curtea a reținut că în calitate de „bun“, protejat de art. 46 din Constituție, poate fi recunoscut orice element al activului patrimonial al persoanei, care are valoare economică. Termenul „bun“ include în sine drepturile patrimoniale, care pot fi reale și obligaționale (*HCC nr.17 din 19.06.2015*, §40).

Curtea a reținut că, potrivit legii, documentul care atestă dreptul proprietarului (acționarului) de a participa la conducerea societății, de a primi dividende, precum și o parte din bunurile societății în cazul lichidării acesteia este acțiunea (*HCC nr.17 din 19.06.2015*, §49).

Curtea a reținut că prin achiziționarea de acțiuni acționarul urmărește scopul de a obține un profit sub formă de dividende (*HCC nr.17 din 19.06.2015*, §54).

Curtea a menționat că, pentru a se naște dreptul acționarului la dividende, este necesar să fie întrunite un șir de condiții: societatea pe acțiuni să obțină un profit; adunarea generală, convocată și desfășurată legal, să ia hotărârea de a distribui dividendele acționarilor, cu stabilirea termenului și modalității de plată a acestora (*HCC nr.17 din 19.06.2015*, §57).

Curtea a menționat că din momentul anunțării de către adunarea generală a hotărârii privind plata dividendelor convenite acționarilor se naște un drept de creanță al

³² Hotărârea Curții Constituționale nr.17 din 19.06.2015 privind controlul constituționalității prevederilor art. 49 alin. (13) din Legea nr. 1134 – XIII din 2 aprilie 1997 privind societățile pe acțiuni (plata dividendelor)

a acționarului către societatea emitentă, cu toate consecințele ce decurg din el. În acest moment, dreptul la dividende intră în patrimoniul acționarului, în sensul art.284 alin. (2) din Codul civil, care stabilește că toate bunurile persoanei fizice sau juridice fac parte componentă a patrimoniului ei (*HCC nr.17 din 19.06.2015, §61*).

În aceeași ordine de idei, Curtea a reținut că dreptul de proprietate asupra bunului se extinde și asupra fructelor acestui bun. Astfel, potrivit art. 317 din Codul civil, tot ceea ce produce bunul, precum și tot ceea ce unește bunul ori se încorporează în el ca urmare a faptei proprietarului, a unei alte persoane ori a unui caz fortuit, revine proprietarului, dacă legea nu prevede altfel (*HCC nr.17 din 19.06.2015, §62*).

În lumina celor expuse, Curtea a constatat că dreptul acționarului de a primi dividende, care rezultă din deținerea acțiunilor în cadrul societății, cade sub incidența normelor ce ocrotesc dreptul de proprietate, cuprinse în articolele 9, 46 și 127 din Constituție și articolul 1 din Protocolul nr.1 la Convenția Europeană, deoarece acest drept, în esența sa, este unul patrimonial, cu valoare economică, titularul acestuia având posibilitatea de a obține venituri (*HCC nr.17 din 19.06.2015, §65*).

Totodată, legiuitorul poate stabili anumite condiții privind exercitarea drepturilor civile subiective, nerealizarea cărora poate duce la stingerea acestor drepturi. Asemenea condiții se referă, inclusiv, la limitele temporale de apariție, exercitare sau apărare a drepturilor civile, numite în dreptul civil „termene“ (*HCC nr.17 din 19.06.2015, §69*).

Printre diferitele tipuri de termene instituite în dreptul civil se numără și termenele de realizare a drepturilor civile, numite și termene de decădere sau termene de perimare. Acestea sunt perioadele de timp, în cadrul cărora titularii drepturilor subiective sunt împuterniciți să-si realizeze drepturile, nerealizarea acestora fiind sancționată cu pierderea lor (*HCC nr.17 din 19.06.2015, §72*).

În această ordine de idei, Curtea a notat că termenul de 3 ani este rezonabil pentru ca acționarii să-și revendice dividendele (*HCC nr.17 din 19.06.2015, §73*).

Totodată, Curtea a reținut că numai în cazul în care acționarul cu bună știință nu își ridică timp de trei ani dividendele acestea trec la venitul societății și nu pot fi revendicate de acționar, prezumându-se că în așa mod acționarul acceptă tacit transmiterea dividendelor în patrimoniul societății (*HCC nr.17 din 19.06.2015, §83*).

În același timp, Curtea a menționat că acționarului nu-i poate fi imputat termenul de decădere de 3 ani, dacă acesta a fost în imposibilitate de a cunoaște despre dividendele care i-au fost atribuite (*HCC nr.17 din 19.06.2015, §84*).

În contextul celor enunțate, Curtea a reținut că prin decăderea din dreptul acționarului, care cu bună știință nu și-a revendicat dividendele timp de 3 ani, legislatorul a stabilit un mecanism eficient și echitabil de asigurare a securității raporturilor juridice, care nu contravine articolelor 9 și 46 din Constituție (*HCC nr.17 din 19.06.2015, §85*).

3 AUTORITĂȚILE PUBLICE

3.1. Organizarea și funcționarea Parlamentului

3.1.1. Autonomia parlamentară

Autonomia regulamentară nu poate fi exercitată în mod discreționar, abuziv, cu încălcarea atribuțiilor constituționale ale Parlamentului sau a normelor imperative privind procedura parlamentară (*HCC nr. 27 din 17.11.2015³³, §37*).

3.1.2. Transparența lucrărilor parlamentare

Având în vedere rolul și ponderea Parlamentului în arhitectura instituțională a statului, este necesar să se garanteze faptul că Parlamentul reprezintă interesele cetățenilor într-o manieră complet deschisă și transparentă (*HCC nr. 27 din 17.11.2015³⁴, §42*).

Importanța transparenței în activitatea parlamentară este determinată de rolul unic al legislativului într-o democrație, și anume de a-și reprezenta electoratul și de a se ghida în activitate de necesitățile, interesele și aspirațiile cetățenilor (*HCC nr. 27 din 17.11.2015, §44*).

³³ Hotărârea Curții Constituționale nr.27 din 17 noiembrie 2015 pentru controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului nr. 172 din 15 octombrie 2015 privind încuviințarea ridicării imunității parlamentare a deputatului în Parlament Vladimir Filat

³⁴ Hotărârea Curții Constituționale nr.27 din 17 noiembrie 2015 pentru controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului nr. 172 din 15 octombrie 2015 privind încuviințarea ridicării imunității parlamentare a deputatului în Parlament Vladimir Filat

Principiul transparenței derivă din mandatul reprezentativ, consacrat de articolul 68 din Constituție, care dispune că, în exercitarea mandatului, deputații sunt în serviciul poporului. Astfel, cetățeanul îi încredințează deputatului un mandat de reprezentare. Prin urmare, pe tot parcursul mandatului, deputații trebuie să se afle permanent sub supravegherea și controlul opiniei publice. Mandatul reprezentativ garantează faptul că întreaga activitate a parlamentarilor se află sub control electoral prin intermediul întâlnirilor cu alegătorii, interviurilor sau conferințelor de presă, participarea alegătorilor la ședințele Parlamentului și urmărirea comportamentului aleșilor, caracterul deschis al votului în Parlament, televizarea unor ședințe parlamentare, publicitatea dezbaterilor parlamentare, publicarea actelor adoptate (*HCC nr. 27 din 17.11.2015, §45*).

Prin urmare, cetățenii au dreptul de a urmări îndeaproape activitățile deputaților pe care i-au ales, asigurându-se că aceștia respectă principii stricte de conduită și că mențin relații echilibrate cu reprezentanții grupurilor de interese. Cetățenii sunt, de asemenea, îndreptățiți să aibă cele mai mari așteptări în ceea ce privește standardele de conduită și eficiența ale membrilor Parlamentului. Nu în ultimul rând, cetățenilor trebuie să li se acorde dreptul de a accesa documentele Parlamentului în limitele corespunzătoare descrise în lege. În esență, toate instrumentele de transparență au drept obiectiv să le permită cetățenilor să supravegheze activitățile și, mai ales, lucrările legislative ale Parlamentului (*HCC nr. 27 din 17.11.2015, §46*).

În acest context, principiul constituțional al transparenței lucrărilor parlamentare implică dreptul la informație al oricărui cetățean cu privire la activitatea tuturor membrilor Parlamentului. Astfel, este necesar a da dovadă de transparență în activitatea parlamentară, inclusiv în ceea ce privește voturile exprimate de către fiecare deputat în parte (*HCC nr. 27 din 17.11.2015, §48*).

Fără votul deschis, transparent și trasabil, cetățeanul nu poate urmări activitatea deputatului care îl reprezintă și, în consecință, nu poate evalua în mod corect felul în care este reprezentat în Parlament. Or, deputații trebuie să-și asume responsabilitatea pozițiilor politice exprimate, în primul rând prin votul deschis (*HCC nr. 27 din 17.11.2015, §49*).

Pe de altă parte, Constituția nu reglementează cerințe speciale privind caracterul votului (*deschis sau secret*) pentru ridicarea imunității deputatului (*HCC nr. 27 din 17.11.2015, §55*).

Curtea a reținut că, potrivit articolului 65 din Constituție, ședințele Parlamentului sunt publice. În coroborare cu dispozițiile articolelor 34 (dreptul cetățenilor la informație) și 68 (mandatul reprezentativ), pentru a asigura principiul constituțional al transparenței, votul fiecărui deputat este deschis. Excepțiile de la această regulă sunt prevăzute expres și exhaustiv în Constituție. Astfel, Constituția prevede trei situații în care Parlamentul adoptă hotărâri prin vot secret, și anume în cazurile care privesc: alegerea și revocarea Președintelui Parlamentului – art. 64 alin. (2), alegerea Președintelui Republicii Moldova – art. 78 alin. (5) (*HCC nr. 27 din 17.11.2015, §56*).

Curtea a reținut că dispozițiile articolului 97 alin.(6) din Regulamentul Parlamentului, care prevede că hotărârea privind ridicarea imunității deputatului se adoptă „*cu votul majorității deputaților aleși, exprimat secret*“, sunt neconstituționale prin raportare la prevederile articolului 65 coroborat cu articolul 34 din Constituție, precum și la prevederile articolului 74 alin.(2) din Constituție. Pentru aceleași raționamente, sunt neconstituționale prevederile alineatului (7), precum și cuvântul „secret“ din alineatul (8) de la articolul 97 din Regulamentul Parlamentului, adoptat prin Legea nr. 797-XIII din 2 aprilie 1996, și alineatul (5) de la articolul 10 din Legea nr. 39-XIII din 7 aprilie 1994 despre statutul deputatului în Parlament, care consacră aceeași soluție legislativă neconstituțională (*HCC nr. 27 din 17.11.2015, §60*).

Astfel, Parlamentul trebuie să hotărască asupra cererii de ridicare a imunității prin votul *deschis* al majorității deputaților *prezenți*, în ședință publică, prin respectarea prevederilor art. 74 din Constituție (*HCC nr. 27 din 17.11.2015, §68*).

Votarea deschisă nu constituie o încălcare a Constituției, dimpotrivă, votarea secretă, nefiind o cerință expresă de rang constituțional pentru ridicarea imunității, este contrară prevederilor Constituției (*HCC nr. 27 din 17.11.2015, §69*).

3.1.3. Mandatul deputatului

3.1.3.1. Întinderea inviolabilității parlamentare

Situația deputatului se caracterizează printr-un «statut», ce implică numeroase beneficii și sarcini, care au scopul de a garanta libertatea exercitării mandatului și independența deputatului, protejându-l împotriva presiunilor care ar putea să-i compromită

independența. În acest sens se înscriu garanțiile privind remunerarea și protecția socială, incompatibilitățile și imunitatea (*HCC nr.2 din 20.01.2015*³⁵, §40).

Domeniul de aplicare a inviolabilității parlamentare poate fi analizat sub patru aspecte esențiale: *ratione personae* (beneficiarii protecției), *ratione temporis* (începutul și sfârșitul protecției), *ratione loci* (limitele spațiale ale protecției) și *ratione materiae* (actele acoperite de inviolabilitate) (*HCC nr.2 din 20.01.2015*, §59).

i. *ratione personae* – inviolabilitatea este *intuitu personae* și se aplică exclusiv persoanelor care au calitatea de deputat (*HCC nr.2 din 20.01.2015*, §60).

ii. *ratione temporis* – deputații beneficiază de inviolabilitate parlamentară din momentul alegerii, dar sub condiția rezolutorie a invalidării alegerii lor. Limitată în timp și reglementată prin reguli specifice, referitoare mai ales la suspendarea cursului prescrierii, imunitatea nu constituie decât un obstacol procedural temporar în calea desfășurării procedurilor penale, obstacol care însă nu anulează pentru partea interesată posibilitatea de soluționare definitivă a litigiului (*HCC nr.2 din 20.01.2015*, §61, 62).

Efectul inviolabilității parlamentare asupra urmăririi procedurilor penale este temporar, dar, în același timp, structurile parlamentare nu pot interveni din principiu asupra cursului justiției așa cum este el. Examinând cererea de ridicare a imunității parlamentare, acestea trebuie să evalueze doar dacă inviolabilitatea, în calitatea sa de întrerupere temporară a procedurii din justiție, trebuie ridicată pe loc sau dacă nu este cumva preferabil să se aștepte până la expirarea mandatului de parlamentar. Astfel, Parlamentul doar poate suspenda cursul justiției, fără a interveni sau a participa la acesta (*HCC nr.2 din 20.01.2015*, §63).

În ceea ce privește procedurile demarate înainte de dobândirea mandatului, acestea continuă în condițiile legii generale, dacă o anumită etapă a procedurii a fost atinsă. Astfel, se operează următoarea distincție: 1) dacă persoana a fost deja „trimisă în judecată” pentru o infracțiune penală înainte de ziua alegerii sale, procedura continuă ca pentru fiecare cetățean, fără a fi necesară ridicarea imunității; 2) dacă nu a fost „trimisă în judecată” înainte de ziua alegerii sale, persoana se bucură de inviolabilitate, fiind necesară ridicarea imunității. În acest sens, suspendarea examinării cauzei și solicitarea ridicării

³⁵ Hotărârea Curții Constituționale nr.2 din 20.01.2015 pentru interpretarea articolului 1 alin.(3) combinat cu articolele 69 și 70 din Constituție (imunitatea și încetarea mandatului deputatului)

imunității în cazul persoanei „trimise în judecată” înainte de ziua alegerii sale este contrară prevederilor constituționale (*HCC nr.2 din 20.01.2015, §64, 65*).

iii. ratione loci – locul săvârșirii infracțiunii de către deputat nu are nici o influență asupra aplicării inviolabilității parlamentare (*HCC nr.2 din 20.01.2015, §66*).

iv. ratione materiae – domeniul de aplicare al inviolabilității parlamentare în Republica Moldova se limitează la cauze penale (și cele contravenționale, prin asimilare). Constituția nu operează nici o distincție în funcție de natura și gravitatea faptei. Protecția inviolabilității operează doar pentru anumite măsuri procesuale restrictive, enumerate expres și exhaustiv de Constituție: reținere, arest, percheziție. Există o excepție în caz de „infracțiune flagrantă” (*HCC nr.2 din 20.01.2015, §67, 69*).

Astfel, doar cu aceste rezerve, în privința deputatului poate fi pornită și exercitată urmărirea penală fără necesitatea ridicării imunității. Totodată, la finalizarea urmăririi penale trimiterea cauzei în judecată de către procurorul care a întocmit rechizitoriul poate fi efectuată doar după ridicarea imunității deputatului, în condițiile stabilite de Regulamentul Parlamentului (*HCC nr.2 din 20.01.2015, §70, 71*).

Curtea admite că urmărirea penală împotriva unui deputat, precum și măsurile coercitive asociate cu acestea pot afecta funcționarea chiar a Parlamentului și pot perturba serenitatea lucrărilor parlamentare. Curtea recunoaște, în acest sens, finalitatea instituțională a acestei prerogative, care vizează garantarea funcționării normale și integritatea instituției parlamentare. În aceste circumstanțe, regimul derogatoriu de la dreptul comun urmărește scopuri legitime (*HCC nr.2 din 20.01.2015, §72*).

În condițiile articolului 70 alin. (3) din Constituție, inviolabilitatea parlamentară în Republica Moldova asigură deputaților o protecție împotriva urmărilor judiciare pentru fapte care nu au legătură cu funcția parlamentară. Totuși, exigențele preeminenței dreptului impun ca imunitatea parlamentară să nu poată funcționa decât prin raportare la legitimitatea scopurilor vizate, și anume păstrarea integrității Parlamentului și protejarea opoziției. Având în vedere rațiunea sa de a fi, extinderea inutilă și fără spirit critic a imunității parlamentare la problematici care nu au nimic comun cu funcția publică respectivă nu face decât să afecteze gradul de încredere al publicului în însuși sistemul democrației parlamentare. Cu cât conduita de „acoperire” este mai îndepărtată de sarcinile funcției publice respective, cu atât trebuie justificată de o manieră mai solidă autorizarea

aplicării beneficiului imunității și, prin extensie, devine imperioasă justificarea refuzului de a ridica imunitatea parlamentară. Atunci când imunitatea operează într-o așa manieră încât persoanele sunt protejate de acțiunea tribunalelor penale, atunci trebuie stabilită, clar și convingător, motivația refuzului de ridicare a imunității (*HCC nr.2 din 20.01.2015, §73, 74, 75*).

Astfel, în sensul articolului 70 alin. (3) din Constituție, imunitatea parlamentară nu are incidență asupra deputatului condamnat printr-o hotărâre judecătorească definitivă, protecția inviolabilității fiind epuizată în momentul „trimiterii în judecată” (*HCC nr.2 din 20.01.2015, §80*).

Ținând cont de faptul că imunitatea deputatului este ridicată la etapa trimiterii cauzei în judecată, executarea unei sentințe penale împotriva deputatului nu necesită ridicarea separată a imunității, or, aceasta este parte integrantă a procesului judiciar, pentru care deputatul nu mai beneficiază de protecția inviolabilității (*HCC nr.2 din 20.01.2015, §79*).

3.1.3.2. Ineligibilitatea pentru funcția de deputat

Ineligibilitatea este un concept care se referă la cerințele care împiedică persoanele să candideze la alegeri. Constatate sau apărute pe parcursul exercitării mandatului, fiind aplicate *mutatis mutandis*, condițiile de ineligibilitate urmează a fi înțelese ca fiind temeiuri de incompatibilitate cu statutul deputatului. Efectele produse de violarea principiului ineligibilității nu pot fi eliminate în cursul mandatului, deoarece ele constituie obstacole absolute pentru mandat și pentru participarea la alegeri. Consecințele juridice ale principiului ineligibilității este anularea alegerii persoanei care îndeplinește condițiile de ineligibilitate (*HCC nr.2 din 20.01.2015³⁶, §130,131,132*).

Astfel, încălcarea/pierderea condițiilor de eligibilitate implică două tipuri de consecințe, în funcție de momentul constatării încălcării condițiilor de eligibilitate, înainte sau după validarea alegerilor: (1) dacă ineligibilitatea se va dovedi până la validarea rezultatelor alegerilor și expirarea perioadei în care acestea pot fi contestate, mandatul persoanei nu va fi validat; (2) dacă ineligibilitatea se va dovedi după validarea rezultatelor alegerilor

³⁶ Hotărârea Curții Constituționale nr.2 din 20.01.2015 pentru interpretarea articolului 1 alin.(3) combinat cu articolele 69 și 70 din Constituție (imunitatea și încetarea mandatului deputatului)

și expirarea perioadei în care acestea pot fi contestate sau dacă, în timpul mandatului, se va constata unul din cazurile de ineligibilitate prevăzute de Codul electoral, inclusiv condamnarea prin hotărâre judecătorească definitivă și irevocabilă pentru infracțiuni săvârșite cu intenție, persoana se află în incompatibilitate absolută cu calitatea de deputat în Parlament, mandatul acesteia încetând de drept (*HCC nr.2 din 20.01.2015, §133*).

Mai mult, în cazul existenței unei hotărâri judecătorești definitive și irevocabile, aceasta produce efecte *ipso jure*, fiind inadmisibilă și contrară principiului preeminenței dreptului posibilitatea cenzurării acesteia printr-o decizie a Parlamentului, care este un organ eminent politic. Astfel, decizia instanței de judecată generează pierderea mandatului de deputat – în general numită „decădere”. În consecința, Parlamentul va declara vacanța mandatului de deputat (*HCC nr.2 din 20.01.2015, §134*).

3.1.3.3. Incidența imunității parlamentare în cadrul procedurii de recunoaștere și executare a hotărârilor judecătorești străine

Procedura recunoașterii unei hotărâri penale străine de către instanțele naționale nu implică dezbateri judiciare în fond și administrare de probe, cauza fiind examinată în fond de instanțele judecătorești ale statului de condamnare. În acest context, procedura recunoașterii unei hotărâri penale străine este una necontencioasă, limitată la verificarea de către instanțele judecătorești naționale a respectării garanțiilor procesuale de către instanțele judecătorești ale statului de condamnare. Astfel, procedura recunoașterii unei hotărâri penale străine nu echivalează cu „trimiterea cauzei în instanța de judecată” (*HCC nr.2 din 20.01.2015³⁷, §98*).

Prin urmare, situația persoanei aflate în procedura de recunoaștere a hotărârii penale străine nu poate fi încadrată în cazurile prevăzute de articolul 70 alin. (3) din Constituție, ce necesită ridicarea imunității parlamentare. Astfel, la recunoașterea și executarea unei hotărâri penale definitive pronunțate de instanțele judecătorești din străinătate nu este necesară ridicarea imunității deputatului (*HCC nr.2 din 20.01.2015, §99*).

Mandatul deputatului condamnat pentru infracțiuni săvârșite cu intenție de către instanțele judecătorești ale unui stat străin încetează de drept la data rămânerii definitive

³⁷ Hotărârea Curții Constituționale nr.2 din 20.01.2015 pentru interpretarea articolului 1 alin.(3) combinat cu articolele 69 și 70 din Constituție (imunitatea și încetarea mandatului deputatului)

și irevocabile a hotărârii de recunoaștere a sentinței de condamnare. În cazul condamnării deputatului pentru infracțiuni săvârșite cu intenție și/sau condamnării la închisoare (privațiune de libertate) prin hotărâre judecătorească definitivă și irevocabilă, inclusiv a unui stat străin, mandatul acestuia nu poate fi ridicat, ci încetează de drept (*HCC nr.2 din 20.01.2015, §139, 142*).

3.1.3.4. *Încetarea forțată a mandatului deputatului*

Reglementarea cazurilor de încetare forțată a mandatului deputatului este apanajul Parlamentului, inclusiv ridicarea mandatului deputatului sau incompatibilitatea, ținând cont de principiile și spiritul Constituției, normele și standardele democratice și având în vedere practica altor state în domeniu. În acest context, Curtea pornește de la premisa că o normă trebuie interpretată în sensul în care permite aplicarea ei, și nu în sensul în care se exclude aplicarea ei. Prin urmare, regulile inerente unui atare exercițiu, în lipsa unor reglementări exprese, urmează a fi deduse tot din textul Constituției, prin aplicarea principiului „efectului util minim“ (*HCC nr.2 din 20.01.2015³⁸, §117, 118, 119*).

Astfel, în lipsa unor reglementări exprese, regulile care guvernează încetarea forțată a mandatului deputatului urmează a fi deduse din cele aplicabile alegerii în funcție, ținând cont de particularitatea că, în logica reprezentării libere, mandatul deputatului este irevocabil, alegătorii neavând posibilitatea de a-l face să înceteze prematur (*HCC nr.2 din 20.01.2015, §120*).

În cazul condamnării deputatului pentru infracțiuni săvârșite cu intenție și/sau condamnării la închisoare (privațiune de libertate) prin hotărâre judecătorească definitivă și irevocabilă, inclusiv ale unui stat străin, mandatul acestuia nu poate fi ridicat, ci încetează de drept (*HCC nr.2 din 20.01.2015, §142*).

În sensul articolelor 1 alin. (3), 38 alin. (2), 69 alin. (1) și 70 alin. (2) din Constituție, în cazul condamnării pentru infracțiuni săvârșite cu intenție și/sau condamnării la închisoare (privațiune de libertate) prin hotărâre judecătorească definitivă și irevocabilă, indiferent dacă a survenit înainte sau după validarea mandatului, deputatul este în situa-

³⁸ Hotărârea Curții Constituționale nr.2 din 20.01.2015 pentru interpretarea articolelor 1, 69 și 70 din Constituție (imunitatea și încetarea mandatului deputatului)

ție de ineligibilitate, fiind incompatibil cu calitatea de deputat (*HCC nr.2 din 20.01.2015, dispozitiv, p.3*).

Persoana a cărei ineligibilitate se va dovedi după validarea rezultatelor alegerilor și expirarea perioadei în care acestea pot fi contestate sau care, în timpul mandatului, se va afla în unul din cazurile de ineligibilitate prevăzute de Codul electoral, este incompatibilă cu calitatea de deputat în Parlament, mandatul acesteia încetând de drept (*HCC nr.2 din 20.01.2015, dispozitiv, p.4*).

3.1.3.5. Regimul juridic al incompatibilităților funcției de deputat

a) Aspecte generale privind incompatibilitățile deputaților

Funcționarea normală a întregului sistem politic și juridic impune protejarea eficiență a mandatului parlamentar și instituirea unor măsuri de protecție, cum ar fi incompatibilitățile, imunitățile (*HCC nr. 21 din 24 iunie 2015³⁹, §33*).

Semnificația noțiunii de incompatibilitate constă în interdicția prevăzută de lege de a cumula două funcții, în vederea asigurării independenței de acțiune a persoanei ce ocupă o funcție publică, a evitării concentrării de către una și aceeași persoană a unor prerogative excesive, precum și a ocrotirii integrității profesionale și morale a acesteia (*HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §34*).

Curtea a reținut că incompatibilitatea se instituie din momentul dobândirii funcției și presupune o perioadă de timp în decursul căreia titularul funcției este obligat să aleagă între prima funcție și cea nouă (*HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §35*).

Incompatibilitatea nu constituie doar o măsură de protecție a funcției, în considerare a căreia a fost instituită, dar și a acelor cu care această funcție devine incompatibilă, împiedicând cumularea acestora (*HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §36*).

În acest sens, Curtea a relevat că stabilirea expresă a incompatibilităților pentru funcția de deputat are ca fundament raționamentul că deputatul trebuie să fie nu numai independent de orice influențe, dar și să se abțină de la exercitarea unor funcții sau de la desfășurarea unor activități, care, prin natura lor, ar fi în contradicție cu mandatul său reprezentativ sau care l-ar împiedica în exercitarea acestuia (*HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §37*).

³⁹ Hotărârea Curții Constituționale nr. 21 din 24.06.2015 pentru interpretarea articolelor 69 alin. (2), 70 alin (1), 99 și 100 din Constituția Republicii Moldova (incompatibilitățile deputaților)

Incompatibilitățile, pe lângă faptul că protejează independența parlamentarului, prezintă un interes și din perspectiva conflictului de interese. Or, prin cumularea mandatului de parlamentar cu o altă funcție, deputatul intră în conflict cu prerogativele și obligațiile stabilite prin statutul său, fapt ce ar putea crea o dependență materială de funcția cumulată și ar putea determina posibile tentative de a soluționa prin influența mandatului unele probleme de interes particular (*HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §38*).

De asemenea, calitatea de parlamentar necesită o concentrare sporită a eforturilor, fapt ce face această funcție să fie incompatibilă cu orice altă funcție de stat sau privată (*HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §39*).

Conceptul de incompatibilitate a funcției de deputat are ca fundament principiul separației puterilor în stat, consacrat în articolul 6 din Constituție, reprezentând un principiu al ordinii juridice statale (*HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §40*).

Potrivit acestui principiu, autoritățile statului au datoria de a-și exercita competențele în limitele impuse de Constituție și de lege, fără implicare în atribuțiile legale ale celorlalte autorități (*HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §41*).

Curtea a menționat că principiul constituțional privind separația puterilor în stat, precum și asigurarea independenței în exercitarea mandatului de parlamentar, au impus reglementarea incompatibilităților ca un instrument juridic de protecție a mandatului de deputat (*HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §43*).

Curtea a reținut că instituția incompatibilităților reprezintă o garanție a obiectivității și credibilității, care trebuie să caracterizeze exercițiul unei funcții publice într-o societate democratică, într-un stat de drept (*HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §44*).

b) Efectele situației de incompatibilitate a funcției de deputat cu alte funcții

Curtea a menționat că efectul incompatibilității constituie încetarea mandatului de deputat, fie de drept, prin apariția cauzei de incompatibilitate, fie prin demisia parlamentarului, în cazul în care renunță la mandat (*HCC nr. 21 din 24 iunie 2015⁴⁰, §73*).

Curtea a reținut că legiuitorul a prevăzut în art.5 alin.(1) din Legea nr.39-XIII din 7 aprilie 1994 demisionarea deputatului care se află în unul din cazurile de incompatibilitate.

⁴⁰ Hotărârea Curții Constituționale nr.21 din 24.06.2015 privind interpretarea articolelor 69 alin. (2), 70 alin (1), 99 și 100 din Constituția Republicii Moldova

tibilitate, în termen de 30 de zile de la data validării mandatului (*HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §74*).

Astfel, Curtea a constatat că stabilirea de către legiuitor a termenului de 30 de zile de la validarea mandatului pentru întreprinderea acțiunilor în vederea înlăturării stării de incompatibilitate constituie o perioadă tranzitorie, în decursul căreia deputatul urmează să opteze pentru una din funcțiile care nu pot fi exercitate concomitent și să acționeze în consecință (*HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §75*).

În aceste condiții, Curtea a reținut că situația de incompatibilitate pentru persoanele nou-alese în funcția de deputat în Parlament apare din momentul validării mandatului de deputat (*HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §76*).

Totodată, Curtea a distins apariția situației de incompatibilitate și pentru deputații aflați în exercițiul funcției. Astfel, Curtea constată că pentru deputatul care se află în exercițiul funcției și ulterior optează pentru o altă funcție situația de incompatibilitate va apărea din momentul intrării în exercițiul celeilalte funcții (*HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §77*).

Curtea a reținut că persoana care a fost aleasă în funcția de deputat și se află în situația de incompatibilitate, până la expirarea termenului prevăzut de lege pentru încetarea situației de incompatibilitate, va opta între mandatul de deputat și funcția care generează incompatibilitatea, demisionând din una dintre funcții (*HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §78*).

Astfel, în termen de 30 de zile de la apariția incompatibilității, deputatul va demisiona din funcția incompatibilă cu mandatul, și viceversa, dacă deputatul decide să rămână în funcția anterioară, el urmează să demisioneze din funcția de deputat și să depună cererea de demisie (*HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §79*).

Curtea a reținut că, în cazul prezentării cererii de demisie din funcția de deputat de către deputatul aflat în situația de incompatibilitate, mandatul de deputat încetează în momentul depunerii cererii (*HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §80*).

Totodată, Curtea a menționat că în cazurile de depunere a cererii de demisie din funcția de deputat Parlamentul urmează să acționeze cu celeritate, pentru a respecta prevederile legale (*HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §81*).

Curtea a reținut că prin demisie se înțelege manifestarea de voință exteriorizată, actul juridic, prin care un demnitar se retrage dintr-o funcție (*HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §82*).

Demisia deputatului generează un ansamblu de proceduri, formate din câteva etape consecutive, care presupun un șir de acțiuni întreprinse atât de deputatul aflat în situația de incompatibilitate, cât și de Parlament (Președintele Parlamentului, biroul permanent, comisiile permanente, plenul Parlamentului), Comisia Electorală Centrală, Curtea Constituțională, și este reglementat de actele legislative în domeniu (*HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §83*).

Totodată, Curtea a reținut că, dacă starea de incompatibilitate continuă să existe la expirarea termenului prevăzut de lege, în cazul inacțiunii deputatului aflat în stare de incompatibilitate, deputatul este considerat demisionat de drept din funcția de deputat (*HCC nr.21 din 24 iunie 2015, §86*).

În acest sens, mandatul de deputat încetează de drept la data expirării termenului de 30 de zile, prevăzut de art. 5 alin. (1) din Legea nr. 39-XIII din 7 aprilie 1994 despre statutul deputatului în Parlament (*HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §87*).

Astfel, Curtea a menționat că toate procedurile legate de incompatibilitățile deputaților urmează să se finalizeze în cadrul celor 30 de zile prevăzute de lege când survine incompatibilitatea, în caz contrar, după termenul de 30 de zile, mandatul deputatului încetează de drept, fără a fi necesare alte condiții de formă (*HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §88*).

În lumina celor menționate, Curtea a reținut că, în temeiul art.69 alin.(2) din Constituție, incompatibilitatea este una din cauzele de încetare a mandatului de deputat, fie prin demisia parlamentarului, fie de drept (*HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §89*).

c) Incompatibilitatea funcției de deputat cu funcția de membru al guvernului demisionar

În lumina normelor constituționale, Curtea a subliniat că la constituirea noului Parlament, în cazul alegerii membrilor în exercițiu ai Guvernului demisionar în funcția de deputat, aceștia pot cumula funcțiile până la data depunerii jurământului de către membrii noului Guvern (*HCC nr. 21 din 24 iunie 2015⁴¹, §120*).

⁴¹ Hotărârea Curții Constituționale nr.21 din 24.06.2015 *privind interpretarea articolelor 69 alin. (2), 70 alin (1), 99 și 100 din Constituția Republicii Moldova*

3.1.4. Dizolvarea Parlamentului

3.1.4.1 Menținerea echilibrului instituțional prin asigurarea continuității exercitării depline a puterii executive în stat

Curtea a menționat că sancțiunea constituțională aplicabilă Parlamentului – dizolvarea – se admite, conform procedurilor prevăzute de Constituție, în situațiile când organul legislativ și reprezentativ suprem nu-și mai poate exercita atribuțiile și, astfel, nu mai poate exprima voința alegătorilor. Din aceste considerente, în legătură cu disfuncția survenită, prin dizolvarea Parlamentului și desfășurarea alegerilor anticipate, alegătorilor li se oferă posibilitatea de a soluționa pe cale constituțională conflictul dintre autorități (HCC nr.29 din 24.11.2015⁴², §34).

Totodată, prerogativa Șefului statului de a dizolva Parlamentul constituie o garanție constituțională, care permite soluționarea și deblocarea unei crize instituționale (HCC nr.29 din 24.11.2015, §35).

Dreptul discreționar al Președintelui de a dizolva sau a nu dizolva Parlamentul în cazul neacceptării votului de încredere pentru formarea Guvernului intervine în circumstanțele alin. (2) al art. 85 din Constituție, și anume după expirarea a 45 de zile de la prima solicitare și respingerea a cel puțin două solicitări de investitură până la expirarea termenului de 3 luni (HCC nr.29 din 24.11.2015, §38).

Astfel, dreptul discreționar al Președintelui – de a dizolva sau nu Parlamentul, prevăzut la art. 85 alin. (2) – se transformă într-o obligație impusă prin voința legiuitorului constituant la art. 85 alin. (1) (HCC nr.29 din 24.11.2015, §39).

Prin urmare, Curtea a reținut că prin dispozițiile cuprinse în articolul 85 alin. (1) și alin.(2) din Constituție se urmărește restrângerea perioadei de criză politică și instituțională și asigurarea funcționalității organelor constituționale ale statului, iar prin atribuirea dreptului Președintelui de a dizolva Parlamentul se evită obstrucționarea activității unei puteri în stat (HCC nr.29 din 24.11.2015, §41).

Ținând cont de cele menționate mai sus, Curtea a reținut că interdicția de dizolvare a Parlamentului în ultimele 6 luni de mandat al Președintelui Republicii Moldova, de la

⁴² Hotărârea Curții Constituționale nr. 29 din 24.11.2015 pentru interpretarea articolului 85 alin. (1) și alin. (4) din Constituția Republicii Moldova (dizolvarea Parlamentului)

alin. (4) al art. 85 din Constituție, trebuie să funcționeze, alături de celelalte prevederi constituționale de la același articol, în calitate de mecanism de echilibrare a puterilor, și nu în scopul de a genera sau perpetua o criză instituțională sau conflict între puteri (*HCC nr.29 din 24.11.2015, §42*).

Astfel, Curtea a relevat că imperativul obligației dizolvării Parlamentului după 3 luni derivă din faptul că, spre deosebire de exercitarea interimatului funcției de Președinte al țării, unde președintele interimar exercită aceleași atribuții ca și președintele titular, mandatul Guvernului interimar este restrâns la funcții ce țin de „*administrarea treburilor publice*” (*HCC nr.29 din 24.11.2015, §44*).

Curtea a subliniat că permanentizarea unei guvernări interimare, prin definiție, este contrară spiritului Constituției și reprezintă un pericol pentru democrația parlamentară (*HCC nr.29 din 24.11.2015, §48*).

Punând în balanță prevederea constituțională care dispune dizolvarea Parlamentului în cazul eșuării formării Guvernului în termen de 3 luni (alin. (1) art. 85 din Constituție) și cea care interzice dizolvarea Parlamentului în ultimele 6 luni ale mandatului Președintelui (alin. (4) art.85 din Constituție), precum și pornind de la interpretarea funcțională a normelor constituționale, Curtea a statuat că are prioritate dispoziția ce permite restabilirea funcționalității depline a Guvernului (*HCC nr.29 din 24.11.2015, §51*).

3.1.4.2. Rațiunea normei constituționale privind restricția dizolvării Parlamentului în ultimele 6 luni ale mandatului Președintelui Republicii Moldova

Curtea a reținut că interdicția dizolvării Parlamentului în ultimele 6 luni ale mandatului Președintelui, în cazul eșuării formării Guvernului, este caracteristică regimurilor în care Președintele țării este ales prin vot universal și este improprie regimurilor parlamentare în care Președintele este ales de către Parlament. Această interdicție nu are nici o justificare funcțională în situația în care Președintele țării este ales de către Parlament, deoarece aceste sufragii în mod evident nu se pot suprapune (*HCC nr.29 din 24.11.2015⁴³, §60*).

⁴³ Hotărârea Curții Constituționale nr. 29 din 24.11.2015 *pentru interpretarea articolului 85 alin. (1) și alin. (4) din Constituția Republicii Moldova* (dizolvarea Parlamentului)

Mai mult, Curtea a reamintit că în oricare din cazuri – dizolvarea Parlamentului după eșuarea formării Guvernului timp de 3 luni sau după expirarea mandatului prezidențial – Președintele își va exercita în continuare mandatul său până la alegerea de către noul Parlament a următorului șef de stat (*HCC nr.29 din 24.11.2015, §61*).

Astfel, Curtea a constatat că în oricare dintre cazurile menționate urmează să fie respectată aceeași consecutivitate a procedurilor, iar dizolvarea Parlamentului după ultimele 6 luni ale mandatului Președintelui nu reprezintă decât o amânare a unui fapt care se va produce cu certitudine și favorizează doar întârzierea procesului de formare ulterioară a unui nou Guvern și restabilirea competențelor depline ale executivului (*HCC nr.29 din 24.11.2015, §62*).

În lumina celor menționate mai sus, Curtea a reținut că limitarea temporală de dizolvare a Parlamentului de la alin.(4) al articolului 85 nu este aplicabilă în situația în care Parlamentul nu a investit un Guvern în termen de 3 luni (*HCC nr.29 din 24.11.2015, §63*).

Din aceste considerente, Parlamentul urmează a fi dizolvat în cazul eșuării formării Guvernului în termen de 3 luni, chiar dacă această perioadă se circumscrie în ultimele 6 luni ale mandatului Președintelui Republicii Moldova (*HCC nr.29 din 24.11.2015, §64*).

3.2. Președintele Republicii Moldova

3.2.1. Colaborarea Președintelui cu Parlamentul în procesul de formare a Guvernului

3.2.1.1. Desemnarea candidatului la funcția de Prim-ministru

Din logica construcției constituționale a statelor de drept, șefii de stat nu exprimă o voință de natură politică, deoarece aceasta s-ar confunda inevitabil cu voința subiectivă, prin urmare discreționară, a titularului funcției respective (*HCC nr. 32 din 29.12.2015⁴⁴, §80*).

Curtea a reținut că din dispozițiile articolului 98 din Constituție rezultă că Președintele este obligat să colaboreze cu Parlamentul în ceea ce privește numirea Guvernu-

⁴⁴ Hotărârea Curții Constituționale nr.32 din 29.12.2015 *pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 1877-VII din 21 decembrie 2015 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru*

lui, ambele autorități publice având rolul lor constituțional în derularea procedurilor de numire a Guvernului (*HCC nr.32 din 29.12.2015, §82*).

Curtea constată că articolul 98 alin. (1) din Constituție prevede atribuția exclusivă a Președintelui republicii de a desemna un candidat pentru funcția de Prim-ministru. În același timp, Curtea a reținut că, deși este exclusivă, atribuția de desemnare nu poate fi însă discreționară, deoarece Președintele va desemna un candidat pentru funcția de premier numai în urma consultării fracțiunilor parlamentare (*HCC nr. 32 din 29.12.2015, §84*).

De asemenea, Curtea a reținut că textul constituțional nu prevede, după desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru, dreptul Președintelui republicii de a exprima rezerve față de echipa guvernamentală acceptată de Parlament sau față de programul de guvernare. Astfel, din momentul în care a desemnat candidatul pentru funcția de Prim-ministru, Președintele republicii nu mai are nici o responsabilitate, fie politică, fie juridică, față de modul în care această persoană obține susținerea majorității parlamentare (*HCC nr. 32 din 29.12.2015, §85*).

Din momentul în care este desemnat de Președintele Republicii, candidatul pentru funcția de Prim-ministru are latitudinea de a include orice persoană în lista membrilor Guvernului, pe care o va înainta Parlamentului. Este un drept discreționar al candidatului pentru funcția de Prim-ministru, pe care acesta și-l poate exercita, asumându-și, însă, răspunderea pentru eșecul respingerii sale în plenul Parlamentului, inclusiv a programului de guvernare, deoarece lista membrilor Guvernului este susținută în bloc, iar Parlamentul se va pronunța prin vot asupra listei integral, și nu a persoanelor înscrise în listă (*HCC nr. 32 din 29.12.2015, §86*).

Dacă programul și lista membrilor Guvernului sunt acceptate de Parlament, se deschide procedura de numire a Guvernului, în care Președintele republicii își ia rolul activ, dar unul formal și strict protocolar, care se rezumă la emiterea Decretului și la primirea jurământului de credință (*HCC nr. 32 din 29.12.2015, §87*).

Așadar, în procedura de formare și investire a Guvernului esențial este votul Parlamentului. Guvernul va răspunde politic doar în fața Parlamentului, care îl poate demite (*HCC nr. 32 din 29.12.2015, §88*).

În baza raționamentelor menționate, analizând ponderea fiecăreia dintre cele două autorități publice în procedura de formare a Guvernului, Curtea constată că rolul Parla-

mentului este unul decisiv în raport cu rolul Președintelui Republicii. Această diferență de pondere se datorează esenței parlamentare a formei de guvernământ (*HCC nr. 32 din 29.12.2015, §89*).

3.2.1.2. Consultarea fracțiunilor parlamentare

Curtea a reținut că scopul consultărilor este de a identifica sprijinul politic al deputaților pentru a anumită persoană, capabilă să formeze un Guvern care să se bucură de încrederea Parlamentului. Ceea ce contează în aceste consultări este obținerea susținerii politice pentru persoana ce ar putea fi desemnată în calitate de candidat pentru funcția de Prim-ministru. Anume în această cheie trebuie interpretată consultarea la care recurge șeful statului (*HCC nr. 32 din 29.12.2015⁴⁵, §91*).

În același scop, Președintele poate veni la consultări cu o propunere proprie, care ar putea să fie acceptată. Este, însă, la fel posibil ca în cadrul acestor consultări politice candidatul propus de către Președinte pentru funcția de Prim-ministru să nu fie agreat de partenerii de consultare ai acestuia (*HCC nr. 32 din 29.12.2015, §92*).

În acest context, Curtea a reținut că Președintele nu își poate subordona partenerii de dialog politic pe care îi consultă. În acest rol, Președintele Republicii acționează doar în calitate de reprezentant al statului, căruia îi revine dreptul și responsabilitatea de a găsi o cale a dialogului și a evaluării voinței și capacității deputaților consultați de a susține din punct de vedere parlamentar pe un anumit candidat (*HCC nr. 32 din 29.12.2015, §93*).

Desemnând, în urma consultărilor la care se face referință în articolul 98 din Constituție, candidatul pentru funcția de Prim-ministru, Președintele Republicii trebuie să facă dovada imparțialității și neutralității sale politice, echidistanței sale față de toate grupurile parlamentare. Președintele nu are dreptul constituțional de a se suprapune grupurilor parlamentare (*HCC nr. 32 din 29.12.2015, §94*).

În același timp, Președintelui nu i se poate nega dreptul de a evalua calitățile, competența, experiența și, în fond, capacitatea unei persoane, implicate politic sau nu, să

⁴⁵ Hotărârea Curții Constituționale nr.32 din 29.12.2015 *pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 1877-VII din 21 decembrie 2015 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru*

conducă Guvernul și să-și atragă sprijinul politic al majorității parlamentare, care îl va susține pe întreaga durată a legislaturii, dar nu are un suport constituțional să-și impună propriul candidat. Astfel, Președintele intervine exclusiv ca reprezentant al statului, pentru a stabili și formaliza prin însemnătaea și solemnitatea funcției sale și pentru a menține cu autoritatea puterii sale echilibrul între Parlament și un posibil viitor Guvern (*HCC nr. 32 din 29.12.2015, §95*).

3.2.1.3. Consultarea deputaților independenți sau neafiliați

Curtea a subliniat că, în virtutea mandatului reprezentativ, deputatul, odată intrat în exercițiul mandatului, nu mai are obligația legală de a-și susține partidul sau deciziile fracțiunii sale în cadrul forului legislativ (*HCC nr. 32 din 29.12.2015⁴⁶, §103*).

Astfel, prin prisma principiilor constituționale care resping orice formă de mandat imperativ, deputatului nu-i este interzisă schimbarea opțiunii și afilierei politice (*HCC nr. 32 din 29.12.2015, §104*).

În același timp, Curtea a reținut că un principiu fundamental al procedurii parlamentare, care este rareori menționat în mod explicit în constituțiile naționale, dar care poate fi dedus pe calea interpretării, este egalitatea dintre reprezentanții în Parlament (*HCC nr. 32 din 29.12.2015, §105*).

De asemenea, Curtea a reținut că prin procesul consultării urmează să se asigure dialogul cu toate partidele politice parlamentare, pentru că doar partidele politice pot asigura echilibrul și stabilitatea politică (*HCC nr. 32 din 29.12.2015, §106*).

Urmând aceste raționamente, dar și ținând cont de principiile enunțate în jurisprudența sa anterioară, Curtea a reținut că, pentru realizarea atribuției sale constituționale de a propune candidatul pentru funcția de Prim-ministru, Președintele Republicii Moldova, care este alesul majorității parlamentare, trebuie să-și asigure, prin consultarea fracțiunilor parlamentare, atât susținerea majorității parlamentare, cât și posibilă cooperare constructivă a minorității aflate în opoziție (*HCC nr. 32 din 29.12.2015, §107*).

⁴⁶ Hotărârea Curții Constituționale nr.32 din 29.12.2015 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 1877-VII din 21 decembrie 2015 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru

Prin urmare, în sens constituțional, noțiunea de „consultare a fracțiunilor parlamentare“ acoperă grupurile deputaților neafiliați, care își propun îndeplinirea unor obiective pragmatice comune și au vocația de a determina sau influența cursul evenimentelor social-politice (*HCC nr.32 din 29.12.2015, §108*).

3.2.1.4. Respectarea principiului majorității parlamentare

Principiul de bază al democrației este cel al majorității. Decizia este luată de către aceasta și de către cei care reprezintă o majoritate a alegătorilor, indiferent din câte partide este formată această majoritate sau dacă există un partid mai mare (însă minoritar) decât fiecare dintre partidele care alcătuiesc majoritatea în parte. Ignorarea voinței majorității este caracteristica dictaturii (*HCC nr. 32 din 29.12.2015⁴⁷, §110*).

Curtea a constatat că din prevederile alin.(3) al articolului 98 din Constituție rezultă necesitatea identificării majorității parlamentare (*HCC nr. 32 din 29.12.2015, §112*).

Este foarte limpede că doar majoritatea parlamentară poate acorda încredere Prim-ministrului, programului său și doar ea poate investi Guvernul. De aici și rolul consultărilor (*HCC nr. 32 din 29.12.2015, §113*).

În această chestiune, Curtea Constituțională s-a pronunțat anterior, statuând că: „prin sintagma „majoritatea parlamentară“ se înțelege majoritatea absolută a deputaților aleși în Parlament, care, în baza dispozițiilor constituționale, pot acorda vot de încredere Guvernului și Prim-ministrului, desemnat de Președintele republicii“ (Hotărârea nr. 21 din 2 iulie 1998) (*HCC nr. 32 din 29.12.2015, §114*).

Astfel, ținând cont de prevederile alineatului (3) al articolului 98, este vorba de jumătate plus unu din numărul total de deputați aleși în Parlament (*HCC nr. 32 din 29.12.2015, §115*).

Urmând aceste raționamente, trebuie desemnată Prim-ministru doar persoana propusă de partidul sau coaliția care deține majoritatea parlamentară, indiferent cine este această persoană: un independent, liderul unui partid mai mic, liderul unui partid mai mare sau alt membru. Și indiferent dacă persoana provine din partidul cu cel mai mare

⁴⁷ Hotărârea Curții Constituționale nr.32 din 29.12.2015 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 1877-VII din 21 decembrie 2015 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru

număr de parlamentari (dacă partidul cu cel mai mare număr de parlamentari nu deține majoritatea absolută în Parlament). Aceasta este procedura constituțională de desemnare și democratică (*HCC nr. 32 din 29.12.2015, §116*).

Prin urmare, interpretarea în sensul existenței unui drept discreționar al Președintelui de desemnare a candidatului pentru funcția de Prim-ministru este lipsită de logică juridică și implică o reducere la absurd, deoarece Președintele nu poate impune Parlamentului o anumită opțiune cu privire la persoana care va ocupa funcția de Prim-ministru, acest fapt fiind de natură să creeze premisele unor conflicte instituționale artificiale (*HCC nr. 32 din 29.12.2015, §117*).

Pentru considerentele expuse, Curtea a reținut că nu există deci nici un motiv constituțional și democratic pentru ca Președintele să nu desemneze în calitate de candidat pentru funcția de Prim-ministru persoana care dispune de sprijinul majorității parlamentare, fie ea adversă Președintelui (*HCC nr. 32 din 29.12.2015, §118*).

În acest context, Curtea a reținut că atunci când nici un partid nu deține în Parlament o majoritate absolută, Președintele trebuie să consulte deputații nu doar *pro forma*, ci să desemneze candidatul susținut de majoritate, chiar dacă partidul agreat de Președinte nu face parte din majoritate (*HCC nr. 32 din 29.12.2015, §119*).

Astfel, Președintele desemnează pentru funcția de Prim-ministru candidatul care îndeplinește condițiile de desemnare și de numire și care se bucură de sprijinul majorității parlamentare (*HCC nr. 32 din 29.12.2015, §120*).

Curtea a considerat important să sublinieze necesitatea constituirii în mod transparent a majorității parlamentare, pentru ca alegătorul să poată identifica actorii politici cărora le revine responsabilitatea politică pentru actul de guvernare. Din aceste considerente, majoritatea parlamentară urmează a fi formalizată, nu doar declarată, cu indicarea deputaților care o constituie, cu specificarea disponibilității de a susține o anumită candidatură pentru funcția de Prim-ministru și cu notificarea oficială în adresa Președintelui Republicii Moldova (*HCC nr. 32 din 29.12.2015, §128*).

Astfel, în cazul constituirii unei majorități parlamentare absolute, Președintele Republicii Moldova urmează să desemneze candidatul susținut de această majoritate (*HCC nr. 32 din 29.12.2015, §130*).

Doar în cazul în care nu este constituită o majoritate parlamentară absolută, Președintele Republicii Moldova are obligația, după consultarea fracțiunilor parlamentare, de a desemna un candidat pentru funcția de Prim-ministru, chiar dacă fracțiunile parlamentare nu sunt de acord cu propunerea Președintelui (*HCC nr. 32 din 29.12.2015, §131*).

3.2.2. Competența Președintelui Republicii Moldova în problemele cetățeniei

Ținând cont de natura și statutul funcției de Președinte al Republicii, competențele acestuia în domeniul cetățeniei se referă la problemele ce implică exercitarea dreptului suveran și discreționar al statului la atribuirea cetățeniei, precum naturalizarea și redobândirea, cazuri în care cetățenia Republicii Moldova se acordă prin decret al Președintelui (*HCC nr.24 din 06.10.2015⁴⁸, §69*).

Curtea a subliniat că în cazul nașterii, recunoașterii și înfierii doar se confirmă, în baza documentelor justificative și a unor proceduri administrative simplificate, faptul apartenenței persoanei la cetățenia Republicii Moldova, nefiind necesară emiterea unui decret de către Președinte (*HCC nr.24 din 06.10.2015, §70*).

Art. 10 din Legea cetățeniei prevede cinci temeuri de dobândire a cetățeniei, și anume: a) naștere; b) recunoaștere; c) înfiere; d) redobândire; e) naturalizare (*HCC nr.24 din 06.10.2015, §50*).

Curtea a reținut că dobândirea cetățeniei Republicii Moldova prin recunoaștere face parte din categoria modurilor prin care persoanei i se identifică calitatea de cetățean în baza actelor de stare civilă (*HCC nr.24 din 06.10.2015, §56*).

Dobândirea cetățeniei prin recunoaștere, spre deosebire de dobândirea cetățeniei prin redobândire, reprezintă restabilirea cetățeniei pe care persoana a deținut-o și pe care, din circumstanțe neimputabile, a pierdut-o, fără o solicitare personală și fără emiterea unui act administrativ în acest sens. Acest mod de dobândire a cetățeniei mai este numit prin reintegrare sau prin repatriere (*HCC nr.24 din 06.10.2015, §59*).

Astfel, esența instituției recunoașterii cetățeniei constă în faptul că statul poate să restabilească cetățenia persoanelor care au avut vocația să o aibă în virtutea unor cir-

⁴⁸ Hotărârea Curții Constituționale nr.24 din 06.10.2015 privind controlul constituționalității articolului 28 lit. b) din Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024-XIV din 2 iunie 2000

cumstanțe politico-juridice sau care au pierdut-o ca urmare a unor evenimente istorice (modificarea hotarelor statului, deportări ș.a.) (HCC nr.24 din 06.10.2015, §60).

Curtea a reținut că prin acest mod de dobândire a cetățeniei doar se restabilește un adevăr istoric, constatat anterior prin emiterea de către autorități a certificatului de naștere al persoanei (HCC nr.24 din 06.10.2015, §61).

Potrivit art.28 litera b) din Legea cetățeniei, Ministerului Tehnologiei Informației și Comunicațiilor (în continuare – MTIC) îi revine competența de a „examina cereri privind dobândirea cetățeniei prin recunoaștere“ (HCC nr.24 din 06.10.2015, §62).

Curtea a reținut că MTIC a fost împuternicit, prin lege organică, cu o atribuție de ordin tehnic, sub aspect procedural *decizia ministerului nu este altceva decât o constatare a faptului* că persoana poate fi recunoscută în calitate de cetățean al Republicii Moldova în baza actelor justificative (HCC nr.24 din 06.10.2015, §63).

MTIC are competența de a controla veridicitatea actelor prezentate privind calitatea anterioară de cetățean al persoanei, emiterea unui aviz în acest sens și eliberarea actelor ce atestă cetățenia persoanei. În acest sens, și termenul „recunoaștere“ semnifică acțiunea de a confirma, a valida sau a identifica un fapt cunoscut mai înainte (HCC nr.24 din 06.10.2015, §64).

Astfel, acțiunile întreprinse de MTIC nu echivalează cu soluționarea în fond a cererii de acordare a cetățeniei (HCC nr.24 din 06.10.2015, §65).

Curtea a reținut că, în speța examinată, MTIC doar constată un fapt în baza actelor justificative, neavând discreția de a acorda sau nu cetățenia în cazul întrunirii tuturor condițiilor prevăzute de lege, și, prin urmare, nu încalcă atribuțiile Președintelui Republicii Moldova în domeniul cetățeniei, prevăzute de art. 88 lit. c) din Constituție (HCC nr.24 din 06.10.2015, §71).

3.3. Legiferarea

3.3.1. Efectele juridice ale actelor Parlamentului de numire în funcție

Curtea a reținut că actul „desemnării/numirii în funcție“, în sens constituțional, este un act consumat și, prin urmare, nu este susceptibil de abrogare, cu excepția constatării de către Curtea Constituțională, în cadrul controlului constituționalității, a unor vicii

fundamentale care afectează însăși validitatea actului (temeiuri de nulitate absolută) (HCC nr.30 din 08.12.2015⁴⁹, §51).

În jurisprudența sa anterioară Curtea a reținut că actul odată consumat nu poate fi anulat. O procedură de anulare a unor acte consumate nu este și nici nu poate fi prevăzută, deoarece ar distorsiona ordinea juridică și ar compromite autoritatea legislativă a statului, ar afecta securitatea raporturilor juridice și chiar securitatea națională, dacă s-ar admite posibilitatea revenirii, după o perioadă de timp, la actele consumate, reieșind din interese politice sau personale de moment (HCC nr.30 din 08.12.2015, §52).

Astfel, Curtea a menționat că în cazurile în care un act individual trezește dubii în privința legalității sale, fiind totodată susceptibil de controlul constituționalității, autoritatea competentă urmează să se abțină de la anularea acestuia și să apeleze la pârghiile legitime prevăzute de Constituție (HCC nr.30 din 08.12.2015, §53).

Curtea a subliniat că, odată consumată numirea în funcție, încetarea atribuțiilor persoanei desemnate nu poate avea loc decât prin procedeul demiterii/demisiei din funcție, în ordinea stabilită de lege. În caz contrar, actul de abrogare ar genera anularea abuzivă a tuturor deciziilor persoanelor destituite și a drepturilor acestora, inclusiv salariale, obținute în virtutea exercitării funcțiilor, fapt absolut inadmisibil, care vine într-o contradicție evidentă cu principiile care guvernează statul de drept și instituțiile acestuia (HCC nr.30 din 08.12.2015, §54).

3.3.2. Principiul legalității în legea penală

Curtea a menționat că principiul legalității normei penale, în sensul *nulum crimen sine lege*, pune în sarcina legiuitorului două obligații: 1) să prevadă într-un text de lege faptele considerate infracțiuni și sancțiunile aferente (*lex scripta*); 2) să redacteze textul legii cu claritate (*lex certa*) (HCC nr. 25 din 13.10.2015⁵⁰, §34).

⁴⁹ Hotărârea Curții Constituționale nr.30 din 08.12.2015 privind controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului nr. 224 din 3 decembrie 2015 pentru abrogarea hotărârilor Parlamentului privind desemnarea unor directori ai Consiliului de administrație al Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică

⁵⁰ Hotărârea Curții Constituționale nr.25 din 13.10.2015 pentru controlul constituționalității unor prevederi ale Hotărârii Guvernului nr. 79 din 23 ianuarie 2006 privind aprobarea Listei substanțelor narcotice, psihotrope și a plantelor care conțin astfel de substanțe depistate în trafic ilicit, precum și cantitățile acestora

În același timp, pornind de la faptul că legea penală este o *lex stricta*, trebuie de evidențiat că aceasta nu poate să abunde în texte incriminatoire sau explicative. Spre deosebire de alte legi, legea penală trebuie interpretată prin aplicarea coroborată a interpretării gramaticale cu cea teleologică, care își propune lămurirea înțelesului normei juridice pornind de la finalitatea acesteia (*HCC nr. 25 din 13.10.2015, §38*).

În pofida exactității sale, dreptul penal, exprimat printr-o *lex certa*, este o ramură de drept sensibilă anume din cauza excesului de text normativ necesar a fi supus interpretării (îndeosebi în cazul obiectului juridic, fie al laturii subiective a componentei de infracțiune), inclusiv în baza normelor de trimitere sau de blanchetă (*HCC nr. 25 din 13.10.2015, §39*).

Principiul legalității, în sens formal, stabilește în principal raporturile între norme și actele de aplicabilitate a acestora, trebuind astfel să se deosebească normele de regulile ce vizează aplicabilitatea lor (*HCC nr. 25 din 13.10.2015, §40*).

3.3.3. *Adoptarea legilor prin procedura angajării răspunderii Guvernului*

Curtea a menționat că, potrivit articolului 60 alineatul (1) din Constituție, Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova și unica autoritate legislativă a statului (*HCC nr. 11 din 13.05.2015⁵¹, §42*).

În același timp, prin articolele 106¹ și 106² din Constituție, legiitorul constituant a investit și Guvernul cu atribuții de legiferare. Astfel, dacă articolul 106¹ din Constituție reglementează instituția angajării răspunderii Guvernului în fața Parlamentului asupra unui program, unei declarații de politică generală sau unui proiect de lege, atunci articolul 106² instituie procedura delegării legislative (*HCC nr. 11 din 13.05.2015, §44*).

Astfel, Legea Fundamentală a instituit 3 modalități de legiferare: una firească, uzuală, și care, potrivit articolului 60 din Constituție, aparține Parlamentului și două excepționale, aflate la dispoziția Guvernului, care îi permit să intre în sfera de reglementare primară a relațiilor sociale – fie prin angajarea răspunderii în fața Parlamentului (art. 106¹), fie prin emiterea de ordonanțe (art. 106²) (*HCC nr. 11 din 13.05.2015, §46*).

⁵¹ Hotărârea Curții Constituționale nr. 11 din 13.05.2015 *pentru controlul constituționalității unor hotărâri ale Guvernului privind angajarea răspunderii asupra unor proiecte de legi și a legilor adoptate prin angajarea răspunderii*

Curtea a menționat că, în temeiul articolului 106¹ alin. (1) din Constituție, Guvernul își poate angaja răspunderea în fața Parlamentului asupra unui program, unei declarații de politică generală sau unui proiect de lege. La fel, norma constituțională stabilește că Guvernul este demis dacă moțiunea de cenzură, depusă în termen de 3 zile de la prezentarea programului, declarației de politică generală sau proiectului de lege, a fost votată în condițiile articolului 106 (cu votul majorității deputaților). Dacă Guvernul nu a fost demis, proiectul de lege prezentat se consideră adoptat, iar programul sau declarația de politică generală devine obligatorie pentru Guvern (*HCC nr. 11 din 13.05.2015, §47*).

Curtea a reținut că angajarea răspunderii Guvernului asupra unui proiect de lege reprezintă o modalitate legislativă indirectă de adoptare a unei legi (*HCC nr. 11 din 13.05.2015, §50*).

Curtea a menționat că, deși legiuitorul constituant a împuternicit Guvernul cu atribuții de legiferare, dispozițiile articolului 106¹ din Constituție nu pot fi interpretate în sensul în care ar permite Guvernului substituirea Parlamentului oricând și în orice condiții (*HCC nr. 11 din 13.05.2015, §52*).

Astfel, Curtea a subliniat că, deși la prima vedere posibilitatea angajării răspunderii nu este supusă niciunei condiții, oportunitatea și conținutul inițiativei rămânând teoretic la aprecierea exclusivă a Guvernului, *acest lucru nu poate fi absolut* (*HCC nr. 11 din 13.05.2015, §53*).

Curtea a reținut că angajarea răspunderii Guvernului, fiind o procedură care operează *in extremis*, atunci când vizează un proiect de lege, trebuie ca acesta, prin obiectul reglementării, să conțină prevederi ce se circumscriu clar doar la un singur domeniu (*HCC nr. 11 din 13.05.2015, §55*).

Curtea a menționat că Parlamentul este și rămâne unica autoritate legiuitoare, chiar și în cazul angajării răspunderii de către Guvern. Or, prevederile articolului 106¹ din Constituție reglementează expres o excepție de la regula instituită prin dispozițiile constituționale ale articolului 60, aceasta nefiind de natură a înlătura Parlamentul de la îndeplinirea rolului său, întrucât procedura asumării răspunderii de către Guvern se derulează în fața Parlamentului și se desfășoară sub supravegherea și controlul forului legislativ suprem, care are la îndemână, în virtutea prevederilor constituționale, dreptul de a demite Guvernul prin inițierea și dezbaterrea unei moțiuni de cenzură (*HCC nr. 11 din 13.05.2015, §56*).

Acceptarea ideii potrivit căreia Guvernul își poate angaja răspunderea asupra unui proiect de lege în mod discreționar, oricând și în orice condiții ar echivala cu transformarea acestei autorități în autoritate publică legiuitoare, concurentă cu Parlamentul (*HCC nr. 11 din 13.05.2015, §57*).

Astfel, Curtea a menționat că eludarea principiilor și criteriilor enunțate la angajarea răspunderii de către Guvern poate determina încălcarea normelor constituționale (*HCC nr. 11 din 13.05.2015, §58*).

Astfel, în lipsa unei reglementări legale detaliate, Curtea cu discernământ, în fiecare caz individual, va verifica respectarea principiilor enunțate în jurisprudența sa la angajarea răspunderii de către Guvern asupra unui proiect de lege (*HCC nr. 11 din 13.05.2015, §60*).

3.4. Guvernul

3.4.1. Efectele juridice ale demisiei Prim-ministrului

În sensul articolului 101 alin. (3) din Constituție, demisia Prim-ministrului și, respectiv, a întregului Guvern intră în vigoare în momentul comunicării acesteia: în cazul cererii scrise adresate Parlamentului – în momentul depunerii, iar în cazul anunțului public – în momentul emiterii. Demisia Prim-ministrului antrenează de drept demisia Guvernului, fără îndeplinirea nici unei alte condiții de formă sau procedură. Parlamentul ia act de demisia Prim-ministrului și, respectiv, a întregului Guvern. Decizia Parlamentului, prin care se ia act de demisia Prim-ministrului și, respectiv, a întregului Guvern, nu influențează actul demisiei, procesul de formare a noului Guvern, precum și termenele constituționale inerente acestui proces (*HCC nr. 16 din 17.06.2015⁵², dispozitiv*).

În sensul articolului 101 alin. (2) din Constituție, Președintele are obligația constituțională de a numi un Prim-ministru interimar până la formarea noului Guvern în cazul imposibilității definitive a exercitării funcției de către Prim-ministrul demisionar. Imposibilitatea definitivă a exercitării funcției de Prim-ministru semnifică situația generată de orice circumstanță care împiedică continuarea exercitării funcției, alta decât

⁵² Hotărârea nr. 16 din 17.06.2015 pentru interpretarea articolului 101 alin. (2) și (3) din Constituție (etapa la care demisia Prim-ministrului produce efecte juridice)

decesul, inclusiv refuzul expres al Prim-ministrului demisionar de a continua exercitarea funcției până la formarea noului Guvern (*HCC nr. 16 din 17.06.2015, dispozitiv*).

În sensul articolului 85 din Constituție, termenul-limită de formare a Guvernului este de trei luni, inclusiv în cazul demisiei Prim-ministrului în condițiile articolului 101 alin. (3) din Constituție, și începe să curgă din momentul comunicării demisiei Prim-ministrului, potrivit punctului 1 din prezentul dispozitiv (*HCC nr. 16 din 17.06.2015, dispozitiv*).

În sensul articolelor 101 alin. (3) și 103 alin. (2) din Constituție, din momentul comunicării demisiei Prim-ministrului, potrivit punctului 1 din prezentul dispozitiv, Guvernul îndeplinește numai funcțiile de administrare a treburilor publice, până la depunerea jurământului de către membrii noului Guvern (*HCC nr. 16 din 17.06.2015, dispozitiv*).

3.4.2. Abilitarea Guvernului cu competențe de a reglementa circulația substanțelor narcotice sau psihotrope

Curtea a reținut că prin legea penală legiuitorul poate abilita executivul cu reglementarea unor aspecte normative care interferează cu norma penală primară. În acest sens, este necesar ca din abilitare să poată fi delimitate posibilele fapte, care fac obiectul incriminării, după regulile interpretării juridice (*HCC nr. 25 din 13.10.2015⁵³, §§44, 45*).

Curtea a reținut că legea penală incriminează circulația ilegală a substanțelor narcotice și psihotrope. Potrivit articolului 134¹ alin.(4) din Codul penal: „Listele substanțelor narcotice, psihotrope și precursorilor se aprobă de Guvern“. Totodată, prin Hotărârea Guvernului nr.79 din 23 ianuarie 2006 a fost aprobată lista substanțelor narcotice, psihotrope și a plantelor care conțin astfel de substanțe, depistate în trafic ilicit, precum și cantitățile acestora (*HCC nr. 25 din 13.10.2015, §§52, 53*).

Curtea a menționat că cantitatea substanțelor narcotice și psihotrope constituie un criteriu în distingerea circulației legale de cea ilegală și contribuie la calificarea infracțiunilor (*HCC nr. 25 din 13.10.2015, §57*).

⁵³ Hotărârea Curții Constituționale nr.25 din 13.10.2015 pentru controlul constituționalității unor prevederi ale Hotărârii Guvernului nr. 79 din 23 ianuarie 2006 privind aprobarea Listei substanțelor narcotice, psihotrope și a plantelor care conțin astfel de substanțe depistate în trafic ilicit, precum și cantitățile acestora

Curtea a constatat că prin Hotărârea Guvernului nr. 79 din 23 ianuarie 2006 a fost aprobată atât lista substanțelor narcotice, psihotrope și a plantelor care conțin astfel de substanțe, depistate în trafic ilicit, cât și cantitatea acestora (*HCC nr. 25 din 13.10.2015, §59*).

Astfel, Curtea a menționat că prin conținutul sintagmei „*listele substanțelor*“, cuprinsă la articolul 134¹ alin. (4) din Codul penal, urmează a se înțelege competența Guvernului de a reglementa atât categoriile substanțelor narcotice și psihotrope, cât și cantitățile acestora. Aprobarea doar a listei acestor substanțe, fără o reglementare cantitativă, ar lipsi de esență întreaga hotărâre a Guvernului, care ar fi, astfel, inaplicabilă (*HCC nr. 25 din 13.10.2015, §61*).

De asemenea, Curtea a reținut că și noțiunea de „cantitate“ a substanțelor narcotice, psihotrope și a plantelor care conțin substanțe narcotice sau psihotrope, în înțelesul art. 134¹ alin. (5) din Codul penal și al articolelor din partea specială a legii penale, trebuie interpretată sistemic, inclusiv prin coroborare cu prevederile Hotărârii Guvernului nr. 79 din 23 ianuarie 2006 (*HCC nr. 25 din 13.10.2015, §62*).

Cu referire la art. 134¹ alin. (4) din Codul penal, existența dispozițiilor de blanchetă în normele penale constituie o expresie a procesului obiectiv de reglementare normativă, fiind o modalitate specială de formulare a reglementărilor juridico-penale (*HCC nr. 25 din 13.10.2015, §63*).

Având în vedere faptul că domeniul supus examinării se află în permanentă evoluție și vizează nu doar reglementările în materia dreptului penal, dar și cele privind ocrotirea sănătății publice, legislativul poate delega executivului competența de a reglementa, prin acte subordonate legii, lista substanțelor narcotice, psihotrope și cantitatea acestora (*HCC nr. 25 din 13.10.2015, §65*).

Totodată, ținând cont de faptul că procesul legislativ implică mai multe etape de durată, rațiunea stabilirii competenței Guvernului rezultă și din necesitatea intervenției prompte în cadrul normativ în vederea reglementării acestui domeniu în cazul apariției de noi substanțe cu efecte similare (*HCC nr. 25 din 13.10.2015, §66*).

Curtea a reținut, cantitatea substanțelor narcotice, psihotrope și a plantelor care le conțin formează un element structural *sine qua non* al listei acestora, fapt pentru care Hotărârea Guvernului nr. 79 din 23 ianuarie 2006 nu este contrară articolelor 72 alin. (3) lit. n) și 102 din Constituție (*HCC nr. 25 din 13.10.2015, §69*).

3.5. Autoritatea judecătorească

3.5.1. Lipsa de competență a instanțelor judecătorești în aplicarea sancțiunilor disciplinare

Aplicarea sancțiunii disciplinare nu constituie atributul instanței judecătorești, aplicarea sancțiunilor disciplinare constituie atributul angajatorului/organului disciplinar, care dispune de prerogative disciplinare, având competența de a individualiza sancțiunea disciplinară aplicabilă în raport cu gravitatea abaterii disciplinare, cu luarea în considerare a împrejurărilor în care a fost comisă fapta, a gradului de vinovăție, a consecințelor abaterii disciplinare (*HCC nr.13 din 15.05.2015*⁵⁴, §85).

Sancțiunile disciplinare constituie mijloace de constrângere prevăzute de lege în scopul apărării ordinii disciplinare, dezvoltării spiritului de răspundere pentru îndeplinirea conștiințioasă a îndatoririlor de serviciu, respectării normelor de comportare și prevenirii producerii unor acte de indisciplină (*HCC nr.13 din 15.05.2015*, §86).

Soluționarea cauzelor disciplinare de către organe nejudiciare, cu utilizarea de către legiuitor a termenului de „jurisdicție profesională” ca atribuție a acestora, nu constituie o încălcare a articolului 114 din Constituție (*HCC nr.13 din 15.05.2015*, §87).

Potrivit cadrului legal existent, actul de aplicare a unei sancțiuni disciplinare nu este exclus de la controlul judecătorec. La sesizarea părții interesate, instanța de judecată urmează să se pronunțe asupra legalității sancțiunii aplicate (*HCC nr.13 din 15.05.2015*, §91).

Curtea Europeană a menționat că regimul acțiunilor disciplinare este variat și nu implică în mod sistemic drepturi cu caracter civil, în sensul Convenției Europene. Jurisprudența Curții Europene, în general, nu leagă acțiunea disciplinară de domeniul de aplicare al art. 6 decât în funcție de caracterul determinant pe care decizia este susceptibilă să-l aibă asupra exercițiului profesional (*HCC nr.13 din 15.05.2015*, §92).

⁵⁴ Hotărârea Curții Constituționale nr. 13 din 15.05.2015 pentru controlul constituționalității Legii nr. 261 din 01.11.2013 cu privire la Colegiul Medicilor din Republica Moldova

3.5.2. Puterea lucrului judecat

Curtea a reținut că orice hotărâre judecătorească definitivă și irevocabilă dispune de puterea lucrului judecat și implică respectul pentru principiul *res judicata*. Astfel, Curtea nu poate să se pronunțe asupra temeiniciei probelor administrate în procesele judiciare, respectiv nu poate revizui hotărârile judiciare irevocabile. A proceda altfel ar însemna substituirea de către Curtea Constituțională a instanțelor judecătorești (*HCC nr. 3 din 20.01.2015, §62*).

Curtea a menționat că executarea hotărârilor judecătorești este ultima etapă a procesului judiciar, în cadrul căreia se realizează anumite acțiuni procesuale, prevăzute de legislația procedurală, ce țin de executare (*HCC nr. 3 din 20.01.2015, §63*).

Potrivit art. 120 din Constituție, este obligatorie respectarea sentințelor și a altor hotărâri definitive ale instanțelor judecătorești, precum și colaborarea solicitată de acestea în timpul procesului, al executării sentințelor și a altor hotărâri judecătorești definitive (*HCC nr.3 din 20.01.2015, §60*).

În context, întru executarea hotărârii judecătorești⁵⁵, Parlamentul a adoptat Hotărârea nr. 169 din 21 iulie 2014 privind eliberarea din funcție a directorului general al Consiliului de administrație al Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică (*HCC nr.3 din 20.01.2015, §9*).

Eliberarea din funcția de director general al Consiliului de administrație al Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică poate fi dispusă numai de către autoritatea care l-a numit, și anume Parlamentul. Astfel, în acest sens competența Parlamentului, conferită prin lege, nu este una discreționară (*HCC nr.3 din 20.01.2015, §66*).

Prin urmare, hotărârea instanței de judecată ce se referă la sancționarea directorului general al Consiliului de administrație al Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică, având puterea lucrului judecat, a fost executată de către Parlament în condițiile legii (*HCC nr.3 din 20.01.2015, §67*).

În acest sens, Parlamentul, adoptând Hotărârea nr. 169 din 21 iulie 2014, și-a exercitat atribuțiile în conformitate cu prevederile constituționale și legale (*HCC nr.3 din 20.01.2015, §68*).

⁵⁵ Prin care directorul general al Consiliului de administrație al Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică a fost sancționat cu privarea de dreptul de a ocupa funcții publice pe un termen de un an.

3.6. Curtea Constituțională

3.6.1. Garanțiile privind asigurarea cu pensie a judecătorilor Curții Constituționale

Avizul nr.1 (2001) al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni referitor la standardele privind independența puterii judecătorești și inamovibilitatea judecătorilor prevede, în concluziile sale, că remunerarea judecătorilor trebuie să fie corespunzătoare cu rolul și responsabilitățile acestora și trebuie să asigure în mod adecvat plata concediilor medicale și a pensiei. Ea trebuie protejată prin prevederi legale specifice împotriva diminuărilor și trebuie să existe prevederi privind mărirea salariilor în raport cu creșterea prețurilor (*HCC nr.20 din 23.06.2015*⁵⁶, §47).

Deși Curtea Constituțională nu face parte din sistemul judecătoresc, statutul și competențele acesteia fac aplicabile principiile independenței judecătorești (*HCC nr.20 din 23.06.2015*, §48).

Curtea a reținut că garanțiile materiale ale judecătorilor reprezintă una din componentele de bază ale independenței lor, fiind o contrabalanță la restricțiile, interdicțiile și responsabilitățile impuse lor de către societate (*HCC nr.20 din 23.06.2015*, §50).

Potrivit alin. (1) al art. 32 din Legea nr.544-XIII cu privire la statutul judecătorului: „Judecătorul care a atins vârsta de 50 de ani și are o vechime în muncă de cel puțin 20 de ani, dintre care cel puțin 12 ani și 6 luni a activat în funcția de judecător, are dreptul la pensie pentru vechime în muncă în proporție de 55% din salariul mediu lunar, iar pentru fiecare an complet de muncă peste vechimea de 20 de ani – de 3%, dar în total nu mai mult de 80% din salariul mediu lunar. Pensia judecătorului se recalculează ținându-se cont de mărimea salariului lunar al judecătorului în exercițiu.” (*HCC nr.20 din 23.06.2015*, §56).

Coroborând prevederile Legii cu privire la Curtea Constituțională cu prevederile Legii cu privire la statutul judecătorului, Curtea a constatat că stagiul special de cotizare pentru judecătorii Curții Constituționale este de 12 ani și 6 luni. Adică, judecătorul constituțional care a atins vârsta de 50 de ani și are o vechime în muncă de cel puțin 20

⁵⁶ Hotărârea Curții Constituționale nr. 20 din 23.06.2015 pentru controlul constituționalității unor prevederi din articolul 32 alin.(1) al Legii nr.544-XIII din 20 iulie 1995 cu privire la statutul judecătorului (asigurarea cu pensie a judecătorilor Curții Constituționale)

de ani calendaristici are dreptul la pensie pentru vechime în muncă doar dacă cel puțin 12 ani și 6 luni a deținut funcția de judecător (*HCC nr.20 din 23.06.2015, §57*).

Curtea a reținut că, spre deosebire de judecătorii instanțelor judecătorești, judecătorii Curții Constituționale sunt numiți pentru un mandat de 6 ani. Concomitent, conform art. 5 al Legii cu privire la Curtea Constituțională, această funcție poate fi deținută pe durata a două mandate (*HCC nr.20 din 23.06.2015, §58*).

În același timp, chiar și în urma deținerii a două mandate, judecătorul constituțional nu poate beneficia de pensia specială în condițiile în care legea instituie stagiul special de cotizare de 12 ani și 6 luni. Or, conform unui simplu calcul, o persoană poate deține funcția de judecător la Curtea Constituțională pe durata a cel mult 12 ani (*HCC nr.20 din 23.06.2015, §59*).

Astfel, Curtea a menționat că norma cuprinsă în art. 32 din Legea cu privire la statutul judecătorului este lipsită de efectivitate în raport cu judecătorii constituționali (*HCC nr.20 din 23.06.2015, §60*).

Astfel, Curtea a subliniat că pot deveni judecători la Curte persoanele care întrunesc cerințele enunțate (vârsta, studii etc.), fără a exista obligativitatea deținerii anterioare a funcției de judecător în instanțele judecătorești (*HCC nr.20 din 23.06.2015, §66*).

Curtea a reiterat că o persoană poate fi judecător la Curtea Constituțională pe durata unui singur mandat. Obținerea celui de-al doilea mandat nu poate fi determinată de obținerea anumitor beneficii, inclusiv materiale. Acest fapt poate duce la lipsirea de efectivitate a independenței în exercitarea mandatului. Or, potrivit celor enunțate, atât Constituția, cât și Legea cu privire la Curtea Constituțională reglementează importante principii și garanții ale independenței judecătorilor Curții Constituționale, de natură să permită acestora exercitarea obiectivă a justiției (*HCC nr.20 din 23.06.2015, §71*).

Prin urmare, în sensul articolului 137 din Constituție, în vederea asigurării principiului independenței judecătorilor Curții Constituționale, nici o garanție nu poate fi condiționată de exercitarea celui de-al doilea mandat (*HCC nr.20 din 23.06.2015, §72*).

Curtea a menționat că, având în vedere statutul judecătorilor Curții Constituționale, care este unica autoritate de jurisdicție constituțională în Republica Moldova, și durata mandatului, se impune necesitatea stabilirii stagiului special de cotizare pe durata unui singur mandat (*HCC nr.20 din 23.06.2015, §73*).

4 ECONOMIA NAȚIONALĂ

4.1. Rolul bugetului de stat în economia statului

Curtea a menționat că la baza întregului sistem bugetar stă ceea ce în mod generic este desemnat ca fiind „bugetul de stat”, care cuprinde totalitatea veniturilor și cheltuielilor necesare pentru implementarea strategiilor și obiectivelor economice, sociale și de altă natură ale Guvernului (*HCC nr. 11 din 13.05.2015*⁵⁷, §74).

Curtea a reținut că bugetul de stat reprezintă instrumentul cel mai important de intervenție a statului în economie, prin politicile sale fiscale și bugetare. Bugetul de stat contribuie la realizarea echilibrului între necesitățile colective și mijloacele de finanțare a acestora (*HCC nr. 11 din 13.05.2015*, §75).

Totodată, Curtea a subliniat că bugetul public național consolidat constituie veriga centrală a sistemului financiar și de creditare al unei țări, precum și principala balanță financiară cu caracter operativ și obligatoriu, pe o perioadă determinată. În general, soluțiile bugetare și fiscale au implicații social-economice considerabile. Ele creează condiții pentru creșterea economiei și, implicit, a nivelului de viață al populației (*HCC nr. 11 din 13.05.2015*, §76).

4.2. Adoptarea bugetului public național prin procedura angajării răspunderii

Curtea a reținut că parcurgerea deficitară și tardivă a adoptării bugetului public național poate determina blocaje economice, șomaj și sărăcie (*HCC nr. 11 din 13.05.2015*, §83).

În același timp, Curtea a subliniat rolul Guvernului la adoptarea bugetului public național. Astfel, potrivit articolului 131 alin. (4) din Constituție, orice propunere legislativă sau amendament care atrag majorarea sau reducerea veniturilor bugetare sau împrumuturilor, precum și majorarea sau reducerea cheltuielilor bugetare pot fi adoptate numai după ce sunt acceptate de Guvern (*HCC nr. 11 din 13.05.2015*, §84).

Curtea a reținut că prevederile constituționale menționate consacră obligativitatea existenței acceptului prealabil al Guvernului în privința amendamentelor sau propune-

⁵⁷ Hotărârea Curții Constituționale nr. 11 din 13.05.2015 pentru controlul constituționalității unor acte legislative adoptate prin procedura angajării răspunderii

rilor legislative care implică majorarea sau reducerea cheltuielilor, veniturilor sau împrumuturilor drept o condiție imperativă, de la care nu poate deroga legislativul în procesul aprobării bugetului public național, nerespectarea căreia constituie o încălcare a procedurii stabilite de Constituție în materie de legiferare în domeniul bugetar. Acest principiu constituțional este incident procedurii bugetare (*HCC nr. 11 din 13.05.2015, §85*).

Recurgerea Guvernului la angajarea răspunderii privind proiectele de legi referitoare la bugetul public național se circumscriu articolului 106¹ din Constituție (*HCC nr. 11 din 13.05.2015, §92*).

B | CONCLUZIILE CURȚII

1 PREVEDERI RECUNOSCUTE CONSTITUȚIONALE

Curtea a recunoscut constituționale:

- Hotărârea Parlamentului nr. 169 din 21 iulie 2014 privind eliberarea din funcție a directorului general al Consiliului de administrație al Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică (*HCC nr.3 din 20.01.2015, sesizarea nr. 59a/2014*);
- – articolele 98 alin.(2) litera e), 106¹ și 330² din Codul penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18 aprilie 2002;
– sintagma „sau confiscare extinsă” din articolele 202 alineatele (1), (3) și (3¹) și 203 alineatul (2) și sintagma „sau confiscării extinse” din articolul 202 alineatul (3²) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003 (*HCC nr.6 din 20.01.2015, sesizarea nr. 60a/2014*);
- articolul 153 din Codul educației al Republicii Moldova nr. 152 din 17 iulie 2014 (*HCC nr.8 din 11.05.2015, sesizarea nr. 7a/2015*);
- articolul 473 alin. (1) pct. 2) din Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218-XVI din 24 octombrie 2008 (*HCC nr.10 din 12.05.2015, sesizarea nr. 6g/2015*);
- – Hotărârea Guvernului nr. 155 din 8 aprilie 2015 privind angajarea răspunderii asupra proiectului legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative;

- Hotărârea Guvernului nr. 156 din 8 aprilie 2015 privind angajarea răspunderii asupra proiectului legii bugetului de stat pe anul 2015;
- Hotărârea Guvernului nr. 157 din 8 aprilie 2015 privind angajarea răspunderii asupra proiectului legii bugetului asigurărilor sociale de stat pe anul 2015;
- Hotărârea Guvernului nr. 158 din 8 aprilie 2015 privind angajarea răspunderii asupra proiectului legii fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală pe anul 2015.
- în partea referitoare la procedura adoptării prin angajarea răspunderii Guvernului:
- Legea nr. 71 din 12 aprilie 2015 pentru modificarea și completarea unor acte legislative; Legea bugetului de stat pe anul 2015, nr. 72 din 12 aprilie 2015; Legea bugetului asigurărilor sociale de stat pe anul 2015, nr. 73 din 12 aprilie 2015; Legea fondurilor asigurărilor obligatorii de asistență medicală pe anul 2015, nr. 74 din 12 aprilie 2015 (*HCC nr.11 din 13.05.2015, sesizările nr. 16a/2015 și 17a/2015*);
- textul „în baza înregistrării prealabile a cetățenilor aflați în străinătate. Regulamentul privind înregistrarea prealabilă se aprobă de Comisia Electorală Centrală.” din articolul 291 alineatul (3) al Codului electoral (*HCC nr.15 din 16.06.2015, sesizarea nr. 12a/2015*);
- alineatul (13) al articolului 49 din Legea nr.1134-XIII din 2 aprilie 1997 privind societățile pe acțiuni (*HCC nr.17 din 19.06.2015, sesizarea nr. 22a/2015*);
- punctul 3 din Anexa nr.2 la Legea nr. 1593-XV din 26 decembrie 2002 cu privire la mărimea, modul și termenele de achitare a primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală (*HCC nr.18 din 19.06.2015, sesizarea nr. 8a/2015*);
- sintagma „12 ani și 6 luni” de la alineatul (1) al articolului 32 din Legea nr. 544-XIII din 20 iulie 1995 cu privire la statutul judecătorului, în măsura în care nu se aplică judecătorilor Curții Constituționale (*HCC nr.20 din 23.06.2015, sesizarea nr.25a/2015*);
- articolul 28 litera b) din Legea cetățeniei Republicii Moldova nr.1024-XIV din 2 iunie 2000 (*HCC nr.24 din 06.10.2015, sesizarea nr. 10a/2015*);
- Hotărârea Guvernului nr. 79 din 23 ianuarie 2006 privind aprobarea Listei substanțelor narcotice, psihotrope și a plantelor care conțin astfel de substanțe, de-

pistate în trafic ilicit, precum și cantitățile acestora (*HCC nr.25 din 13.10.2015, sesizarea nr. 30a/2015*);

- Hotărârea Parlamentului nr. 172 din 15 octombrie 2015 privind încuviințarea ridicării imunității parlamentare a deputatului în Parlament Vladimir Filat (*HCC nr.27 din 17.11.2015, sesizarea nr. 39a/2015*);
- Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 1877-VII din 21 decembrie 2015 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru (*HCC nr.32 din 29.12.2015, sesizarea nr.59a/2015*).

2 PREVEDERI DECLARATE NECONSTITUȚIONALE

Curtea a declarat neconstituționale:

- – articolul 2 literele b) și d);
- – textul „risc întemeiat – risc fără de care scopul socialmente util de fixare obiectivă a comportamentului agentului public în cadrul testului de integritate profesională nu poate fi atins, iar testorul de integritate profesională care riscă a luat măsuri de prevenire a unor daune aduse intereselor ocrotite de lege.“ de la articolul 4;
 - articolul 9 alineatul (5);
 - articolul 10 alineatele (2)-(3);
 - articolul 11 alineatele (1)-(2) și (4);
 - articolul 12 alineatele (3)-(6);
 - textul „fără a oferi numele agentului public testat,“ de la articolul 14 alineatul (3);
 - articolul 16 alineatul (2) din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind testarea integrității profesionale (*HCC nr.7 din 16.04.2015, sesizarea nr. 43a/2014*);
- alineatul (1) al articolului 287 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14 martie 2003 (*HCC nr.12 din 14.05.2015, sesizarea nr.15g/2015*);
- Legea nr. 261 din 1 noiembrie 2013 cu privire la Colegiul Medicilor din Republica Moldova (*HCC nr.13 din 15.05.2015, sesizarea nr.16a/2014*);
- – sintagma „și își desfășoară activitatea de bază în cadrul uneia din instituțiile organizatoare a școlii doctorale“ din punctul 25;

- punctele 55 și 58 din Regulamentul privind organizarea studiilor superioare de doctorat, ciclul III, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1007 din 10 decembrie 2014 (*HCC nr.14 din 15.06.2015, sesizarea nr.21a/2015*);
- alineatul (2) al articolului 5 din Legea nr.39-XIII din 7 aprilie 1994 despre statutul deputatului în Parlament (*HCC nr.21 din 24.06.2015, sesizarea nr.1b/2015*);
- Hotărârea Parlamentului nr. 140 din 3 iulie 2015 privind numirea în funcția de Avocat al Poporului pentru drepturile copilului (*HCC nr.22 din 16.07.2015, sesizarea nr.31a/2015*);
- alineatele (6) și (7), precum și cuvântul „secret“ de la alineatul (8), ale articolului 97 din Regulamentul Parlamentului, adoptat prin Legea nr. 797-XIII din 2 aprilie 1996, și alineatul (5) de la articolul 10 din Legea nr. 39-XIII din 7 aprilie 1994 despre statutul deputatului în Parlament (*HCC nr.27 din 17.11.2015, sesizarea nr. 39a/2015*);
- litera b) a articolului 1 din Legea nr. 54 din 21 februarie 2003 privind contracararea activității extremiste (*HCC nr.28 din 23.11.2015, sesizarea nr.29a/2015*);
- Hotărârea Parlamentului nr. 224 din 3 decembrie 2015 pentru abrogarea hotărârilor Parlamentului privind desemnarea unor directori ai Consiliului de administrație al Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică (*HCC nr.30 din 08.12.2015, sesizarea nr.53a/2015*).

3 INTERPRETAREA PREVEDERILOR CONSTITUȚIONALE

Curtea a interpretat următoarele prevederi constituționale:

- – În sensul articolului 70 alin. (3) din Constituție, imunitatea parlamentară nu are incidență asupra deputatului condamnat printr-o hotărâre judecătorească definitivă și irevocabilă, protecția inviolabilității fiind epuizată în momentul „trimiterii în judecată“.
- În sensul articolului 70 alin. (3) din Constituție, imunitatea parlamentară nu are incidență asupra deputatului în cadrul procedurii de recunoaștere de către instanțele judecătorești naționale a unei hotărâri de condamnare definitive pronunțate de instanțele judecătorești ale unui stat străin.

- În sensul articolelor 1 alin. (3), 38 alin. (2), 69 alin. (1) și 70 alin. (2) din Constituție, în cazul condamnării pentru infracțiuni săvârșite cu intenție și/sau condamnării la închisoare (privațiune de libertate) prin hotărâre judecătorească definitivă și irevocabilă, indiferent dacă a survenit înainte sau după validarea mandatului, deputatul este în situație de ineligibilitate, fiind incompatibil cu calitatea de deputat.
- În sensul articolelor 1 alin. (3), 38 alin. (2), 69 și 70 alin. (2) din Constituție, persoana a cărei ineligibilitate se va dovedi după validarea rezultatelor alegerilor și expirarea perioadei în care acestea pot fi contestate sau care, în timpul mandatului, se va afla în unul din cazurile de ineligibilitate prevăzute de Codul electoral este incompatibilă cu calitatea de deputat în Parlament, mandatul acesteia încetând de drept (*HCC nr.2 din 20.01.2015, sesizarea nr. 6b/2014*);
- – În sensul articolului 101 alin. (3) din Constituție:
 - a) Demisia Prim-ministrului și, respectiv, a întregului Guvern intră în vigoare în momentul comunicării acesteia:
 - în cazul cererii scrise adresate Parlamentului – în momentul depunerii;
 - în cazul anunțului public – în momentul emiterii.
 - b) Demisia Prim-ministrului antrenează de drept demisia Guvernului, fără îndeplinirea nici unei alte condiții de formă sau procedură.
 - c) Parlamentul ia act de demisia Prim-ministrului și, respectiv, a întregului Guvern. Decizia Parlamentului, prin care se ia act de demisia Prim-ministrului și, respectiv, a întregului Guvern, nu influențează actul demisiei, procesul de formare a noului Guvern, precum și termenele constituționale inerente acestui proces.
- În sensul articolului 101 alin. (2) din Constituție:
 - a) Președintele are obligația constituțională de a numi un Prim-ministru interimar până la formarea noului Guvern în cazul imposibilității definitive a exercitării funcției de către Prim-ministrul demisionar.
 - b) Imposibilitatea definitivă a exercitării funcției de Prim-ministru semnifică situația generată de orice circumstanță care împiedică continuarea exercitării funcției, alta decât decesul, inclusiv refuzul expres al Prim-ministrului demisionar de a continua exercitarea funcției până la formarea noului Guvern.

- În sensul articolului 85 din Constituție, termenul-limită de formare a Guvernului este de trei luni, inclusiv în cazul demisiei Prim-ministrului în condițiile articolului 101 alin. (3) din Constituție, și începe să curgă din momentul comunicării demisiei Prim-ministrului, potrivit punctului 1 din prezentul dispozitiv.
- În sensul articolelor 101 alin. (3) și 103 alin. (2) din Constituție, din momentul comunicării demisiei Prim-ministrului, potrivit punctului 1 din prezentul dispozitiv, Guvernul îndeplinește numai funcțiile de administrare a treburilor publice, până la depunerea jurământului de către membrii noului Guvern (*HCC nr.16 din 17.06.2015, sesizarea nr.26b/2015*)
- În sensul articolului 34 alin. (3) din Constituție:
 - a) restrângerea dreptului la informație poate avea loc doar atunci când are la bază un scop real și justificat de protecție a unui interes legitim privind protecția cetățenilor sau siguranța națională, iar interesul public pentru aflarea informației nu prevalează;
 - b) orice restrângere a accesului la informație, inclusiv categoriile de informații, specifice și limitate, care nu pot fi dezvăluite în vederea protecției cetățenilor sau siguranței naționale, trebuie să fie prevăzută de lege și necesară într-o societate democratică pentru protecția unui interes legitim;
 - c) justificarea interesului legitim se fundamentează pe gravitatea prejudicierii acestuia în cazul publicării unor informații, autoritățile publice urmând să demonstreze că divulgarea informației ar amenința în mod grav protecția cetățenilor sau siguranța națională (*HCC nr.19 din 22.06.2015, sesizarea nr. 23b/2015*);
- În sensul articolului 137 din Constituție, în vederea asigurării principiului independenței judecătorilor Curții Constituționale, nici o garanție nu poate fi condiționată de exercitarea celui de-al doilea mandat (*HCC nr.20 din 23.06.2015, sesizarea nr. 25a/2015*);
- – În sensul articolelor 69 alin. (1) și 70 alin. (1) și (2) din Constituție, situația de incompatibilitate pentru persoanele alese în funcția de deputat în Parlament apare, după caz:
 - pentru persoanele nou alese: din momentul validării mandatului de deputat de către Curtea Constituțională;

- pentru deputații aflați în exercițiul funcției: din momentul intrării în exercițiul unei alte funcții retribuite sau al survenirii altor situații de incompatibilitate, în condițiile legii.
- În sensul articolelor 69 alin. (2) și 70 alin. (1) și (2) din Constituție:
 - a) Până la expirarea termenului prevăzut de lege pentru încetarea situației de incompatibilitate, deputatul va opta între mandatul de deputat și funcția care generează incompatibilitatea, demisionând din una dintre funcții. În cazul prezentării cererii de demisie din funcția de deputat de către deputatul aflat în situația de incompatibilitate, mandatul de deputat încetează în momentul depunerii cererii.
 - b) Dacă starea de incompatibilitate continuă să existe la expirarea termenului prevăzut de lege, deputatul este considerat demisionat de drept din funcția de deputat. Mandatul de deputat încetează de drept la data expirării termenului legal stabilit în vederea înlăturării situației de incompatibilitate.
 - c) Demisia se aduce la cunoștința Parlamentului, care declară mandatul vacant.
- În sensul articolelor 70 alin. (1), 99, 100 și 103 din Constituție, la constituirea noului Parlament, în cazul alegerii membrilor în exercițiu ai Guvernului demisionar în funcția de deputat, aceștia pot cumula funcțiile până la data depunerii jurământului de către membrii noului Guvern (*HCC nr.21 din 24.06.2015, sesizarea nr. 1b/2015*);
- – În sensul articolului 70 din Constituție, în coroborare cu articolele 1 alin. (3) și 7 din Constituție, Parlamentul nu poate institui alte cvorumuri decizionale decât cele expres stabilite de Constituție.
 - În sensul articolului 68 din Constituție, în coroborare cu articolele 2, 34, 39 și 65 din Constituție, pentru a asigura principiul constituțional al transparenței și responsabilității, votul fiecărui deputat este deschis, cu excepția cazurilor prevăzute expres și exhaustiv în Constituție și a situațiilor excepționale ce țin de protecția cetățenilor sau siguranța națională (*HCC nr.27 din 17.11.2015, sesizarea nr. 39a/2015*);
- În sensul articolului 85 alin. (1) și alin. (4) și al articolului 103 alin. (2) din Constituție, imposibilitatea formării Guvernului în termen de 3 luni conduce la dizolvarea Parlamentului chiar dacă această perioadă se circumscrie în ultimele 6 luni

ale mandatului Președintelui Republicii Moldova (*HCC nr.29 din 24.11.2015, sesizarea nr. 44b/2015*);

- În sensul articolului 98 alin. (1), în coroborare cu articolele 98 alin. (3) și 78 alin. (1) din Constituție:
 - a) atribuția Președintelui de a propune candidatul pentru funcția de Prim-ministru constituie o obligație constituțională;
 - b) pentru realizarea atribuției sale constituționale de a propune candidatul pentru funcția de Prim-ministru, Președintele Republicii Moldova, care este aleșul majorității parlamentare, trebuie să-și asigure, prin consultarea fracțiunilor parlamentare, atât susținerea majorității parlamentare, cât și posibilă cooperare constructivă a minorității aflate în opoziție:
 - în cazul în care nu este constituită o majoritate parlamentară absolută, Președintele Republicii Moldova are obligația, după consultarea fracțiunilor parlamentare, de a desemna un candidat pentru funcția de Prim-ministru, chiar dacă fracțiunile parlamentare nu sunt de acord cu propunerea Președintelui;
 - în cazul constituirii unei majorități parlamentare absolute, Președintele Republicii Moldova desemnează candidatul susținut de această majoritate;
 - c) majoritatea parlamentară urmează a fi formalizată, nu doar declarată, cu indicarea deputaților care o constituie, cu specificarea disponibilității de a susține o anumită candidatură pentru funcția de Prim-ministru și notificarea oficială în adresa Președintelui Republicii Moldova;
 - d) în sens constituțional, noțiunea de „consultare a fracțiunilor parlamentare“ include grupurile deputaților neafiliați (*HCC nr.32 din 29.12.2015, sesizarea nr.59a/2015*).

4 VALIDAREA MANDATELOR DE DEPUTAT

În ședințele plenare ale Curții nu au fost stabilite circumstanțe de natură să împiedice validarea mandatelor de deputat în Parlament atribuite de Comisia Electorală Centrală următorilor candidați supleanți:

- – Aliona Goța, Petru Știrbate, Maria Ciobanu, Ion Balan, pe lista Partidului Liberal Democrat din Moldova;

- Elena Gudumac, pe lista Partidului Comuniștilor din Republica Moldova;
- Efrasina Grețu, Eugeniu Nichiforciuc, Nicolae Molozea, Vladimir Andronachi, pe lista Partidului Democrat din Moldova;
- Mihaela Iacob, Ion Casian, Vladimir Cernat, pe lista Partidului Liberal (*HCC nr. 4 din 23.02.2015, sesizarea nr. 4e/2015*);
- – Corneliu Padnevici, pe lista Partidului Democrat din Moldova (*HCC nr. 5 din 09.04.2015, sesizarea nr. 14e/2015*);
- – Inna Șupac, pe lista Partidului Comuniștilor din Republica Moldova (*HCC nr. 9 din 11.05.2015, sesizarea nr. 19e/2015*);
- – Nae-Simion Pleșca, Octavian Grama, pe lista Partidului Liberal Democrat din Moldova;
 - Elena Bacalu, Corneliu Dudnic, pe lista Partidului Democrat din Moldova;
 - Roman Boțan, Ștefan Vlas, Petru Cosoi, Alina Zotea, Artur Gutium, pe lista Partidului Liberal (*HCC nr. 23 din 04.09.2015, sesizarea nr. 34e/2015*);
- – Adrian Lebedinschi, pe lista Partidului Socialiștilor din Republica Moldova;
 - Iurie Cazacu, pe lista Partidului Democrat din Moldova (*HCC nr. 26 din 21.10.2015, sesizarea nr. 40e/2015*);
- – Valerian Bejan, pe lista Partidului Liberal (*HCC nr. 31 din 10.12.2015, sesizarea nr.54e/2015*).

5 DECIZIILE CURȚII

Decizii de inadmisibilitate a sesizărilor

În procesul exercitării jurisdicției constituționale în anul 2015, Curtea a emis 12 decizii **de inadmisibilitate a sesizărilor** în temeiul următoarelor considerente:

- Curtea nu este competentă *ratione materie* să se pronunțe asupra oportunității actului contestat (*DCC nr.10 din 23.11.2015, sesizarea 27a/2015, § 32*);
- sesizarea nu întrunește condițiile de admisibilitate pentru exercitarea controlului constituționalității (*DCC nr.1 din 02.06.2015, sesizarea 5g/2015, § 20,21; DCC nr.3 din 02.06.2015, sesizarea 18a/2015, §47; DCC nr.12 din 15.12.2015, sesizarea 47a/2015, § 23*);

- dispozițiile constituționale a căror interpretare se solicită nu conțin ambiguități, imprecizii sau neclarități, fiind expuse și detaliate de cadrul legislativ subsecvent (*DCC nr.4 din 04.09.2015, sesizarea 2b/2015, § 39; DCC nr. 9 din 09.11.2015*);
- obiectul sesizării nu poate fi atribuit domeniului jurisdicției constituționale și, prin urmare, actul contestat urmează a fi exceptat de la controlul constituționalității, fără a fi examinat în fond prin prisma normelor și principiilor fundamentale consacrate de Legea Supremă (*DCC nr.5 din 04.09.2015, sesizarea 28a/2015, § 38*);
- autorul sesizării nu a invocat nici un act al Parlamentului, în sensul articolului 135 alin. (1) lit. a) din Constituție, care urmează a fi supus controlului de constituționalitate (*DCC nr.2 din 02.06.2015, sesizarea 9a/2014, §22*);
- actul contestat a fost adoptat în vederea executării prevederilor legale și nu instituie norme noi de reglementare (*DCC nr.7 din 09.11.2015, sesizarea 36a/2015, §29*);
- lipsa legăturii de cauzalitate între argumentele invocate în sesizare, care sunt axate pe modalitatea de punere în aplicare a legii, și cerințele finale (*DCC nr.6 din 13.10.2015, sesizarea 38a/2015, §30*);
- autorul sesizării nu a motivat incidența normelor constituționale asupra prevederilor contestate (*DCC nr.8 din 09.11.2015, sesizarea 4lg/2015, §23,30*);
- autorii sesizării nu au adus argumente pertinente care ar determina Curtea să aprecieze obiectul sesizării ca fiind distinct de cel examinat anterior în cadrul jurisprudenței sale, fapt ce denotă caracterul repetitiv al sesizării (*DCC nr.13 din 16.12.2015, sesizarea 58b/2015, §19*).

Decizii de suspendare a acțiunii actelor contestate

În procesul exercitării jurisdicției constituționale în anul 2015 Curtea a emis 1 decizie de suspendare a actelor normative contestate și a interzis efectuarea oricăror acțiuni pentru punerea în aplicare a actelor suspendate:

- Hotărârea Parlamentului nr. 224 din 3 decembrie 2015 privind abrogarea hotărârilor Parlamentului privind desemnarea directorilor Consiliului de administrație al Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică (*DCC nr. 11 din 04.12.2015, sesizarea nr. 53a/2015*).

6 RESTITUIREA PRIN SCRISORI A SESIZĂRILOR

Curtea a restituit prin scrisori 7 sesizări, bazându-se pe prevederile Codului jurisdicției constituționale nr. 502-XIII din 16.06.1995 și cele ale Regulamentului privind procedura de examinare a sesizărilor depuse la Curtea Constituțională, aprobat prin Decizia Curții nr. AG-3 din 3 iunie 2014.

C | ADRESE

Curtea a formulat următoarele adrese către Parlament:

• *Adresa PCC-01/6b din 20.01.2015, HCC nr. 2 din 20.01.2015, sesizarea nr.6b/2014*

Curtea a menționat că din conținutul articolului 69 alin. (2) din Constituție rezultă cu claritate că Legea Supremă face distincție între două situații diferite de încetare a mandatului de deputat: (a) ridicare a mandatului, caz în care este necesară intervenția unei autorități; (b) incompatibilitate (alta decât decesul și cazurile de ridicare a mandatului), situație în care nu este necesară „ridicarea mandatului“.

Curtea a reținut că reglementarea cazurilor de încetare forțată a mandatului deputatului este apanajul Parlamentului, inclusiv ridicarea mandatului deputatului sau incompatibilitatea, ținând cont de principiile și spiritul Constituției, normele și standardele democratice și având în vedere practica altor state în domeniu.

Curtea a constatat că, până în prezent, Parlamentul nu a adoptat reglementări referitoare la cazurile de ridicare sau de încetare de drept a mandatului deputatului. Curtea reamintește că asupra necesității reglementării temeiurilor de ridicare a mandatului de deputat în legile privind organizarea și funcționarea Parlamentului și cele care definesc statutul deputatului instanța de contencios constituțional s-a pronunțat și în Hotărârea nr. 8 din 19 iunie 2012 privind interpretarea articolelor 68 alin.(1), (2) și 69 alin.(2) din Constituție.

• *Adresa PCC-01/60a din 16.04.2015, HCC nr. 6 din 16.04.2015, sesizarea nr.60a/2014*

Curtea a menționat că, potrivit normei penale, constituie infracțiune „îmbogățirea ilicită“, deținerea de către o persoană cu funcție de răspundere sau de către o persoană

publică, personal sau prin intermediul unor terți, a bunurilor în cazul în care valoarea acestora depășește *substanțial* mijloacele dobândite și s-a constatat, în baza probelor, că acestea nu aveau cum să fie obținute licit.

Curtea a observat că în articolul 330² din Codul penal legiuitorul a utilizat noțiunea de „valoare care depășește substanțial mijloacele dobândite“. În același timp, Curtea constată că legiuitorul în legea penală a reglementat noțiunea de proporții deosebit de mari, proporții mari, daune considerabile și daune esențiale (art.126 CP), indicând mărimea acestora. Astfel, estimarea bunurilor ca fiind de o valoare care „depășește substanțial“ mijloacele dobândite de către subiectul infracțiunii, *în lipsa unei cuantificări a proporției*, rămâne a fi vagă.

Având în vedere cele elucidate mai sus, Curtea a menționat că deficiențele compoziției de infracțiune „îmbogățirea ilicită“, cuprinsă la articolul 330² din Codul penal, urmează a fi înlăturate de către legislativ.

• ***Adresa PCC-01/1b din 24.06.2015, HCC nr. 21 din 24.06.2015, sesizarea nr.1b/2015***

Curtea a statuat că situația de incompatibilitate pentru persoanele alese în funcția de deputat în Parlament apare, după caz, pentru persoanele nou alese din momentul validării mandatului de deputat de către Curtea Constituțională, iar pentru deputații aflați în exercițiul funcției – din momentul intrării în exercițiul unei alte funcții retribuite sau al survenirii altor situații de incompatibilitate, în condițiile legii.

Curtea a stabilit că până la expirarea termenului prevăzut de lege pentru încetarea situației de incompatibilitate deputatul va opta între mandatul de deputat și funcția care generează incompatibilitatea, demisionând din una dintre funcții. În cazul prezentării cererii de demisie din funcția de deputat de către deputatul aflat în situația de incompatibilitate, mandatul de deputat încetează în momentul depunerii cererii.

În același timp, Curtea a menționat că, dacă starea de incompatibilitate continuă să existe la expirarea termenului prevăzut de lege, deputatul este considerat demisionat de drept din funcția de deputat. Demisia se aduce la cunoștința Parlamentului, care declară mandatul vacant.

Totodată, Curtea a observat că legislatorul a reglementat diferit încetarea mandatului pentru alte persoane publice electivă (președintele, vicepreședintele raionului, viceprimarul) în situații de incompatibilitate.

Prin urmare, pentru a asigura unitatea reglementărilor legale în domeniu, Curtea consideră necesară revizuirea tuturor prevederilor legale care vizează incompatibilitățile persoanelor publice electivă, ținând cont de raționamentele expuse în Hotărâre.

• **Adresa PCC-01/10a din 06.10.2015, HCC nr. 24 din 06.10.2015, sesizarea nr.10a/2015**

Examinând în totalitate Legea cetățeniei, Curtea a constatat că reglementările acesteia conțin mai multe neclarități și inadvertențe.

Astfel, Curtea a menționat că articolul 12 alin.(2) din Legea cetățeniei, prin care se stabilește care persoane pot solicita dobândirea cetățeniei prin recunoaștere, nu definește în mod exhaustiv linia descendenților.

De asemenea, Curtea a atras atenția că în art. 10 legea reglementează cinci temeiuri de dobândire a cetățeniei (naștere, recunoaștere, înfiere, redobândire, naturalizare), ulterior însă în unele prevederi legale se utilizează prin enumerare, alături de alte temeiuri specifice, noțiunea generică „dobândire a cetățeniei“, fapt ce creează o contradicție între norme.

În acest sens, Curtea a subliniat că, deși Președintele Republicii Moldova soluționează doar cererile privind dobândirea cetățeniei prin *naturalizare* și *redobândirea* cetățeniei, art. 33 stabilește că „Cererea privind **dobândirea** sau **redobândirea** cetățeniei Republicii Moldova se adresează Președintelui Republicii Moldova“. Prin utilizarea eronată a termenului generic de „dobândire“ a cetățeniei legiuitorul a creat o confuzie, or, la **dobândirea** cetățeniei prin „naștere“, „recunoaștere“ și „înfiere“ nu este necesară depunerea cererii pe numele Președintelui Republicii Moldova.

La fel, și art. 27 din lege, care reglementează atribuțiile Președintelui în domeniul cetățeniei, cuprinde termeni generici. Astfel, acest articol prevede că Președintele emite decrete în cazul „**acordării**, redobândirii, renunțării și retragerii cetățeniei Republicii Moldova“.

Respectiv, la art. 27 și art. 33 din lege nu este clar pentru care temeuri de obținere a cetățeniei se utilizează termenii „acordării“ și „dobândirea“.

Astfel, Curtea a atras atenția Parlamentului asupra necesității de a asigura reglementarea unitară a temeiurilor de dobândire a cetățeniei prin raportare la instituția responsabilă.

De asemenea, prin prisma celor menționate mai sus, urmează a fi ajustate și prevederile Regulamentului cu privire la procedura dobândirii și pierderii cetățeniei Republicii Moldova, adoptat prin Hotărârea Guvernului nr.197 din 12 martie 2001.

• ***Adresa PCC-01/30a din 13.10.2015, HCC nr. 25 din 13.10.2015, sesizarea nr.30a/2015***

Curtea a reținut că prin conținutul sintagmei „*listele substanțelor*“, cuprinsă la articolul 134/1 alin. (4) din Codul penal, urmează a se înțelege competența Guvernului de a reglementa atât categoriile substanțelor narcotice și psihotrope, cât și cantitățile acestora. Aprobarea doar a listei acestor substanțe, fără o reglementare cantitativă, ar lipsi de esență întreaga hotărâre a Guvernului, care ar fi, astfel, inaplicabilă.

Curtea a menționat că, ținând cont de faptul că procesul legislativ implică mai multe etape de durată, rațiunea stabilirii competenței Guvernului rezultă și din necesitatea reglementării prompte a cadrului normativ în acest domeniu în cazul apariției de noi substanțe cu efecte similare.

În același timp, pentru a exclude interpretările eronate, Curtea a considerat necesară completarea art. 134/1 alin. (4) din Codul penal, astfel încât dispoziția acestuia să facă referire nu doar la aprobarea de către Guvern a „*listei*“ substanțelor narcotice, psihotrope și precursorilor, dar și a *cantității* acestora.

Totodată, Curtea a constatat că, suplimentar „*substanțelor narcotice, psihotrope și precursorilor*“, Codul penal cuprinde reglementări sancționatorii referitor la „*analogul substanțelor narcotice sau psihotrope*“ (articolele 134¹, 217, 217¹, 217², 217³, 217⁵, 217⁶ din Codul penal). Potrivit art. 134/1 alin. (2) din Codul penal, prin „*analog*“ se înțelege substanța care, conform componenței sale și efectului pe care îl produce, se asimilează cu substanța narcotică sau psihotropă.

Curtea a reținut, convențiile internaționale în materie nu disting noțiunea de „analog” al substanțelor narcotice sau psihotrope. Acestea stabilesc doar categoriile substanțelor narcotice și psihotrope, categorii care se regăsesc și în Hotărârea Guvernului nr. 1088 din 5 octombrie 2004 și Hotărârea Guvernului nr. 79 din 23 ianuarie 2006.

Astfel, odată cu apariția pe piață a unei substanțe noi, care provoacă dereglări psihice și dependență fizică la consumul ei abuziv, aceasta este inclusă în Lista substanțelor narcotice, psihotrope și a plantelor care conțin astfel de substanțe. Până la completarea listei corespunzătoare, această substanță nu poate fi, *sub specie iuris*, nici stupefiant, nici substanță psihotropă (*tertium non datur*).

Astfel, Curtea a constatat că în prezent normele din Codul penal care fac referire la „analogul substanțelor narcotice sau psihotrope” sunt lipsite de conținut și fără efect juridic, fapt care, în contextul celor menționate, determină excluderea lor din legea penală.

• **Adresa PCC-01/59a din 29.12.2015, HCC nr. 32 din 29.12.2015, sesizarea nr.59a/2015**

Curtea a reținut că pentru realizarea atribuției sale constituționale de a propune candidatul pentru funcția de Prim-ministru, Președintele Republicii Moldova, care este alesul majorității parlamentare, trebuie să-și asigure prin consultarea fracțiunilor parlamentare atât susținerea majorității parlamentare, cât și posibila cooperare constructivă a minorității aflate în opoziție. În sens constituțional, noțiunea de „consultare a fracțiunilor parlamentare” include grupurile deputaților neafiliați.

Curtea a statuat că, în situația în care o majoritate parlamentară absolută nu este constituită, Președintele Republicii Moldova are obligația, după consultarea fracțiunilor parlamentare, de a desemna un candidat pentru funcția de Prim-ministru, chiar dacă fracțiunile parlamentare nu sunt de acord cu propunerea Președintelui. Totodată, în cazul constituirii unei majorități parlamentare absolute, Președintele Republicii Moldova urmează să desemneze candidatul susținut de această majoritate.

În acest context, Curtea a subliniat că Președintele Republicii este emanația majorității parlamentare, fapt care nu-i permite Președintelui să ignore o eventuală constituire a unei majorități absolute a deputaților în Parlament. Acest raționament este cu atât mai pertinent cu cât neacceptarea de către majoritatea parlamentară a candidatului propus

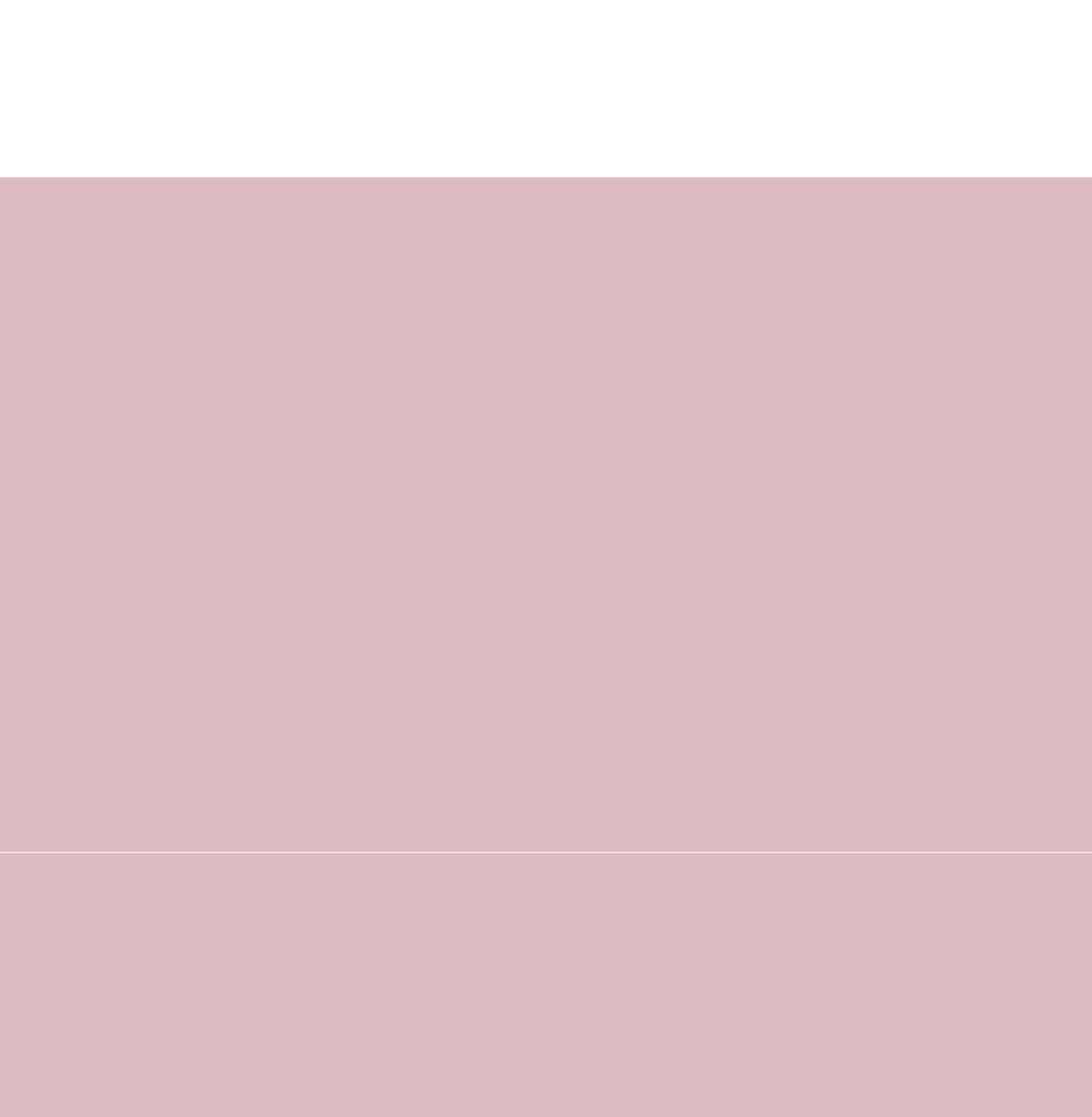
de Președinte atrage sancțiunea pentru Parlament, sub forma dizolvării acestuia de către Președinte (art. 85 alin. (1) și (2) din Constituție).

În același timp, Curtea a subliniat necesitatea constituirii în mod transparent a majorității parlamentare, pentru ca alegătorul să poată identifica căror actori politici le revine responsabilitatea politică pentru actul de guvernare. Din aceste considerente, majoritatea parlamentară urmează a fi **formalizată**, nu doar declarată, cu indicarea deputaților care o constituie, cu specificarea disponibilității de a susține o anumită candidatură pentru funcția de Prim-ministru și cu notificarea oficială a Președintelui Republicii Moldova.

Ținând cont de raționamentele expuse în Hotărârea Curții Constituționale nr. 32 din 29 decembrie 2015, Curtea a subliniat importanța și necesitatea reglementării exprese de către Parlament a conceptului de formalizare a majorității parlamentare în scopul susținerii unei anumite candidaturi pentru funcția de Prim-ministru și a procedurii de notificare a Președintelui în această privință.

D | OPINII SEPARATE

La Hotărârea nr.32 din 29.12.2015 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr.1877-VII din 21 decembrie 2015 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru a expus opinie separată judecătorul *Tudor Panțiru* (sesizarea nr. 59a/2015).



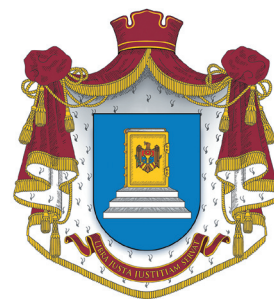


TITLUL
EXECUTAREA ACTELOR
CURȚII CONSTITUȚIONALE

III

TITLUL III

EXECUTAREA ACTELOR CURȚII CONSTITUȚIONALE



Potrivit art. 28 din Legea nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională, actele Curții sunt acte oficiale și executorii, pe întreg teritoriul țării, pentru toate autoritățile publice și pentru toate persoanele juridice și fizice. Consecințele juridice ale actului normativ sau ale unor părți ale acestuia declarate neconstituționale urmează a fi înlăturate conform legislației în vigoare.

Actele Curții Constituționale au efect *erga omnes*, fiind obligatorii și opozabile tuturor subiecților, indiferent de nivelul autorității.

Actele adoptate de Curte evidențiază caracterul consecvent, obiectiv și exigent al jurisdicției constituționale în vederea asigurării supremației Constituției, respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, reliefând, în același timp, modul în care este percepută ideea de constituționalitate și rolul Curții ca factor stabilizator în societate și factor moderant între ramurile puterii de stat. Exercitarea cu imparțialitate a acestor atribuții învederează calitatea Curții Constituționale de componentă esențială a statului de drept.

Analiza soluțiilor emise de Curte în anul de referință denotă faptul că ele vizează drepturile și libertățile fundamentale consfințite de Legea Supremă și de tratatele internaționale: accesul liber la justiție, dreptul la apărare, egalitatea, dreptul la educație, dreptul la muncă și la protecția muncii, restrângerea exercițiului unor drepturi și libertăți ș.a.

Hotărârile Curții Constituționale sunt destinate în primul rând legislatorului, dar și altor subiecți, care participă la procesul legislativ. Rezultatul muncii legislativului și a altor autorități antrenate în creația normativă este apreciat într-un proces al justiției constituționale, mai mult, hotărârea Curții impune acestora obligația de a întreprinde măsurile legislative adecvate. Hotărârile Curții Constituționale sunt definitive, nu pot fi supuse nici unei căi de atac, inclusiv de către legislator, și sunt obligatorii. Din acest motiv, anume factorii juridici, și nu cei politici, emotivi sau de altă natură, trebuie să determine reacțiile față de actele Curții, în special dacă ele generează obligații concrete pentru subiecți.

Constatarea inacțiunii legislative, adică a lacunei legii sau a altui act normativ contrar Constituției, inevitabil generează consecințe juridice. Hotărârea Curții Constituționale presupune obligația legislatorului de a soluționa problema existenței unor lacune de drept printr-o reglementare adecvată și eliminarea prevederilor defectuoase. Absența reacției legislatorului la hotărârea Curții, întârzierile în soluționarea acestor probleme sau eliminarea parțială a lacunelor sunt considerate ca anomalii ale ordinii de drept, existența acestora fiind inadmisibilă și intolerabilă.

Legiuitorul are obligația de a elimina lacunele semnalate. Vidul neconstituțional, apărut într-un domeniu sau problemă de drept, tolerarea unei legi sau act normativ imperfect indică asupra faptului că Parlamentul, care reprezintă instituția politică abilitată prin Constituție cu atribuția de legiferare, nu-și onorează deplin misiunea constituțională care i-a fost conferită. Obligația legiuitorului de a elimina lacunele juridice decurge din principiile statului de drept și principiul separației puterilor⁵⁸.

Respectarea principiului separării puterilor implică nu doar faptul că nici una dintre ramurile puterii nu intervine asupra competențelor unei alte ramuri, dar și faptul că nici una dintre aceste ramuri nu își va neglija atribuțiile pe care este obligată să le exercite în domeniul specific de activitate, îndeosebi atunci când o astfel de obligație a fost impusă printr-o hotărâre a Curții Constituționale.

⁵⁸ Raport general în problemele inacțiunii legislative în jurisprudența constituțională, prezentat la Congresul XIV al Conferinței curților constituționale europene (iulie 2008) <http://www.venice.coe.int/files/Bulletin/SpecBull-legislative-omission-f.pdf>

Lipsa unei intervenții legislative a Parlamentului în vederea executării actelor instanței de jurisdicție constituțională echivalează cu neexercitarea competenței de bază a acestuia, și anume cea de *legiferare*, atribuită de Constituție. Această situație se atestă în condițiile în care unele hotărâri ale Curții Constituționale, prin care se declară neconstituțională o prevedere legală sau un act, pot genera *vid legislativ* și existența unor deficiențe și incertitudini în aplicarea legii.

În vederea excluderii acestor repercusiuni negative, art. 28¹ din Legea cu privire la Curtea Constituțională prevede că Guvernul, în termen de cel mult 3 luni de la data publicării hotărârii Curții Constituționale, prezintă Parlamentului proiectul de lege cu privire la modificarea și completarea sau abrogarea actului normativ sau a unor părți ale acestuia declarate neconstituționale. Proiectul de lege respectiv urmează a fi examinat de Parlament în mod prioritar.

În pofida acestor reglementări, Curtea atestă lipsa unei reacții prompte în limita termenului prevăzut de lege, fapt ce determină o tergiversare în executarea mai multor hotărâri, iar neexaminarea adreselor creează situații care condiționează menținerea lacunelor în legislație și afectează calitatea implementării legilor.

În cele din urmă menționăm că hotărârile Curții Constituționale reprezintă prin sine o constatare juridică general obligatorie, bazată pe elucidarea esenței problemei constituționale în urma interpretării oficiale a normelor corespunzătoare din Constituție și explicării conținutului normelor constituționale invocate. Din teza expusă rezultă că este insuficientă și incompletă executarea doar a dispozitivului hotărârii Curții Constituționale. Respectarea efectului general obligatoriu al hotărârilor Curții Constituționale nu înseamnă doar a da eficiență dispozitivului acestora, ci și, în egală măsură, considerentelor, respectiv interpretării date de Curtea Constituțională textelor Constituției, or, hotărârea este un întreg, o unitate a considerentelor și dispozitivului.

Executarea hotărârii Curții Constituționale trebuie să comporte un dublu efect juridic. În primul rând, aceasta trebuie să reprezinte o garanție pentru protecția dreptului subiectiv al fiecăruia și, în al doilea rând, să devină izvor de drept pentru legiuitor și executiv, jucând rolul unui diriguitor în domeniul dezvoltării dreptului. Doar împreună aceste aspecte pot garanta supremația Constituției prin asigurarea constituționalității actelor normative.

1. Nivelul de executare a hotărârilor care declară neconstituționale prevederile unor acte normative

Pe parcursul anului 2015 au fost pronunțate **8** hotărâri prin care cel puțin o prevedere din cele contestate a fost declarată neconstituțională, Parlamentul sau Guvernul urmând să intervină pentru remedierea lacunelor. Din hotărârile menționate, pasibile de executare la data aprobării prezentului raport, doar **1** a fost executată.

Efectuând o analiză comparativă, din **11** hotărâri adoptate de Curte în anul 2013, în care cel puțin o prevedere din cele contestate a fost declarată neconstituțională, pe parcursul anilor 2013-2015 toate au fost executate. Din **15** hotărâri pronunțate de Curte în anul 2014, în care cel puțin o prevedere din cele contestate a fost declarată neconstituțională, pe parcursul anilor 2014-2015 au fost executate 12 hotărâri, iar în privința celorlalte 3 Parlamentul urmează să definitiveze procedura de adoptare a proiectelor de modificare și completare a actelor normative (*a se vedea diagrama nr.16*).

În vederea monitorizării procesului de modificare a actelor legislative, prevederile cărora au fost declarate neconstituționale prin hotărâri ale Curții Constituționale, Curtea solicită în mod regulat de la Parlament și Guvern o informație asupra nivelului de executare a actelor adoptate. În răspunsurile trimise, atât legislativul, cât și executivul au ilustrat modul cum decurge executarea hotărârilor și adreselor Curții, indicând la ce etapă a procedurii legislative se află proiectele elaborate. Potrivit informației prezentate, se atestă lipsa unei reacții prompte și tergiversarea executării hotărârilor Curții, atât de către Guvern, cât și de către Parlament, fapt ce determină perpetuarea lacunelor și implementarea defectuoasă a legilor. Această situație demonstrează lipsa de responsabilitate a Parlamentului și Guvernului în realizarea funcțiilor ce decurg din art. 28¹ al Legii nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională

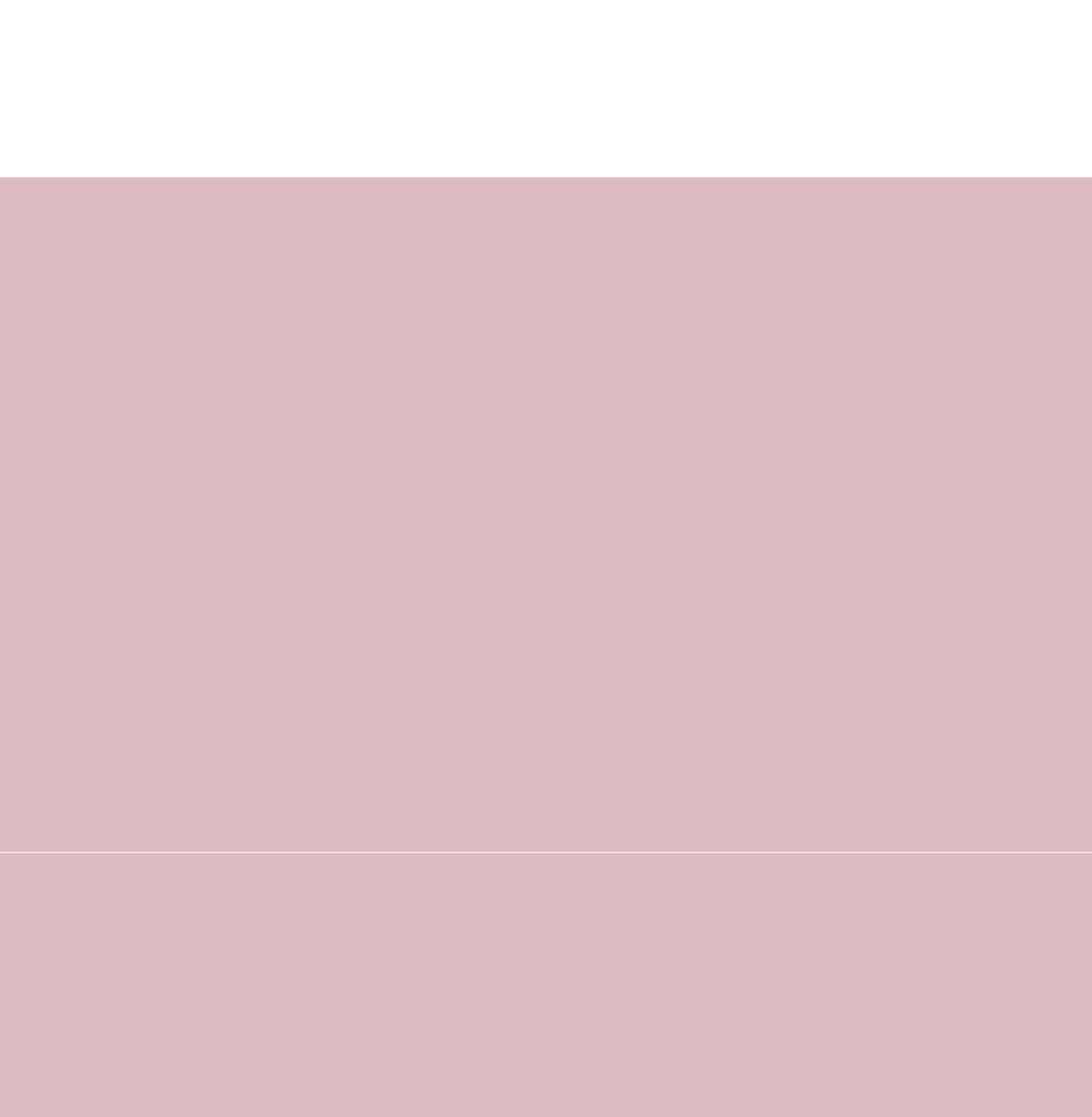
În acest caz, Curtea Constituțională, în exercitarea atribuțiilor constituționale, se vede obligată să atragă atenția asupra problemei privind executarea tergiversată sau neexecutarea actelor sale.

2. Nivelul de executare a adreselor Curții Constituționale

Adresa constituie actul prin intermediul căruia Curtea Constituțională, fără a substitui organul legislativ, își exercită, potrivit dispozițiilor art. 79 alin. (1) din Codul Jurisdicției constituționale, rolul său de „legislator pasiv“, atenționând asupra unor lacune sau carențe existente în legislație și insistând asupra necesității operării de modificări în reglementările legale care au făcut obiectul controlului de constituționalitate.

Activitatea jurisdicțională a Curții Constituționale este orientată preponderent spre soluționarea sesizărilor depuse și exercitarea în acest scop a competențelor constituționale. Analiza actelor supuse controlului constituționalității sub aspectul conformității cu Legea Supremă, interpretarea normelor constituționale, modul de executare a hotărârilor Curții Constituționale etc. constituie instrumente care au un rol decisiv în procesul de perfecționare a cadrului legislativ. Adresele, care se referă preponderent la omisiunile în legislație, de asemenea, contribuie la dezvoltarea dreptului.

Prin urmare, prin exercitarea controlului constituționalității și prin adresele remise autorităților publice asupra actelor sesizate, Curtea s-a manifestat ca un legislator pasiv. În anul 2015 Curtea a emis 6 adrese. Conform informației de care dispune Curtea, la data întocmirii acestui raport, din cele 2 adrese pasibile de executare nu a fost executată nici una. Pentru comparație, în anul 2014 Curtea a emis 8 adrese, dintre care doar 2 au fost executate; în 2013 Curtea a emis 6 adrese, toate fiind executate; în 2012 au fost emise 7 adrese, dintre care 6 au fost executate, 1 este în proces de executare; în 2011 au fost emise 9 adrese: 5 dintre ele sunt executate, 1 este în proces de executare, 3 rămân neexecutate (*a se vedea diagrama nr. 17*).



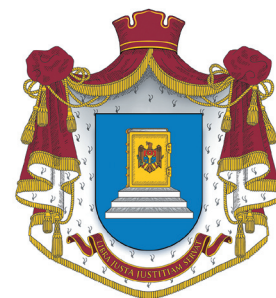


TITLUL
COLABORĂRI
ȘI ALTE ACTIVITĂȚI ALE CURȚII

IV

TITLUL IV

COLABORĂRI ȘI ALTE ACTIVITĂȚI ALE CURȚII



1 CONFERINȚA INTERNAȚIONALĂ DEDICATĂ CELEI DE-A 20-A ANIVERSĂRI A CURȚII CONSTITUȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA

Pentru Curtea Constituțională a Republicii Moldova anul 2015 a fost un an jubiliar. La 24 – 25 septembrie 2015, la Chișinău a avut loc Conferința internațională cu genericul **„Raporturile Curții Constituționale cu celelalte autorități publice“**, dedicată celei de-a 20-a aniversări a Curții Constituționale a Republicii Moldova.

Conferința a fost organizată cu sprijinul Fundației Germane pentru Cooperare Juridică Internațională (IRZ), al Uniunii Europene și Consiliului Europei.

Conferința și-a ținut lucrările în trei sesiuni, care au cuprins subiecte actuale și esențiale referitoare la jurisdicția constituțională.

Drept urmare, dezbaterile în cadrul sesiunii I s-au ținut la tema *„Garanțiile independenței Curții Constituționale în raport cu celelalte autorități publice“*, sesiunea fiind prezidată de dl *Augustin Zegrean*, Președintele Curții Constituționale a României.

În cadrul sesiunii profesorul *Evgeni Tanchev*, vicepreședinte al Comisiei de la Veneția, a evidențiat faptul că la baza interacțiunii dintre curțile constituționale și alte ramuri stă principiul separării puterilor în stat. Astfel, Curtea Constituțională este gardianul legalității în stat, având și funcția executivă de punere în aplicare a Constituției. Totodată, Curțile Constituționale sunt gardienii drepturilor fundamentale în stat, reprezentând și o modalitate de securizare a autodistrugerii sistemelor guvernamentale, astfel transfor-

mând conflictul politic într-un conflict judiciar. Este notoriu faptul că, prin teoria lui Hans Kelsen, constituționalismul modern atribuie Curții Constituționale rolul de legislator negativ. Uneori Curtea Constituțională poate îndeplini rolul de legislator pozitiv, însă fără a lua locul Parlamentului, vechind la separarea puterilor în stat.

La același capitol, profesorul german *Rainer Arnold* a subliniat: Controlul puterii publice presupune verificarea conformității cu Constituția, exprimat inclusiv prin independența judecătorului. În acest sens, constituționalitatea trebuie verificată prin prisma actelor adoptate de către autorități. Constituționalismul modern presupune creșterea rolului Curții Constituționale, prin faptul că ea deține în stat un statut specific, judiciar, fără a fi un actor public.

În același timp, Constituția trebuie să fie un cadru de bază pentru puterea politică, Curții Constituționale revenindu-i rolul de a verifica dacă actele politicului sunt legale. Chiar dacă politicul este baza formării cadrului legal, primele acțiuni democratice de creare a Constituției se deosebesc fundamental de elaborarea oricărui alt cadru legal, or, Constituția este o acțiune democratică, care trebuie să exprime voința poporului, pe



când oricare alt act normativ este expresia voinței reprezentative. Constituția nu trebuie să fie rigidă, ea trebuie să permită adaptarea la evoluția zilnică a societății.

Legalitatea actelor nu trebuie examinată separat de constituționalitatea acestora. Controlul de legalitate trebuie să fie făcut luând în calcul legislația, în general, și Constituția, în special. Aici apare întrebarea, cum trebuie să acționeze legiuitorul: să acționeze potrivit legislației sau potrivit spiritului Constituției? În acest caz Curții Constituționale îi revine un rol important prin controlul conformității pe care îl face. Evoluția drepturilor fundamentale în ultimul timp nu mai permite extinderea imixtiunii politicului într-un șir de acțiuni care ar putea afecta principiul separării puterilor în stat.

Curțile Constituționale au rolul de a asigura supremația Constituției, existând o autonomie a Constituției față de procesele politice în stat, care evoluează odată cu societatea.

În altă ordine de idei, judecătorul Curții Constituționale a Ucrainei, *dl Igor Slidenko*, a evidențiat că statul este cel care se află în serviciul societății, potrivit teoriei dreptului. Ideea e că controlul de constituționalitate nu trebuie să fie limitat de politic. Autoritatea controlului constituțional trebuie să influențeze evoluția politicului, pornind de la poziția de independență a organului constituțional în stat. Aceasta și reprezintă trecerea de la autoritarism la democrație. Democrația presupune inclusiv standarde morale înalte, acestea din urmă stând la baza formării autorității puterii în stat. Tocmai de aceea organului de control constituțional îi revine rolul de a verifica autoritatea puterii. În acest sens este important a verifica și factorii ce pot influența controlul de constituționalitate: locul instituției de control constituțional în stat; independența sa; depolitizarea sa și factorii externi.

Un aspect aparte îl reprezintă valorile de care se ghidează instituția de control în stat. Statele aflate în curs de tranziție se confruntă cu decorul butaforic, care poate influența activitatea instituției de control constituțional (de exemplu, cazul recunoașterii constituționalității referendumului de anexare a Crimeii). În acest sens, un pericol al statului contemporan îl reprezintă nu doar pierderea valorilor, dar și formalizarea autorității instituțiilor în stat.

Concluzionând, *dl Zegrean* a menționat că reforma își are rostul în fiecare etapă istorică a devenirii omenirii, inclusiv care implică și organizările constituționale, separarea puterilor în stat sau justiția.

În cadrul celei de a II-a sesiuni cu genericul „*Raporturile Curții Constituționale cu Parlamentul și Guvernul. Rolul Curții Constituționale în soluționarea „conflictelor” dintre autorități*”, prezidată de dl Dainius Žalimas, Președintele Curții Constituționale a Lituaniei, membru al Biroului Conferinței Mondiale a Justiției Constituționale, s-a evidențiat experiența unor Curți Constituționale în stabilirea raporturilor cu autoritățile statului.

Astfel, dl Aldis Laviņš, președintele Curții Constituționale a Letoniei, a evidențiat doctrina de cooperare elaborată de către Curtea Constituțională a Letoniei, și anume cooperarea curților constituționale cu alte autorități atât în cadrul procedurii judiciare, cât și în afara acesteia. Cooperarea formală se bazează pe obligațiile care rezultă din acte legale, fiind influențată inclusiv de jurisprudența constituțională prin care se rezolvă conflictele dintre puteri.

Curtea Letoniei a decis asupra discreției legiuitorului în procesul de legiferare și cooperare între instituțiile statului. Există o cerință ca toate ramurile puterii să fortifice democrația prin cooperare. Opinia puterii judiciare trebuie tratată „cu respect și înțele-



gereea potrivită“. Drept urmare, doctrina de cooperare trebuie să fie luată în considerare în procesul de elaborare a legilor.

Pe de altă parte, este importantă în procesul de control constituțional cooperarea informală prin care Curtea Constituțională ar putea să se impună. În acest sens este lăudabilă experiența Letoniei, care obișnuiește să organizeze reuniuni sistematice între Curte și Președinte, fapt care contribuie la realizarea funcțiilor și sarcinilor instanței de drept constituțional.

În continuare, Președintele Curții Constituționale a Republicii Moldova, *dl Alexandru Tănase*, a explicat că, în calitate de garant al realizării principiului separației puterilor în stat și al responsabilității statului față de cetățean, Curtea Constituțională intervine prin competența de exercitare a controlului de constituționalitate în sistemul de frâne și contrabalante al puterilor în stat, asigurând astfel dialogul între puterile statului.

Unicul suveran într-un stat de drept este Constituția, căreia trebuie să i se supună inclusiv puterea de stat.

Rolul Curții Constituționale în construcția instituțională a statului este major, Curtea reprezentând garantul supremației Constituției, care se manifestă ca un veritabil arbitru în rezolvarea unor situații instituționale conflictuale.

Atunci când Curtea Constituțională declară neconstituționale unele prevederi ale legislației, ea intervine nu doar în cadrul legal, anulând norma problematică, dar și restabilește echilibrul între puterile statului, asigură respectarea drepturilor și libertăților persoanei, respectiv, a principiilor statului de drept.

Sesiunea III de lucru a purtat genericul „*Autoritatea hotărârilor Curții Constituționale și influența jurisprudenței sale*“, fiind prezidată de *dl Aldis Laviņš*, Președintele Curții Constituționale a Letoniei.

În cadrul lucrărilor sesiunii, Președintele Curții Constituționale a Lituaniei, *dl Dainius Žalimas*, a reliefat că, odată cu constituirea unei Curți Constituționale și a jurisprudenței sale, o Constituție poate fi percepută ca o Constituție vie. Conceptul unei Constituții, reflectat prin jurisprudența Curții, trebuie să exprime conceptul central al Constituției. Anume Curtea Constituțională este cea care oferă interpretarea oficială a Constituției. Deseori Constituția este acceptată ca o lege ideală, dar interpretarea ei de

către Curte trebuie să fie dinamică, pentru a permite a face față provocărilor fără a interveni prin amendamente constituționale.

Același raportor a ținut să amintească jurisprudența Curții Constituționale a Lituaniei, prin care se urmărește schimbarea viziunii asupra Constituției: de la percepția pozitivă a Constituției la percepția ei integrată. Or, interpretarea unor dispoziții constituționale trebuie să se facă ținând cont de toate prevederile din Constituție. Nici un amendament și nici o interpretare constituțională nu poate aduce atingere drepturilor și libertăților fundamentale, respectând principiile democratice și reprezentând astfel „clauza de eternitate“.

În viziunea Președintelui Curții Constituționale din Lituania, hotărârile Curții Constituționale au forță juridică similară cu cea a textului Constituției, asigurând astfel prevenirea transformării Constituției într-un act suicidal.

În cadrul sesiunii, profesorul *Boguslav Banaszak* din Polonia și-a expus opinia asupra activismului judiciar al Curții Supreme și Curții Constituționale, care este recunoscut în general ca o abilitate a acestor instituții de a depăși adjudecarea unui caz individual, dar și ca o implicare în soluționarea unei probleme sociale majore sau în modelarea conceptului statului. Această abilitate se înscrie în șirul factorilor care influențează frecvența amendamentelor constituționale. Cu cât instanța devine mai activă în interpretarea amendamentelor constituționale, cu atât este mai nesemnificativă necesitatea de a modifica Constituția, deoarece este mult mai simplu de a modifica sensul atribuit actului fundamental. Avantajele activismului manifestat de o instanță de jurisdicție constituțională constau în faptul că Legea Supremă nu este un obstacol în calea reformelor democratice, chiar dacă structura sa a fost concepută timpuriu. Astfel, reformele, pe care societatea le așteaptă, ar putea fi implementate relativ rapid, fără a fi necesară revizuirea Constituției. De menționat că o astfel de activitate este destul de îndelungată, și nu doar din motive de procedură, dar și din necesitatea de a stabili un consens între formațiunile politice în devenire.

Judecătorul Curții Constituționale din Armenia, dl *Hrant Nazaryan*, a remarcat că subiectul autorității hotărârilor constituționale este unul de o continuă actualitate. Din punct de vedere politic, controlul constituționalității este dificil de exercitat dacă *de jure* nu este concretizată forța juridică a actelor emise de către organul care îl exercită, sau este dificil a vorbi despre eficiența acestei funcții, dacă actele adoptate nu sunt parțial sau integral executate.

Este de evidențiat funcția juridico-normativă a hotărârilor Curții Constituționale, or, implicit, după pronunțarea actelor Curții, urmează activitatea de creație legislativă a organului puterii publice care deține competența de reglementare a raporturilor sociale.

Nu este de neglijat exercitarea unei analize sistematice a nivelului de executare a hotărârilor Curții Constituționale, or, importanța acesteia se exprimă în scopul urmărit – cel de formare a culturii constituțional-juridice, respectul față de drepturile fundamentale și realizarea eficientă a obiectivelor de ordin constituțional. Realizarea acestor obiective se asigură și prin publicarea unor comunicări privind nivelul de executare a hotărârilor Curții Constituționale, experiență pe care, alături de Curtea Constituțională a Armeniei, o împărtășește și Curtea Constituțională a Republicii Moldova.

Este important ca modificările sau completările inserate în sistemul de drept în scopul asigurării supremației Constituției, realizate în baza actelor Curții Constituționale, să fie de ordin sistemic-normativ, dar nu de ordin episodic, iar în monitorizarea întregului proces de ajustare a cadrului legal la jurisprudența instanței constituționale un rol important trebuie să îi revină societății civile.

În finalul lucrărilor, vicepreședintele Academiei de Științe din Moldova, dl *Ion Guceac*, a apreciat că prin jurisprudența Curții Constituționale se creează standarde juridice și sisteme de valori constituționale universale, astfel încât organele de control al constituționalității legilor pot evita arbitrarul și pot acționa în mod predictibil. Totodată, s-a remarcat că anume controlul constituționalității legilor constituie o modalitate de a evita lacune din textul legii fundamentale.

2 STUDIUL PRIVIND CONSOLIDAREA ROLULUI CURȚII CONSTITUȚIONALE

În data de 17 iulie 2015, prin contribuția factorilor internaționali, a avut loc un eveniment important, în cadrul căruia a fost prezentat *Studiul privind consolidarea rolului Curții Constituționale*. Masa rotundă a fost organizată de Curtea Constituțională în vederea implementării Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016, cu sprijinul PNUD Moldova în cadrul Proiectului „Consolidarea supremației legii și protecției drepturilor omului în Moldova”, finanțat de către Ministerul Federal pentru Europa, Integrare și Afaceri Externe al Austriei, cofinanțat și implementat de PNUD Moldova, în cooperare cu Oficiul Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului (OHCHR).

La eveniment au participat autorii studiului, dl Evgeni Tanchev, vicepreședinte al Comisiei de la Veneția, ex-președinte al Curții Constituționale din Bulgaria; dl Tudorel Toader, membru al Comisiei de la Veneția, judecător al Curții Constituționale din România, și dl Mirosław Granat, judecător al Tribunalului Constituțional din Polonia, precum și dl Vitali Catană, expert în drept constituțional, Republica Moldova. De asemenea, la eveniment au participat dl Vladimir Grosu, ministru al justiției, dl Gerhard Schaumberger, șef al Biroului de Coordonare pentru Cooperare Tehnică al Austriei, numeroși reprezentanți ai mediului juridic și academic al Republicii Moldova.

La masa rotundă au fost abordate subiecte vizând trei compartimente: (I) *Componenta și criteriile de selectare a judecătorilor Curții Constituționale*; (II) *Subiecții cu drept de sesizare a Curții Constituționale*; (III) *Procedura de examinare a sesizărilor de către Curtea Constituțională*.

Referitor la *primul compartiment*, autorii studiului au relevat că **numărul membrilor forurilor constituționale** nu ar trebui să fie prea mare, deoarece rolul acestora este de a rezolva probleme de drept, atribuția fundamentală fiind cea de interpretare a Constituției.

Corpul judecătorilor Curții trebuie să fie format din profesioniști, juriști selectați în baza unor criterii ce asigură garanțiile legate de competență și integritate.

În analiza sa profesorul Tudorel Toader a ținut să accentueze că **garantarea independenței Curților Constituționale**, implicit a judecătorilor care le compun, constituie condiția fundamentală a îndeplinirii rolului acestora, subsumat asigurării supremației Constituției.

Independența judecătorilor Curții Constituționale este esențială nu doar pentru buna funcționare a justiției constituționale, ci și pentru statul de drept. În astfel de condiții, preocuparea pentru înlăturarea oricăror influențe sau suspiciuni legate de exercitarea unor influențe asupra activității jurisdicționale a instanțelor constituționale este justificată.

Autorul a relevat importanța reprezentării și a echilibrului între diverse tendințe juridice și politice în cadrul Curții Constituționale. Unele dintre principalele modalități, ce pot fi reținute în acest sens, constituie componenta, numirea și criteriile de selectare a judecătorilor curților constituționale.

Referitor la **componența numerică a judecătorilor Curții Constituționale**, profesorul E. Tanchev a invocat, cu titlu de recomandare, problema revizuirii numărului de judecători ai Curții în sensul asigurării unui număr impar, astfel încât să fie evitat blocajul atunci când se înregistrează paritate de voturi.

Totodată, referitor la **autoritățile în drept să desemneze judecătorii Curții Constituționale**, experții au recomandat stabilirea de către autoritățile implicate a unor proceduri și criterii unice și transparente pentru numirea judecătorilor Curții, astfel încât să nu existe discrepanțe în selectarea candidaților.

În ceea ce privește **durata mandatului judecătorului constituțional**, Constituția Republicii Moldova se înscrie în categoria puțin numeroasă a statelor în care este stipulată o durată a mandatului de 6 ani, cu posibilitatea desemnării persoanei pentru încă un mandat.

Având în vedere considerentele expuse, recomandarea experților constă în asimilarea de către Republica Moldova a practicii generale, conform căreia un judecător constituțional poate fi ales pentru un singur mandat cu o durată de 9 ani.

La capitolul „**Statutul judecătorilor**“, autorii au reținut că Legea cu privire la Curtea Constituțională a Republicii Moldova stabilește garanțiile fundamentale care apără



mandatul judecătorilor constituționali: inamovibilitatea, imunitatea și regimul incompatibilităților.

În concluziile formulate s-a insistat asupra acestui aspect în contextul în care au existat încercări de a modifica legea de o manieră ce aduce atingere inamovibilității judecătorilor prin reglementarea revocării judecătorilor Curții Constituționale pentru „pierderea încrederii” Parlamentului și limitarea competențelor de jurisdicție constituțională.

La cel de-al II-lea compartiment discutat „**Subiecții cu drept de sesizare a Curții Constituționale**”, profesorul E. Tanchev a atras atenția asupra faptului că atunci, când este invocată neconstituționalitatea unei decizii a Curții Supreme de Justiție în fața Curții Constituționale, trebuie de avut grijă să fie respectată securitatea raporturilor juridice în conformitate cu principiul autorității lucrului judecat, *res judicata*, în ideea de a nu submina autoritatea dreptului.

De asemenea, o atenție specială va trebui acordată mecanismului de triere în cadrul procedurii de admisibilitate a sesizărilor directe, în ideea de a păstra în limite raționale volumul de lucru pus în sarcina judecătorilor Curții Constituționale și în scopul menținerii capacității de a examina cauzele în limitele temporale rezonabile, respectând principiul celerității.

În context, autorul Miroslav Granat a luat act de faptul că neconstituționalitatea unei legi poate fi invocată prin intermediul Curții Supreme de Justiție, de către participanții la proces, în momentul înlăturării actului de justiție în fața instanței de drept comun. Autorii au considerat ca fiind inoportună pentru Republica Moldova ideea de a reglementa la această etapă recursul direct în fața Curții Constituționale, ce ar avea ca obiect un drept individual apărut de Constituție.

În concluzie, reglementarea recursului individual ar însemna o reformă radicală a Curții Constituționale din Republica Moldova, fapt ce ține de alt context decât cel în care suntem astăzi. Instituția recursului individual poate fi avută în vedere într-o perspectivă ulterioară, după o analiză mai cuprinzătoare a eficacității acesteia și după acumularea unei practici concludente privind aplicarea excepției de neconstituționalitate.

Referitor la **procedura de examinare a sesizărilor de către Curtea Constituțională**, în cadrul celui de-al III-lea compartiment al studiului, autorii au constatat că o primă măsură ar fi abrogarea Codului jurisdicției constituționale nr. 502-XIII din 16.06.95, dat

fiind faptul că în parte acesta repetă prevederile Legii nr. 317 din 13.12.1994 cu privire la Curtea Constituțională și face ca legislația să aibă un caracter redundant și confuz. În același timp, legea în cauză reglementează o procedură în fața Curții ce și-a pierdut actualitatea și necesită a fi amendată.

Având în vedere faptul că în fața Curții sunt examinate probleme de drept, iar nu litigii cu privire la drepturi individuale, procedura urmează să fie scrisă. Părțile pot fi invitate să pledeze doar atunci când va considera Curtea că este necesar.

Curtea urmează ea însăși să-și stabilească criteriile de prioritate în examinarea cazurilor, iar aceasta înseamnă că forul constituțional va decide și termenele de judecare a sesizărilor, având la bază conceptul de termen rezonabil, însușit de majoritatea Curților Constituționale și de Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

O altă recomandare privind procedura de examinare a sesizărilor o constituie limitarea posibilității de a retrage cererea în fața Curții la orice etapă a procesului. Propunerea rezidă în ideea că sesizarea Curții reprezintă un act serios și util, ce angajează responsabilitatea celui care depune sesizarea. Curtea nu poate fi expusă frivolității unor subiecți cu drept de sesizare. Prin urmare, pentru situația în care intervine o cerere de retragere a sesizării, legea ar trebui să reglementeze dreptul Curții de a decide motivat reținerea cererii spre examinare atunci când va considera că interesul general o impune.

Concluzia studiului lansat a exprimat necesitatea consacării rolului Curții Constituționale din Republica Moldova de a soluționa conflictele juridice de natură constituțională.

3 COOPERAREA EXTERNĂ A CURȚII ÎN ANUL 2015

3.1. Activitatea CCM în organizațiile regionale, europene și internaționale

- **Asociația Justiției Constituționale a Statelor din Regiunea Mării Negre și Mării Baltice (BBCJ)**

La inițiativa Curților Constituționale a Moldovei și a Lituaniei, a fost creată Asociația Justiției Constituționale a Statelor din Regiunea Mării Negre și Mării Baltice (în continuare – BBCJ). Aceasta deschide calea unui nou nivel de dezvoltare a cooperării între curțile constituționale.

Declarația de fondare a Asociației a fost **semnată** în data de **26 octombrie 2015**, la Vilnius, de către **președinții Curților Constituționale din Republica Moldova, Lituania, Georgia și Ucraina**.

La ceremonia de semnare a Declarației, Alexandru Tănase, Președintele Curții Constituționale a Republicii Moldova, a subliniat că statele membre ale Asociației sunt unite prin obligația de a respecta și proteja aceleași valori democratice europene, prin istoria lor comună și prin dificultăți curențe comparabile, aceasta determinând apariția noii cooperări regionale. „Statele noastre au multe în comun. Provocările istorice similare, cu care ne-am confruntat în trecut, au revelat adevărata valoare a libertății și democrației. Astăzi, trebuie să rămânem uniți în fața noilor amenințări în adresa securității și valorilor constituționale. Împărtășim aceleași valori, avem aceleași aspirații și sunt sigur că vom avea și același viitor – viitorul european“, a menționat Alexandru Tănase.

Președintele Curții Constituționale a Lituaniei, Dainius Žalimas, a menționat că Asociația a fost creată pentru a ridica la un alt nivel cooperarea de durată, existentă între aceste curți constituționale, pentru a o instituționaliza, precum și în scopul promovării și fortificării motivației statelor partenere de a participa la activități comune. Dainius Žalimas și-a exprimat speranța că noua cooperare regională a curților constituționale va genera noi oportunități pentru comunitățile juridice din Lituania și alte state balti-



ce, pentru a contribui și mai activ la consolidarea democrației, preeminenței dreptului și respectării drepturilor omului în statele Parteneriatului Estic. La fel, se mizează pe faptul că aceasta va duce la lansarea noilor inițiative, care să asigure un sprijin consistent pentru statele Parteneriatului Estic, care au optat pentru integrarea europeană.

„Acum, aceste state au nevoie de un sprijin deplin în eforturile de a menține opțiunea europeană și integritatea europeană. Provocările geopolitice și încercările de a determina aceste țări să se îndepărteze de la spațiul politic și valoric european indică faptul că exis-

DECLARATION

On the Establishment of the Association of Constitutional Justice of the Countries of the Baltic and Black Sea Regions

The President of the Constitutional Court of Georgia, the President of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania, the President of the Constitutional Court of the Republic of Moldova and the Chairman of the Constitutional Court of Ukraine,

UNDERLINING the role of constitutional courts and equivalent institutions in affirming the rule of law and the supremacy of the constitution, respect for human rights and fundamental freedoms, and ensuring the balance between state powers,

UNDERSTANDING the need to respect the independence and sovereignty of states, and the territorial integrity thereof,

CONSCIOUS of the complexity and dynamism of constitutional jurisdiction in a state governed by the rule of law,

REAFFIRMING their adherence and commitments towards European democratic values,

INTENDING to intensify the exchange of experience between the constitutional courts and equivalent institutions in ensuring the constitutionality of laws and other normative acts,

WILLING to enhance and strengthen collaboration in the field of constitutional justice, and coordinate the activities between the members with a view to expanding mutually beneficial multidimensional relations between their respective states,

AFFIRM that this cooperation is open for participation by the constitutional courts and equivalent institutions of other European Union and its Eastern Partnership countries of the Baltic and Black Sea regions willing to recognize and accept this Declaration, and

BY THIS DECLARATION,

Assert their intention to strengthen constitutional justice in the countries of the Baltic and Black Sea regions,

Recognize the need to strengthen the independence of constitutional courts and equivalent institutions as an essential factor in guaranteeing democracy and the rule of law, as well as the supremacy of the constitution,

Share the common goal of promoting the exchange of information regarding the best legal practices in the field of constitutional law,

Agree to facilitate dialogue on all issues concerning institutional, structural and operational aspects of constitutional jurisdiction,

Assert their willingness to use in the most efficient way all the possibilities and opportunities to enlarge and deepen their mutual cooperation in the field of constitutional justice,

Declare that they will take concrete measures to identify, develop and implement, with the participation of competent bodies, projects of common interest,

Express their determination to develop and enhance traditional ties of cooperation established through the participation in various regional and international forums, and

Establish the Association of Constitutional Justice of the Countries of the Baltic and Black Sea Regions, which shall pursue its activities in accordance with the principles proclaimed by this Declaration and the Statute of the Association of Constitutional Justice of the Countries of the Baltic and Black Sea Regions, adopted by the Signatories of this Declaration.

Done in Vilnius, on 26 October 2015

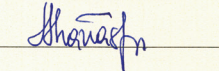
President of the Constitutional Court
of Georgia

GEORGE PAPUASHVILI



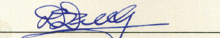
President of the Constitutional Court
of the Republic of Moldova

ALEXANDRU TĂNASE



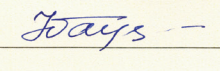
President of the Constitutional Court
of the Republic of Lithuania

DAINIUS ŽALIMAS



Chairman of the Constitutional Court
of Ukraine

YURIH BAULIN



THE STATUTE OF THE ASSOCIATION OF CONSTITUTIONAL JUSTICE OF THE COUNTRIES OF THE BALTIC AND BLACK SEA REGIONS

The President of the Constitutional Court of Georgia, the President of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania, the President of the Constitutional Court of the Republic of Moldova and the Chairman of the Constitutional Court of Ukraine, signatories of the Declaration on the Establishment of the Association of Constitutional Justice of the Countries of the Baltic and Black Sea Regions of 26 October 2015,
adopt this Statute.

Title I. General Provisions

Article 1. Name
The name of the Association shall be "The Association of Constitutional Justice of the Countries of the Baltic and Black Sea Regions" (hereinafter referred to as "the Association").

Article 2. Duration
The Association shall be constituted for an unlimited period of time.

Article 3. Working language
English shall be the official working language of the Association. Translation into other languages shall be provided, if necessary, by each member independently.

Title II. Aims and Functions of the Association

Article 4. Aims
The Association shall be constituted to fulfil the following aims:
a) to promote the protection of human rights and fundamental freedoms;
b) to guarantee democratic principles and values;
c) to ensure and implement the principles of the rule of law;
d) to promote the independence of constitutional courts and equivalent institutions in the exercise of constitutional justice;

e) to enhance cooperation and the exchange of experience among its members.

Article 5. Functions
Given the aims outlined in Article 5, the Association shall have the following functions:

- organize periodical meetings;
- to organize mutual activities such as conferences, seminars or discussion forums;
- to facilitate the exchange of experience and information in matters of constitutional justice;
- to promote the exchange of views and information related to institutional and structural issues, as well as on matters concerning the management of relations between constitutional courts and other public institutions;
- to strengthen dialogue between the members of the Association;
- to ensure cooperation with international organizations and other institutions sharing the aims of the Association.

Title III. Structure

Article 6. Organs of the Association
The General Assembly and the Secretary General shall be the organs of the Association, through which it carries out its activities.

Article 7. Composition of the General Assembly
1. The General Assembly shall be composed of the Presidents of constitutional courts or equivalent institutions – members of the Association; if necessary, the Presidents may be replaced by their delegated representatives.

2. The Presidents shall be accompanied by their Secretary General, or, where appropriate, a member (other representative) of the constitutional court or equivalent institution.

Article 8. Competences of the General Assembly

- The General Assembly shall have the following competences:
 - to determine the schedule of the activities of the Association;
 - to decide on the accession of new members, the loss or suspension of membership, as appropriate;
 - to adopt amendments to the Statute;
 - to ratify all agreements signed between the Association and other international institutions;
 - to discuss, where necessary, any issue submitted by the members of the Association.

2. The General Assembly shall be deliberative in the presence of the majority of the members of the Association. The decisions of the General Assembly shall be adopted by a majority vote of the attending members.

Article 9. Meetings of the General Assembly
The General Assembly shall be convened annually by the President of the Association. The General Assembly may be convened under extraordinary circumstances following a proposal by the President of the Association or by another member of the Association.

Article 10. Presidency of the Association

1. The presidency of the Association shall be held by the President of each member of the Association for a one-year term. The presidency shall rotate on the basis of the alphabetical order of the names of the states represented by the members of the Association.

2. The President of the Association shall be vested with the following powers:

- to represent the Association in its relations with third parties;
- to chair the General Assembly.

Article 11. Secretary General

1. The Secretary General of the Association shall be appointed by the President of the Association.

2. The Secretary General shall be vested with the following powers:

- to ensure, under the supervision of the President of the Association, the administration of the activities of the Association;
- to organize the meetings of the General Assembly, when such are convened by the President of the Association;
- to organize conferences, seminars and discussion forums;
- to prepare the report on the activity of the Association at the end of the mandate of the presidency.

Title IV. Membership of the Association

Article 12. Membership conditions

1. Only a constitutional court or an equivalent institution of a sovereign state – member of the European Union or its Eastern Partnership from the countries of the Baltic and Black Sea regions, which is willing and able to contribute to the promotion of the principles proclaimed in the founding Declaration of the Association and to the achievement of the aims of the Association provided for in Article 5 of this Statute, may become a member of the Association. Membership shall be granted only to one institution per state.

2. In order to become a member of the Association, the candidate shall submit a written request to the President of the Association, accompanied by a motivation letter, both signed by the President of the respective constitutional court or equivalent institution. The President of the Association shall promptly transmit the application to all members of the Association.

Article 13. Loss or suspension of membership

1. Any member of the Association may at any moment declare their intention to withdraw from the Association. Such a declaration shall be made by a written notification addressed to the President of the Association.

2. In case of failure to comply with the principles proclaimed in the Declaration on the establishment of the Association or with the aims of the Association provided for in Article 5 of this Statute, the General Assembly, by a unanimous vote, at the proposal of one of its members, may take the decision to exclude a member from the Association or to suspend its membership. The member with respect to whom the decision on the loss or suspension of membership is taken shall not take part in the vote.

Article 14. Guests of honour

The President of the Association may invite professors, representatives of state authorities, organisations, foundations, etc., as guests of honour, to the meetings of the General Assembly.

Article 15. Representation in other organizations of constitutional courts and equivalent institutions

The Association shall be represented in the Bureau of the World Conference of Constitutional Justices, the Conference of European Constitutional Courts, as well as other organizations of constitutional courts and equivalent institutions in accordance with their respective rules.

Title V. Financial aspects

Article 16. Operation of the Association

Financial arrangements of the organisation and functioning of the Association shall be made by the member holding the Presidency of the Association.

Article 17. Distribution of expenditure

As a rule, each member shall cover their own transportation and accommodation costs borne in connection with the activities of the Association.

Title VI. Final Provisions

Article 18. First President of the Association

The first presidency shall be held by the President of the Constitutional Court of the Republic of Moldova as the state initiating the Declaration on the Establishment of the Association of Constitutional Justice of the Countries of the Baltic and Black Sea Regions.

Article 19. Dissolution of the Association

The dissolution of the Association may be decided by a unanimous vote of the General Assembly.

Article 20. Entry into force

This Statute shall enter into force on the date of the signing of the Declaration on the Establishment of the Association of Constitutional Justice of the Countries of the Baltic and Black Sea Regions.

Done in Vilnius, on 26 October 2015

tă nevoia stringentă de consolidare a independenței Curților Constituționale din Georgia, Moldova și Ucraina, precum și dimensiunea europeană în activitatea lor,” a declarat Președintele Curții Constituționale a Lituaniei. Dainius Žalimas a mai menționat faptul că această cooperare regională va oferi Curților Constituționale mai multe oportunități pentru a face schimb de experiență mai eficient și mai frecvent, dar și de a transpune în practică această experiență.

Președintele Curții Constituționale a Georgiei, George Papuashvili, și-a exprimat încrederea că Asociația va genera un dialog și mai intens, cu și mai multă substanță, între curțile constituționale. Potrivit lui, „prin această Asociație curțile noastre vor coopera la un nivel superior.“

Președintele Curții Constituționale a Ucrainei, Yurii Baulin, a menționat că este important și util ca țările care au optat pentru integrarea europeană să învețe de la acele țări care au implementat reușit reformele complexe în domeniul justiției.

Declarația de fondare a Asociației a subliniat rolul de importanță determinantă al curților constituționale în afirmarea supremației Constituției și justiției constituționale, respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, exprimând nevoia respectării independenței și suveranității statelor, precum și a integrității lor teritoriale.

Unul din scopurile asociației este reprezentarea comună de către parteneri a intereselor curților constituționale regionale la nivel mondial, precum și la forumurile europene. Este de menționat și faptul că curțile constituționale membre ale Asociației sprijină inițiativa Curții Constituționale a Ucrainei de a condamna decizia Curții Constituționale a Federației Ruse din 19 martie 2014, care a dat curs anexării de către Rusia a teritoriului Ucrainei – Crimeea.

În ziua de 17 decembrie 2015, la Curtea Constituțională a Ucrainei a avut loc Reuniunea pregătitoare a președinților curților constituționale din Ucraina, Georgia, Lituania, Republica Moldova – membre ale BBCJ.

Președinții curților constituționale fondatoare ale BBCJ s-au întrunit în cadrul reuniunii pentru a puncta unele chestiuni despre viitoarea cooperare și acțiunile ce urmează a fi desfășurate. Părțile au discutat aspecte privind comunicarea membrilor Asociației, proiectele comune și planul de acțiuni pentru următorul an.

Au fost puse în discuție, de asemenea, chestiuni privind viitoarea extindere a Asociației. Asociația este deschisă spre aderare pentru alte instituții care exercită justiția constituțională.

Totodată, s-a convenit asupra organizării unei conferințe la Chișinău, la sfârșitul lunii iunie 2016, s-a discutat despre formatul și numărul de participanți la viitorul eveniment, Curtea Constituțională a Moldovei deținând președinția BBCJ pentru anul 2016.

- În contextul menținerii calității de membru al **Conferinței internaționale a statelor din bazinul Mării Negre**, a cărei președinție este deținută de Curtea Constituțională a Georgiei, la 27-28 iunie s-a desfășurat cea de-a **5-a conferință** cu tema „Libertatea și securitatea: sporirea eficienței plângerii constituționale“. Lucrările reuniunii s-au concentrat asupra următoarelor subiecte: standardele și practicile aplicate de curțile constituționale în ceea ce privește dreptul la libertate și securitate, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Comitetul ONU pentru Drepturile Omului; mecanismele de protecție a libertății și securității și rezultatele lor juridice și practice.

La eveniment au participat președinți și judecători ai curților constituționale din regiunea Mării Negre, judecători ai CtEDO, membri ai Comisiei de la Veneția, membri ai Parlamentului și Guvernului georgian, precum și reprezentanți ai mediului academic și ai organizațiilor non-guvernamentale.

O delegație a Curții Constituționale a luat parte la conferință, abordând în cadrul unei sesiuni de lucru problemele și perspectivele accesului cetățenilor la justiția constituțională în Republica Moldova.

- În perioada 9-11 septembrie, președintele Curții Constituționale a Republicii Moldova a participat la **reuniunea Cercului Președinților din cadrul Conferinței Curților Constituționale Europene (CCCE)**, ce a avut loc la Batumi, Georgia, și în cadrul căreia au fost discutate probleme ce țin de pregătirea și organizarea Congresului al XVII-lea al CCCE. Președinții curților constituționale membre ale conferinței au discutat probleme referitoare la aplicarea tratatelor internaționale în jurisprudența curților constituționale.

În contextul participării la această reuniune, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a susținut inițiativa Curții Constituționale a Ucrainei de a pune în discuție și de a condamna decizia din 19 martie 2014 a Curții Constituționale a Federației Ruse, care a deschis calea pentru anexarea de către Rusia a unei părți din teritoriul Ucrainei – Crimeea.

Președinții curților constituționale din Ucraina, Georgia, Lituania, Moldova, Polonia, Cipru, Azerbaidjan și alte state europene au semnat o Declarație comună privind respectarea integrității teritoriale și a dreptului internațional în înfăptuirea justiției constituționale. Acest document, care, începând cu ziua de 10 septembrie 2015, este deschis pentru semnare de către membrii CCCE, îndeamnă curțile constituționale să nu rămână indiferente într-o perioadă când sunt încălcate flagrant imperativele statului de drept, ce impun respectarea principiilor generale ale dreptului, principiilor fundamentale ale dreptului internațional și a valorilor unei ordini constituționale democratice.

Președintele Alexandru Tănase a menționat că acest precedent – utilizarea justiției constituționale ca instrument în vederea anexării teritoriului altui stat – este extrem de periculos, ținând cont inclusiv de revendicările similare în teritoriile din stânga Nistru-



lui aflate sub ocupație militară rusă, și compromis respectarea valorilor fundamentale declarate ale CCCE – statul de drept, democrația, respectarea drepturilor omului și independența sistemului judiciar.

- În perioada 10-13 iunie 2015, la București a avut loc cea de-a **14-a reuniune a Consiliului mixt de justiție constituțională**, organizată de Curtea Constituțională a României în cooperare cu Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept a Consiliului Europei (Comisia de la Veneția).

Consiliul mixt pentru justiție constituțională a fost constituit de Comisia de la Veneția în anul 2002, prin înființarea unui centru de documentare pentru a promova un schimb de idei și de jurisprudență relevantă între instanțele de jurisdicție constituțională. În acest scop, Comisia a stabilit și o rețea de corespondenți (agenți de legătură) cu instanțele de jurisdicție constituțională. Întâlnirile anuale ale agenților de legătură ai instanțelor de jurisdicție constituțională din statele membre, cele asociate, cu statut de observatori sau cu statut special din cadrul Comisiei de la Veneția facilitează schimbul de informații în problemele justiției constituționale și asigură diseminarea acestei jurisprudențe, cunoașterea modului de rezolvare a unor probleme specifice. La acest eveniment, din partea Curții Constituționale a Republicii Moldova, ca agent de legătură a participat Secretarul General Rodica Secrieru.

În cadrul reuniunilor se organizează, tradițional, și o miniconferință tematică, în anul curent fiind abordat subiectul „Blasfemia și alte limitări ale libertății de exprimare“.

- În zilele de 4-5 iunie 2015, Tribunalul Federal din Elveția a fost gazda celui de-al **7-a Congres trienal al Asociației Curților Constituționale care utilizează parțial limba franceză (ACCPUF)**. Congresul s-a desfășurat la Lausanne, Elveția, și a întrunit peste 30 de curți și consilii constituționale, acestea fiind reprezentate de circa 100 de participanți.

Congresele trienale sunt tematice, iar tema generală, care urmează a fi dezbătută în cadrul acestora, este descrisă și prezentată în prealabil, sub forma unui Raport național de fiecare Curte-membră a ACCPUF, în baza chestionarului elaborat de Secretariatul

Asociației. Ulterior, toate răspunsurile la chestionar sunt sintetizate într-un raport general, care este prezentat la eveniment, apoi publicat pe pagina web oficială a ACCPUF și sub forma unei publicații tematice.

Tema pusă în discuție la acest congres a fost „Supremația Constituției“, abordând mai detaliat următoarele subiecte: statutul Constituției și al dreptului internațional în ierarhia normelor; dimensiunea și efectivitatea controlului constituțional în ordinea juridică internă; situații de conflict sau concurență între Constituție și normele internaționale. Intervențiile și dezbaterile au permis participanților să facă schimb de experiență și să-și împărtășească propriile idei.

În cadrul Adunării generale a ACCPUF, președinția Asociației pentru anii 2015-2018 a fost transmisă președintelui Tribunalului federal elvețian.

Biroul ACCPUF a acceptat inițiativa Curții Constituționale a Republicii Moldova privind organizarea la Chișinău, în perioada 26-30 septembrie 2016, a celei de-a 8-a Conferințe a șefilor de instituții ACCPUF.

- Curtea Constituțională, în calitate de membră a **Conferinței organelor de control constituțional din statele noilor democrații**, a participat la cea de-a **20-a Conferință anuală** de la Erevan. Conferința anuală a coincis cu celebrarea aniversării a 20-a a Constituției și Curții Constituționale a Armeniei.

La eveniment au participat reprezentanți ai Curților Constituționale din Algeria, Belarus, Croația, Kazahstan, Kârgâzstan, Israel, Letonia, Lituania, Macedonia, Mongolia, Polonia, România, Slovacia, Tailanda și Președintele Comisiei de la Veneția. Subiectul supus discuțiilor a fost „Rolul curților constituționale în consolidarea independenței puterii judecătorești: abordarea doctrinară și provocările actuale“.

Președintele Curții Constituționale, Alexandru Tănase, în prezentarea sa a menționat: „Curtea Constituțională a Republicii Moldova, în vasta sa jurisprudență, a exercitat controlul constituționalității prevederilor legale care vizează imunitatea judecătorului, răspunderea disciplinară a judecătorului, precum și asigurarea financiară a sistemului judecătoresc. În mecanismul statal de apărare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului un factor de primă importanță îl constituie buna funcționare a autorităților

judecătorești. Protecția judiciară efectivă și completă se poate realiza doar în condițiile unei adevărate independențe a autorității judecătorești, în special, a judecătorului – exponent al puterii judecătorești.“

- **Asociația Internațională de Drept Constituțional (AIDC)**

Obiectivul principal al AIDC este crearea și dezvoltarea unui forum al constituționaliștilor, dedicat schimbului de cunoștințe și informații în domeniu, examinării problemelor și fenomenelor constituționale comune în plan comparativ, menținând o abordare universitară și științifică.

Secretariatul AIDC își desfășoară activitatea la Centrul pentru Drepturile Omului, Universitatea din Pretoria, Africa de Sud. Membrii AIDC se întrunesc la mesele rotunde bianuale și la Congresul mondial, organizat o dată la 4 ani.

La 6 martie 2014, ca urmare a cererii de aderare, înaintate câteva luni mai devreme, și acceptării acesteia de Comitetul executiv al asociației, Curtea Constituțională a Moldovei a devenit membru instituțional al AIDC.

Prima participare a Curții Constituționale, în calitate de membru al AIDC, s-a produs la 28-29 mai 2015, la invitația Institutului sud-african de drept constituțional din cadrul Universității din Johannesburg, gazdă a mesei rotunde AIDC cu genericul „*Noua*“ *separare a puterilor: evoluția doctrinei în contextul secolului 21*“. Conferința a reunit constituționaliști recunoscuți la nivel mondial de la universitățile Harvard, Melbourne, Boston, Florida, Aix-en-Provence, Paris-Sorbonne, Regensburg, precum și alți specialiști renumiți în domeniu.

3.2. Colaborare bilaterală

- În cadrul relațiilor de colaborare și reciprocitate, stabilite în ultimii ani cu judecătorii constituționali poloni, a avut loc **vizita oficială a delegației Curții Constituționale la Tribunalul Constituțional al Poloniei**, în zilele de 18-20 martie 2015. Această vizită de răspuns a delegației extinse a Curții, condusă de Președintele Alexandru Tănase, a continuat întâlnirile bilaterale de lucru ale judecătorilor, ultima având loc la Chișinău în toamna anului 2012.

Discuțiile s-au axat pe subiecte legate de jurisprudența recentă a celor două curți, vizând în special prevederile privind cetățenia, conținute în constituțiile ambelor state.

Programul vizitei a inclus și o întrevvedere cu Primul Președinte al Curții Supreme a Republicii Polone.

- În spiritul lărgirii relațiilor speciale de colaborare și al dialogului tradițional al **Curții Constituționale a Republicii Moldova cu Curtea Constituțională a României și cu Curtea Constituțională a Lituaniei**, precum și ca urmare a înțelegerii prealabile dintre președinții curților constituționale din cele trei state, în perioada 19 – 22 aprilie 2015, la Suceava a avut loc **întâlnirea oficială trilaterală** a judecătorilor constituționali ai celor trei instituții de jurisdicție constituțională.

Relațiile tradiționale de cooperare au contribuit la instituționalizarea relațiilor dintre curțile constituționale ale Republicii Moldova, Lituaniei și României. Această primă întâlnire trilaterală s-a axat pe discuții referitoare la provocările actuale pentru cele trei instanțe, jurisprudența recentă, confirmând scopul comun de a promova valorile constituționalismului european.

În data de 21 aprilie, la invitația Universității „Ștefan cel Mare“ din Suceava – Departamentul Drept și Administrație Publică, membrii delegațiilor oficiale au participat la Conferința internațională „Jurisdicția constituțională“, iar președinții curților au fost invitați să ia cuvântul în fața mediului academic și studenților, supunând atenției acestora aspecte legate de jurisdicția fiecărei instanțe, analiza celor mai importante cauze examinate.

- În contextul intensificării în ultimii ani a cooperării dintre Curtea Constituțională a Republicii Moldova și Curtea Constituțională a Lituaniei, o delegație a Republicii Moldova, în frunte cu Președintele Alexandru Tănase, a participat la **forumul juridic internațional Lituania – Republica Moldova – Ucraina**, din care au făcut parte, de asemenea, reprezentanți ai instituțiilor judiciare, academice și organizațiilor neguvernamentale, tema principală abordată la forum constituind reforma sistemului judiciar. Forumul s-a desfășurat în zilele de 21-25 iulie 2015, la Moletai. În cadrul reuniunii s-a discutat probleme ce țin de independența justiției, implementarea reformelor complexe care vizează sporirea independenței sistemului judiciar, consolidarea statului de drept și protecția drepturilor omului.

La 22 iulie 2015, Alexandru Tănase, Președintele Curții Constituționale a Republicii Moldova, s-a întâlnit cu Dainius Žalimas, Președintele Curții Constituționale a Republicii Lituania. Întâlnirea a avut loc la Curtea Constituțională din Lituania, în cadrul căreia cei doi președinți au discutat despre problemele actuale în domeniul justiției constituționale și perspectivele de cooperare.

3.3. Programe de cooperare cu parteneri externi

- Consiliul Europei este unul din partenerii externi importanți ai Curții Constituționale. Pe parcursul anului 2015 au fost realizate două activități în cadrul **Proiectului Consiliului Europei „Suport pentru implementarea coerentă la nivel național a Convenției Europene pentru Drepturile Omului în Republica Moldova”**.

Astfel, în perioada 7-9 iulie, în vederea instruirii judecătorilor și staff-ului Curții în domeniul implementării Convenției Europene, a avut loc o vizită de studiu la Consiliul Europei și Curtea Europeană a Drepturilor Omului de la Strasbourg. Agenda a cuprins



întâlniri de lucru cu reprezentanți ai subdiviziunilor Directoratului general al drepturilor omului și statului de drept, participanții având posibilitatea să cunoască mai detaliat activitatea Comisarului pentru drepturile omului, Departamentului de executare a hotărârilor CEDO, Comitetului european pentru prevenirea torturii (CPT), Unității pentru formarea privind drepturile omului pentru profesioniștii din domeniul juridic (HELP), Comisiei pentru eficiența justiției (CEPEJ), Grupului de state împotriva corupției (GRECO) și să asiste la o ședință a Marii Camere a CEDO.

Cea de-a doua acțiune, organizată cu suportul Consiliului Europei, a avut loc în perioada 19-20 noiembrie 2015 și a reunit în cadrul unui seminar reprezentanții Curții Constituționale, instanțelor ordinare, procuraturii și avocaturii, care și-au actualizat cunoștințele în domeniul accesului la jurisdicția constituțională în lumina jurisprudenței CEDO și în domeniul excepției de neconstituționalitate.

În calitate de expert, prof.univ. Toma Birmontienė, fost judecător al Curții Constituționale din Lituania, a prezentat experiența statelor baltice cu privire la această modalitate indirectă de acces al cetățenilor la instanța de contencios constituțional. Este primul seminar din seria celor care urmează să se desfășoare în cadrul acestui proiect la începutul anului 2016.

Scopul seminarului a fost informarea asupra bunelor practici în domeniul ridicării excepției de neconstituționalitate în cadrul unui proces judiciar, în principal pentru judecători și avocați.

- Alte activități de cooperare au fost realizate cu sprijinul financiar al **Programului Națiunilor Unite pentru Democrație (PNUD) în cadrul Proiectului „Consolidarea supremației legii și protecției drepturilor omului în Moldova.”**

Întrucât schimburile de experiență, bune practici și cunoștințe între judecătorii și staff-urile instituțiilor sunt deosebit de importante pentru implementarea reformelor și standardelor europene în jurisdicția constituțională, Secretarul General și un grup de funcționari din cadrul direcției juridice-grefă, secției cercetare și analiză și secției relații externe a Secretariatului Curții au efectuat succesiv două **vizite de studiu și schimb de experiență la Curțile Constituționale din Letonia și Lituania.**

În perioada 17-19 mai 2015, au avut loc întâlnirile de lucru ale staff-ului Curții la Curtea Constituțională a Letoniei. Colegii letoni, din diferite subdiviziuni structurale, au prezentat informații detaliate despre organizarea, competența și statutul Curții letone, procesul de pregătire a dosarelor pentru examinare, procedura de examinare a sesizărilor în ședință publică, baza de date a jurisprudenței Curții și alte detalii tehnice. De asemenea, în cea de-a doua zi de lucru, participanții au avut posibilitatea să asiste la o ședință publică și să efectueze o vizită la Curtea Supremă de Justiție a Letoniei.

În zilele de 20-22 mai 2015 a avut loc o vizită de studiu la Curtea Constituțională a Lituaniei, participanții luând cunoștință de activitatea instituției, structura și atribuțiile funcționale ale subdiviziunilor, au asistat la o ședință publică. Agenda de lucru a mai cuprins vizite la Curtea Supremă Administrativă și o întâlnire cu vicepreședintele acesteia, la Administrația Națională a Instanțelor, Judecătoria districtuală din Trakai, precum și la Seimul (Parlamentul) Lituaniei.

Participanții au discutat activ și au identificat o serie de bune practici și modele care merită a fi implementate în propria lor activitate.

3.4. Participări la alte evenimente internaționale

- Începutul fiecărui an judiciar este marcat la Curtea Europeană a Drepturilor Omului de la Strasbourg printr-o inaugurare oficială, ședință solemnă, încheindu-se cu un seminar tematic. Subiectul abordat în cadrul seminarului din acest an a vizat caracterul dual al principiului subsidiarității.

Președintele și Secretarul general al Curții Constituționale au participat la manifestările tradiționale, organizate de CtEDO la 30 ianuarie 2015.

- În perioada 26-27 martie 2015, la Strasbourg s-a desfășurat Seminarul privind utilizarea și completarea bazei de date a jurisprudenței constituționale CODICES, organizat de Comisia de la Veneția pentru corespondenții ACCPUF. La seminarul instructiv au participat funcționari din cadrul secțiilor de expertiză juridică și cercetare și analiză.

- La sfârșitul lunii aprilie Curtea Constituțională a Turciei a marcat cea de-a 53-a aniversare, organizând, cu acest prilej, un Simpozion internațional cu genericul „Analiza hotărârilor ce țin de plângerea individuală: provocări și căi de atac“.

- Un alt eveniment, la care a participat Președintele Curții Constituționale, a fost organizat de Universitatea din Pitești, Facultatea de Drept și Științe Administrative (România), la 8-9 mai 2015. În cadrul conferinței internaționale, distinși academicieni și profesori universitari au tratat subiectul istoriei, culturii și cetățeniei Uniunii Europene.

- Congresul anual internațional de la Regensburg, anul acesta fiind la cea de-a XVII-a ediție, s-a desfășurat în zilele de 16-17 octombrie, sub egida Universității din Regensburg și a prof. Rainer Arnold și cu sprijinul Fundației germane IRZ. Congresul a reunit peste 50 de participanți străini, reprezentanți ai mediului academic și ai curților constituționale din Albania, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Italia, Georgia, Letonia, Muntenegru, Polonia, România, Slovacia, Slovenia, Turcia, Ucraina, Ungaria. Subiectul dezbătut în cadrul celor două ateliere a vizat relațiile dintre Curțile Constituționale și instanțele ordinare, aspectele de cooperare și de conflict între acestea. Intervenția Președintelui Curții s-a axat pe relația dintre Curtea Constituțională și instanțele judecătorești din Republica Moldova, formele de dialog, aplicarea hotărârilor Curții Constituționale în procesul de înlăptuire a justiției de către instanțele de judecată, concluzionând că „raporturile Curții Constituționale cu instanțele judecătorești și competențele acestora de a asigura constituționalitatea legilor și legalitatea actelor emise în vederea executării legilor se materializează într-un scop unic, cel al asigurării respectării drepturilor și libertăților persoanei, respectiv, a respectării principiilor statului de drept“.

- La 26 octombrie 2015, la invitația Curții Constituționale a Lituaniei, Președintele și Secretarul General au luat parte la Ceremonia oficială cu ocazia Zilei Constituției Lituaniei, marcând cea de-a 23-a aniversare, precum și la discuțiile din cadrul mesei rotunde privind dialogul dintre Curțile Constituționale – precondiții, obiective și perspective. La ceremonia solemnă au participat președintele Republicii Lituania, președintele Seimului, primul ministru și ministrul justiției, adresând mesaje de felicitare celor prezenți.

În cadrul aceluiași eveniment, președinții Curților Constituționale din Moldova, Lituania, Georgia și Ucraina au semnat Declarația de fondare a Asociației Justiției Constituționale a Statelor din Regiunea Mării Negre și Mării Baltice (BBCJ).

- La 12-17 noiembrie 2015, Președintele Curții Constituționale, Alexandru Tănase, a participat la Congresul Național al Juriștilor al Societății Federaliste, Washington

(SUA), la care sunt invitați tradițional judecători ai Curții Europene pentru Drepturile Omului, precum și președinți și reprezentanți ai Curților Constituționale din Europa.

Membrii Asociației BBCJ, recent fondate, au avut și o întâlnire de lucru la Washington. Președinții și reprezentanții Curților Constituționale din Georgia, Moldova, Lituania și Ucraina au discutat despre activitățile de viitor și noi inițiative comune.

- La finele anului 2015, în zilele de 17-19 decembrie, Președintele Curții Constituționale și Secretarul General au fost invitați la Conferința internațională științifico-practică privind introducerea recursului individual în Ucraina, eveniment organizat de Curtea Constituțională a Ucrainei în cooperare cu misiunea OSCE în Ucraina.

Scopul conferinței a fost de a cunoaște experiența teoretică și practică a altor curți, inclusiv amendarea Constituției și a legislației în acest sens, reformarea structurală a Curții în cazul introducerii plângerii individuale, alte posibile probleme cu care se pot confrunta curțile.

Președintele Alexandru Tănase a moderat una dintre sesiuni și a avut o intervenție cu tema „Aspecte privind competența și procedura Curții Constituționale din RM”, în particular, modul de examinare a excepției de neconstituționalitate – un recurs indirect al cetățeanului la instanța de contencios constituțional.

3.5. Întrevederi oficiale și de curtoazie

Pe parcursul anului 2015, Președintele Curții Constituționale, Alexandru Tănase, a primit vizite oficiale și de documentare ale unor înalți oficiali ai instituțiilor europene. Este vorba de coraportorii Comisiei de monitorizare a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, din componența delegației făcând parte Lise Christoffersen, Piotr Wach, Sylvie Affholder și Luis Herrero, Șeful Oficiului Consiliului Europei la Chișinău; membrii Misiunii de observatori ai OSCE/ODIHR, aflați în Moldova pentru monitorizarea alegerilor locale din 14 iunie 2015; o delegație compusă din Directorul general pentru drepturile omului și statul de drept al Consiliului Europei, Philippe Boillat, și șeful de direcție, Departamentul de executare a hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului, Ozgur Derman.

Președintele a primit vizite de curtoazie ale ambasadorilor acreditați în Republica Moldova – E.S. Marius Gabriel Lazurca, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar al

României la Chișinău, E.S. Matyas Szilagyi, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar al Republicii Ungare în RM, E.S. James D. Pettit, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar al SUA în RM, E.S. Igor Mussalimov, Consul General al Republicii Kazahstan în RM.

Tradițional, de-a lungul anului, Președintele Curții Constituționale se întâlnește cu directorii și reprezentanții fundațiilor partenere de proiecte și cu donatorii externi, împreună cu care Curtea a realizat sau realizează activități și proiecte comune – PNUD Moldova, Oficiul Consiliului Europei la Chișinău, Fundația IRZ.

Președintele Curții Constituționale, Alexandru Tănase, a participat, în calitate de speaker, la cea de-a 3-a ediție a Forumului anual de dezbateri privind integrarea europeană a Republicii Moldova, eveniment organizat de Asociația pentru Politică Externă (APE) și Fundația Friedrich-Ebert (FES), în parteneriat cu Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova.

Scopul forumului a fost de a oferi o platformă de discuții comprehensive privind principalele provocări în procesul de implementare a Acordului de Asociere cu UE și problemele ce țin de agenda reformelor, cum ar fi integrarea economică, independența justiției și lupta împotriva corupției, independența mass-media și combaterea propagandei.

În ultimii ani, Curtea Constituțională a organizat întâlniri cu studenții și liceenii unor instituții de învățământ din țară și străinătate. Astfel, în 2015 Curtea a fost vizitată de un grup de studenți din Germania, care s-au întrunit în cadrul unei școli de vară, organizată de Moldova-Institut Leipzig, Fundația Hans-Böckler și Universitatea de Stat din Moldova; de grupuri de elevi ai Liceului „Vasile Alecsandri” din Ungheni, Liceului „Lucian Blaga” din Tiraspol, Liceului teoretic „Orizont” din Chișinău.

4 DONAȚII DE CARTE PENTRU BIBLIOTECA CURȚII CONSTITUȚIONALE

Donația ACCPUF

Grație suportului generos al Asociației Curților Constituționale francofone (ACCPUF), Biblioteca Curții Constituționale s-a îmbogățit cu un lot substanțial de literatură juridică (47 de titluri) în astfel de domenii ca drept constituțional, drept electoral, drept penal, drept european ș.a.

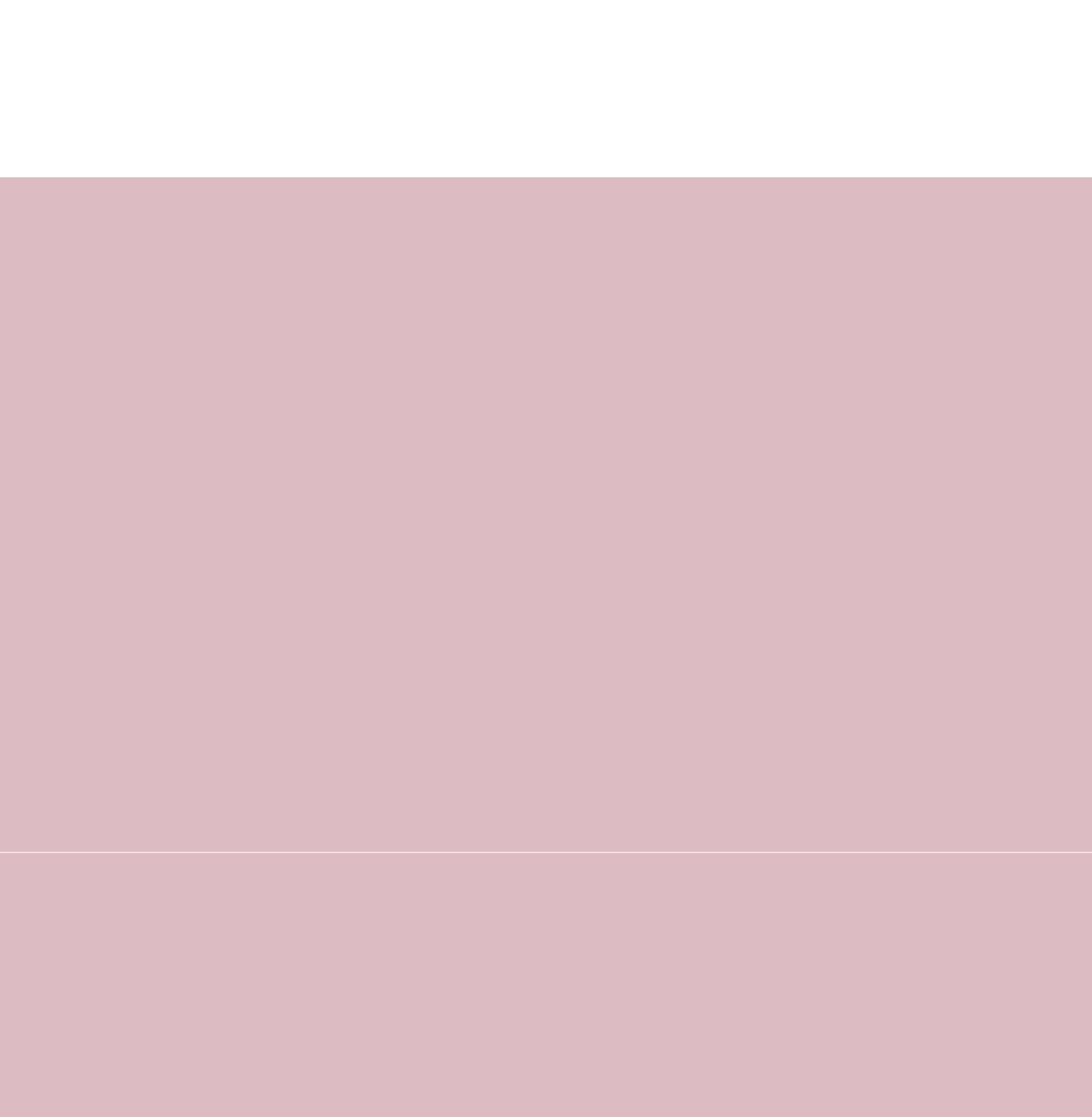
Volumele au ieșit de sub tiparul unor edituri franceze de notorietate în materie, printre care LexisNexis, Dalloz, PUF etc.

Donația PNUD

În cadrul Proiectului „Consolidarea supremației legii și protecției drepturilor omului în Moldova”, finanțat de către Ministerul Federal pentru Europa, Integrare și Afacerile Externe al Austriei, cofinanțat și implementat de PNUD Moldova, în cooperare cu Oficiul Înaltului Comisar al ONU pentru Drepturile Omului, fondul de carte al Curții Constituționale a fost suplinit cu o donație generoasă de titluri, atât în limba română, cât și în limbile engleză și franceză.

Donația se înscrie în efortul Curții Constituționale de dezvoltare a activității de cercetare, fiind catalizator în noile perspective de analiză și examinare a problemelor de drept, precum și sprijin în procesul de perfecționare continuă.







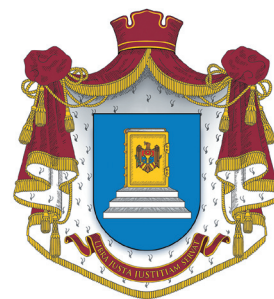
TITLUL

ACTIVITATEA CURȚII
CONSTITUȚIONALE ÎN CIFRE

V

TITLUL V

ACTIVITATEA CURȚII CONSTITUȚIONALE ÎN CIFRE



Pe parcursul anului 2015 la Curtea Constituțională au fost depuse 59 de sesizări, 7 sesizări au fost preluate din anul 2014, astfel, sarcina Curții în anul 2015 a constituit 66 de sesizări aflate pe rol (*a se vedea diagramele nr.1, nr. 2, nr.4 și nr.6*).

Din totalul de 66 de sesizări aflate pe rol, în anul 2015 au fost examinate 53 de sesizări, și anume: 32 sesizări cu adoptarea a 31 hotărâri (*2 dosare fiind conexe*); 2 sesizări cu adoptarea a 2 avize; 12 sesizări au fost declarate inadmisibile, iar 7 sesizări au fost restituite autorilor prin scrisori. Astfel, pentru anul 2016 au fost transferate 13 sesizări (*a se vedea diagramele nr.3, nr.11*).

Sesizările aflate pe rolul Curții în anul 2015 au fost depuse de următorii subiecți, în conformitate cu prevederile art. 25 din Legea cu privire la Curtea Constituțională nr. 317-XIII din 13.12.1994:

- Președintele Republicii Moldova – 1 sesizare;
- deputați și fracțiuni parlamentare – 47 de sesizări (*6 sesizări au fost preluate din anul 2014, 41 sesizări au fost depuse în anul 2015 și 10 sesizări au fost transferate pentru anul 2016*);
- Curtea Supremă de Justiție – 7 sesizări (*7 sesizări au fost depuse în anul 2015 și 3 sesizări au fost transferate pentru anul 2016*);
- Avocatul Poporului – 3 sesizări (*1 sesizare a fost preluată din anul 2014, 2 sesizări au fost depuse în anul 2015*);
- Comisia Electorală Centrală – 7 sesizări (*a se vedea diagrama nr.6*).

Din cele 47 de sesizări aflate pe rol (inclusiv 6 transferate din anul 2014), depuse de deputați și fracțiuni parlamentare, 21 de sesizări au fost examinate în fond, 10 sesizări au fost declarate inadmisibile, 6 sesizări au fost restituite prin scrisori, iar 10 sesizări au fost transferate pentru anul 2016. Totodată, din cele 7 sesizări depuse de către Curtea Supremă de Justiție au fost examinate în fond 2 sesizări, 2 sesizări au fost declarate inadmisibile și 3 sesizări au fost transferate pentru anul 2016. Din cele 3 sesizări depuse de către Avocatul Poporului au fost examinate în fond 2 sesizări, iar 1 sesizare a fost restituită prin scrisoare. De asemenea, în anul 2015 Președintele Republicii Moldova a depus o sesizare, care a fost examinată în fond (*a se vedea diagramele nr.5, nr. 9, nr.10, nr.14, nr. 15*).

De asemenea, în anul 2015 au fost depuse două sesizări prin care instanței de jurisdicție constituțională i s-a solicitat avizul privind inițiativa de revizuire a Constituției (*a se vedea diagramele nr.4, nr.7 și nr.11*).

În urma examinării sesizărilor aflate pe rol în 2015, Curtea a adoptat 32 de hotărâri, și anume:

- 18 hotărâri pentru controlul constituționalității actelor normative;
- 5 hotărâri pentru interpretarea unor prevederi din Constituție;
- 2 hotărâri privind soluționarea excepțiilor de neconstituționalitate;
- 6 hotărâri de validare a mandatelor de deputat;
- 1 hotărâre privind aprobarea Raportului pentru anul 2014 (*a se vedea diagramele nr.8, nr.12*).

Prin cele 18 hotărâri pentru controlul constituționalității actelor normative și 2 hotărâri privind soluționarea excepțiilor de neconstituționalitate Curtea s-a pronunțat după cum urmează:

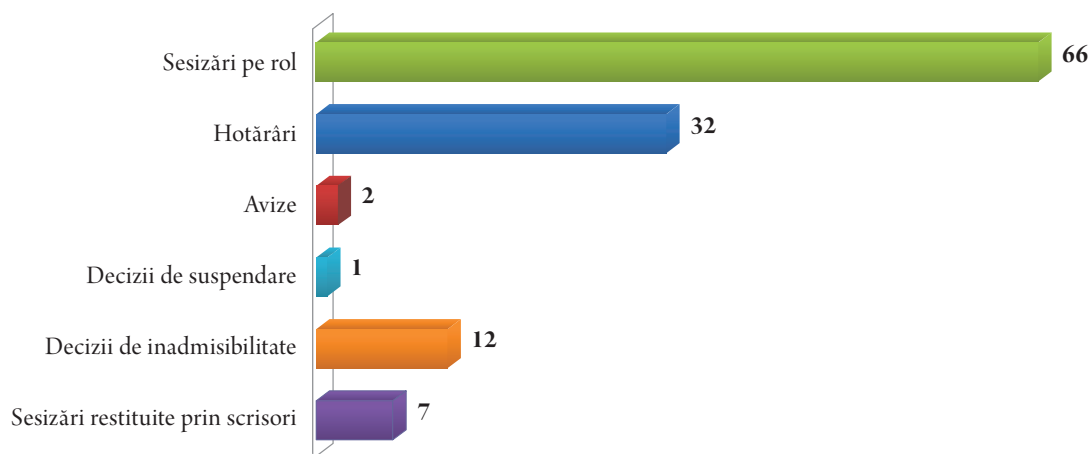
- prin 13 hotărâri cel puțin o prevedere legală din cele contestate a fost recunoscută constituțională;
- prin 5 hotărâri cel puțin o prevedere legală din cele contestate a fost declarată neconstituțională;
- prin 2 hotărâri Curtea concomitent a recunoscut constituționale unele prevederi legale și a declarat neconstituționale alte prevederi legale (*a se vedea diagrama nr. 13*).

A | DATE STATISTICE PENTRU ANUL 2015

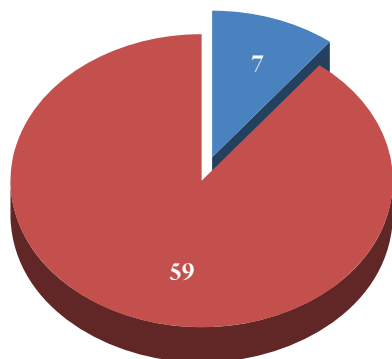
171

Diagrama nr. 1

Jurisdicția Curții Constituționale în anul 2015

**Diagrama nr. 2**

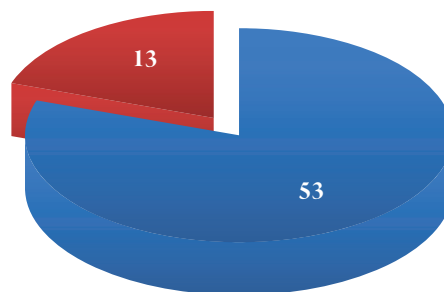
Sarcina Curții Constituționale în anul 2015



- Sesizări preluate din 2014
- Sesizări depuse în 2015

Diagrama nr. 3

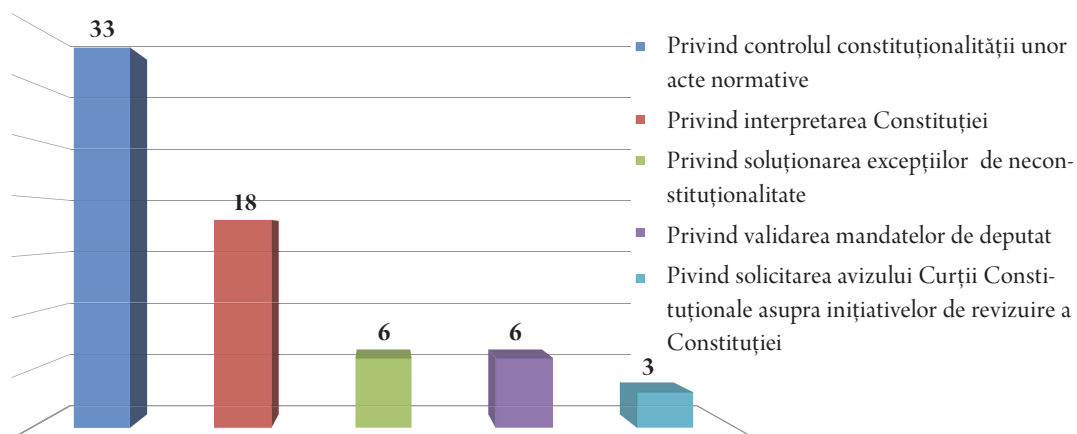
Sesizări examinate în anul 2015 și transferate pentru anul 2016



- Sesizări examinate în 2015
- Sesizări transferate pentru anul 2016

Diagrama nr. 4

Obiectul sesizărilor aflate pe rolul Curții Constituționale în anul 2015

**Diagrama nr. 5**

Subiecții care au sesizat Curtea Constituțională în anul 2015

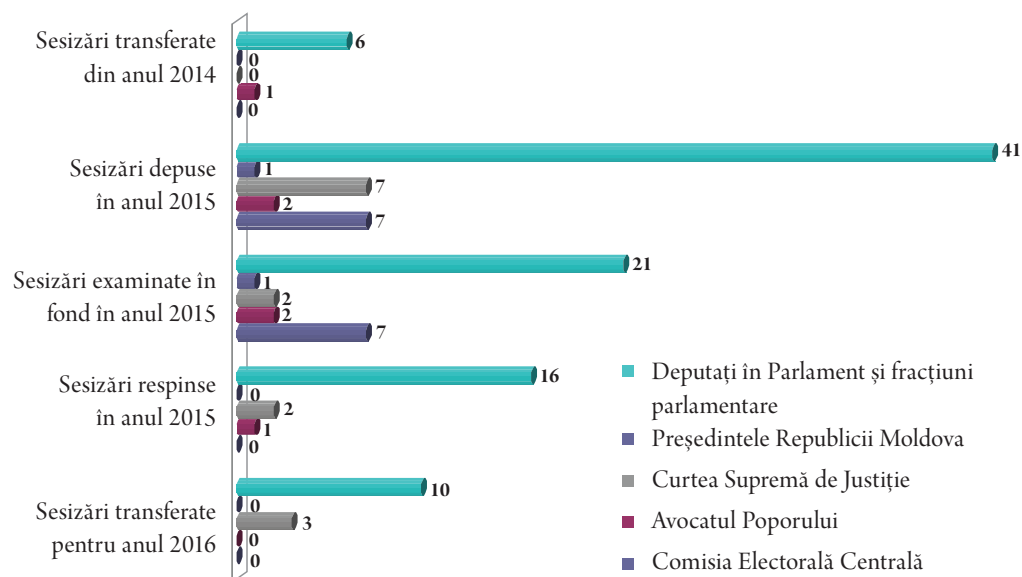


Diagrama nr. 6

Sesizări soluționate de Curtea Constituțională în anul 2015, inclusiv preluate din anul 2014 și transferate pentru anul 2016 (per subiect)

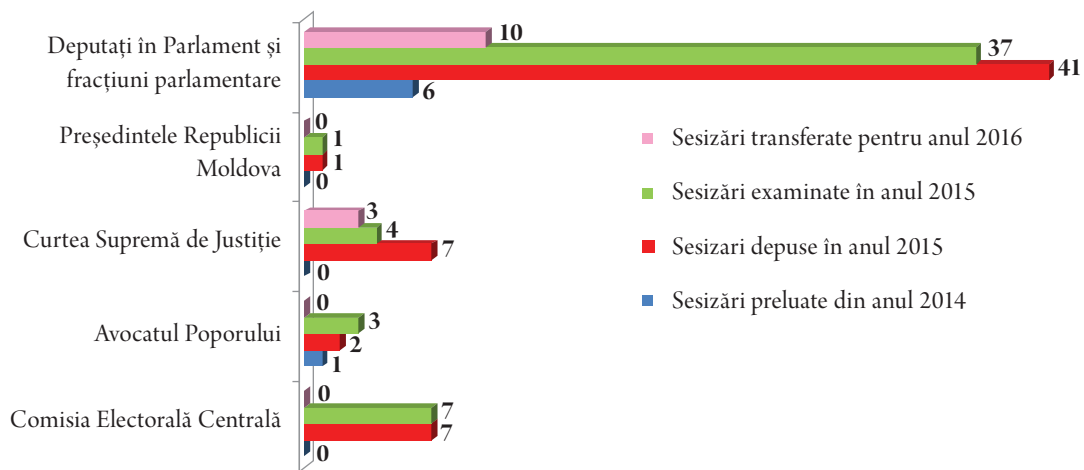


Diagrama nr. 7

Sesizări soluționate de Curtea Constituțională în anul 2015 inclusiv preluate din anul 2014 și transferate pentru anul 2016 (per obiect)

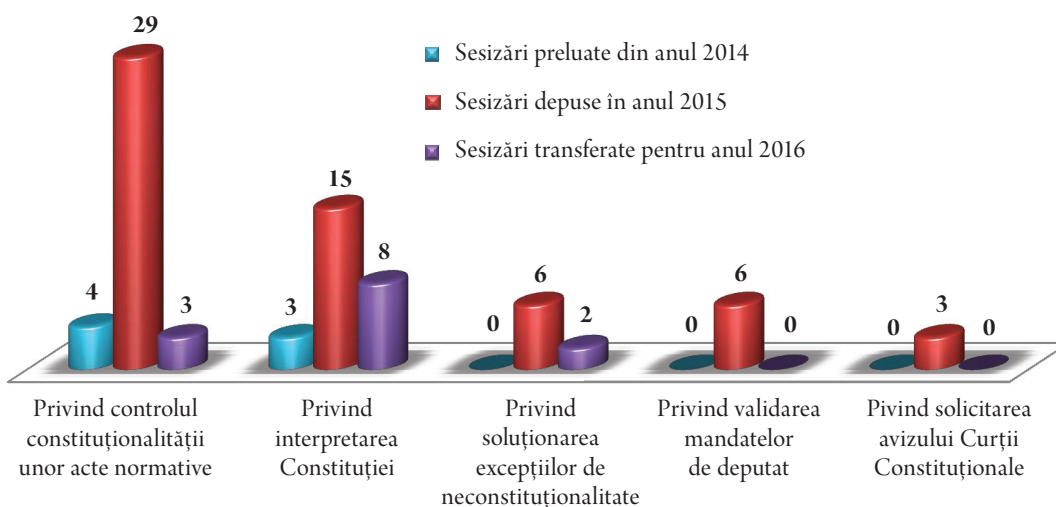
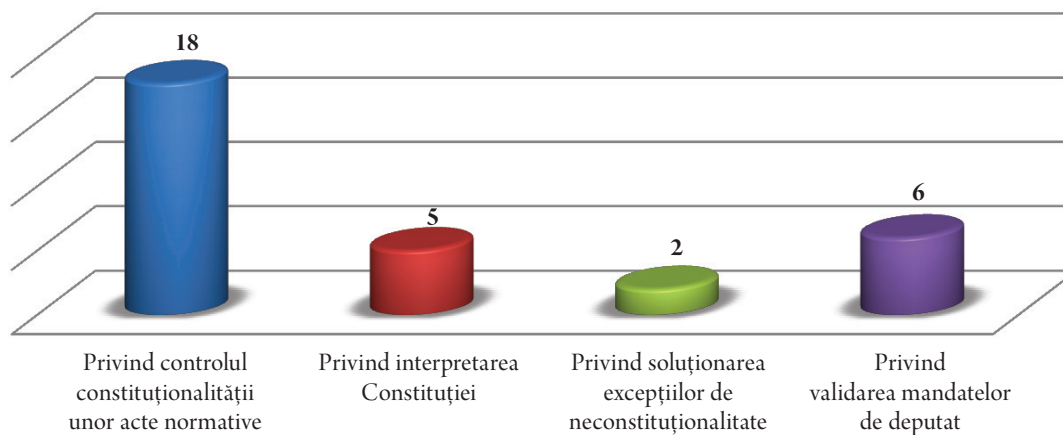


Diagrama nr. 8Sesizări soluționate de Curtea Constituțională în anul 2015 prin hotărâri (*per obiect*)**Diagrama nr. 9**

Sesizări depuse de fracțiuni parlamentare, inclusiv preluate din anul 2014 și transferate pentru anul 2016

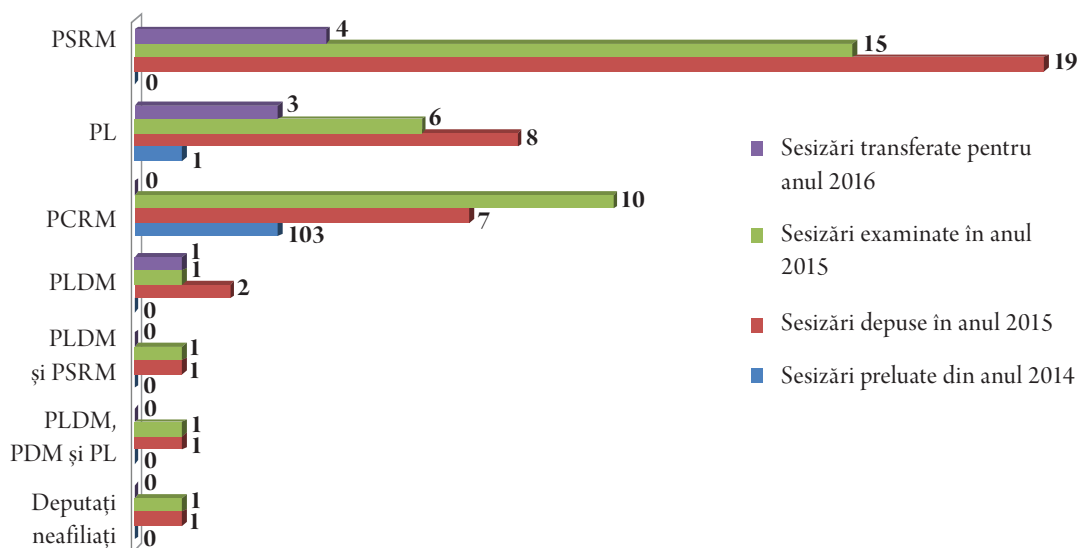
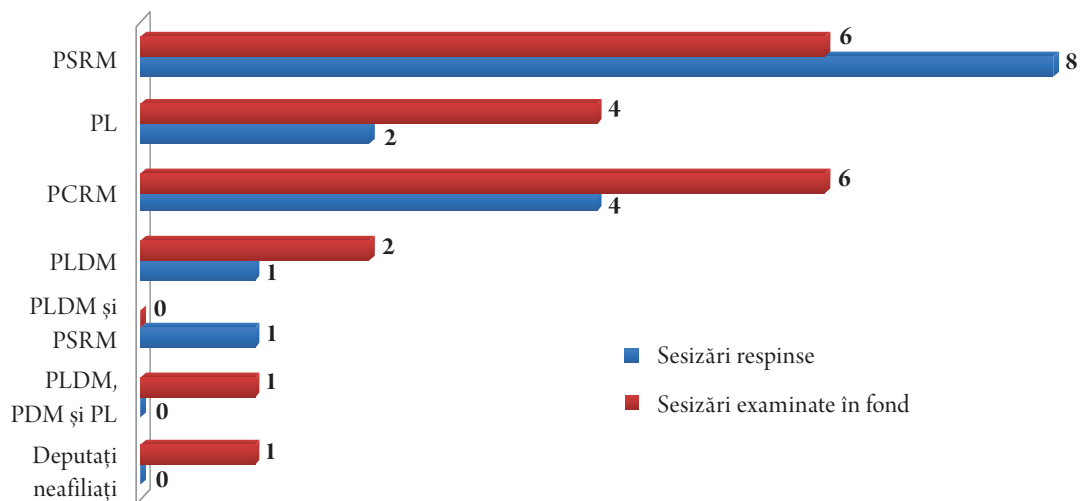


Diagrama nr. 10

Sesizări depuse de fracțiuni parlamentare, respinse sau examinate în fond în anul 2015

**Diagrama nr. 11**

Acte pronunțate de Curtea Constituțională în anul 2015

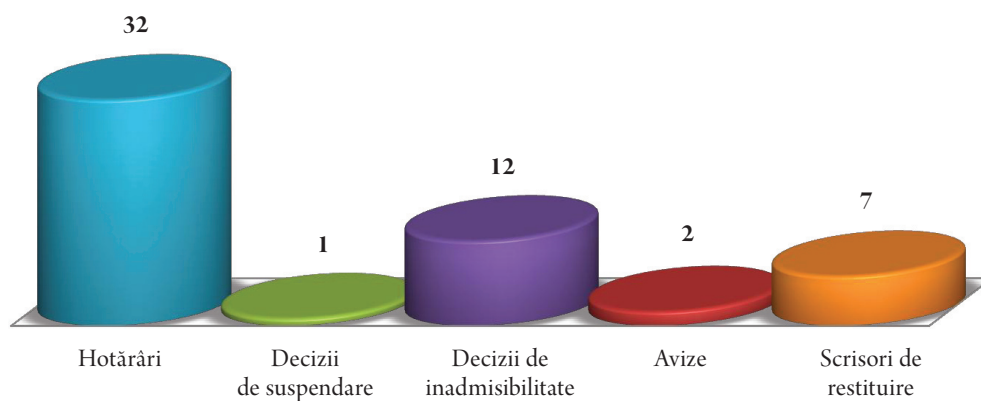
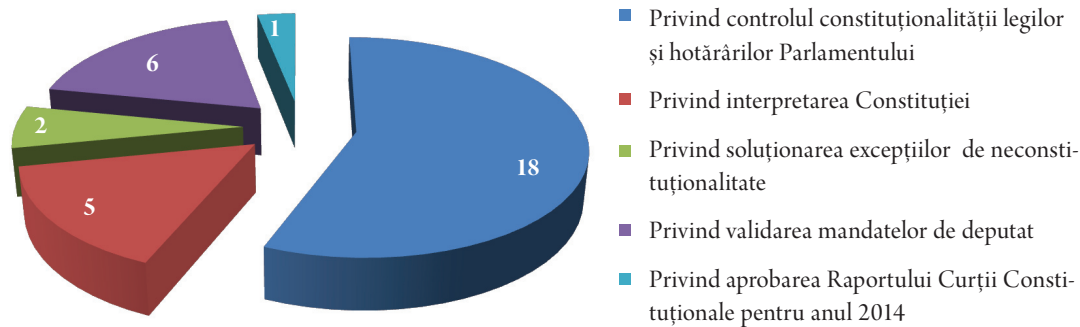


Diagrama nr. 12

Hotărâri pronunțate de Curtea Constituțională în anul 2015 (per obiect)

**Diagrama nr. 13**

Constatării Curții Constituționale prin hotărârile pronunțate

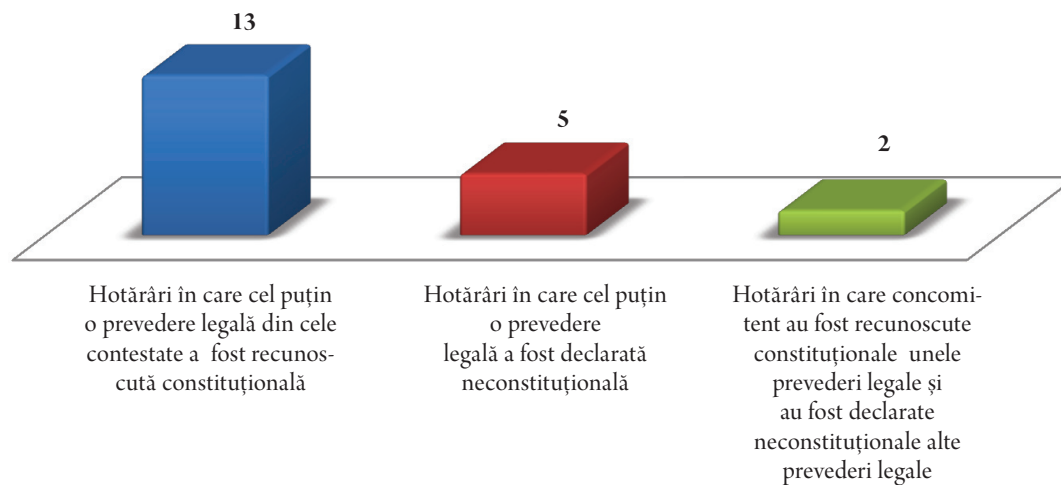
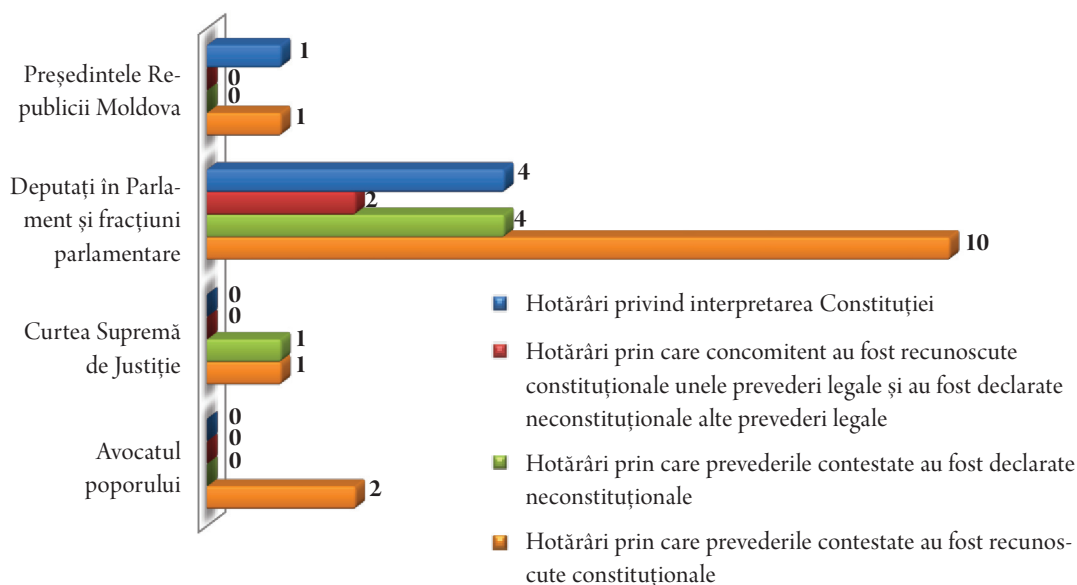


Diagrama nr. 14

177

Soluția pronunțată asupra sesizărilor examinate în fond (per subiect)

**Diagrama nr. 15**

Soluția pronunțată asupra sesizărilor depuse de către deputații în Parlament și fracțiuni parlamentare

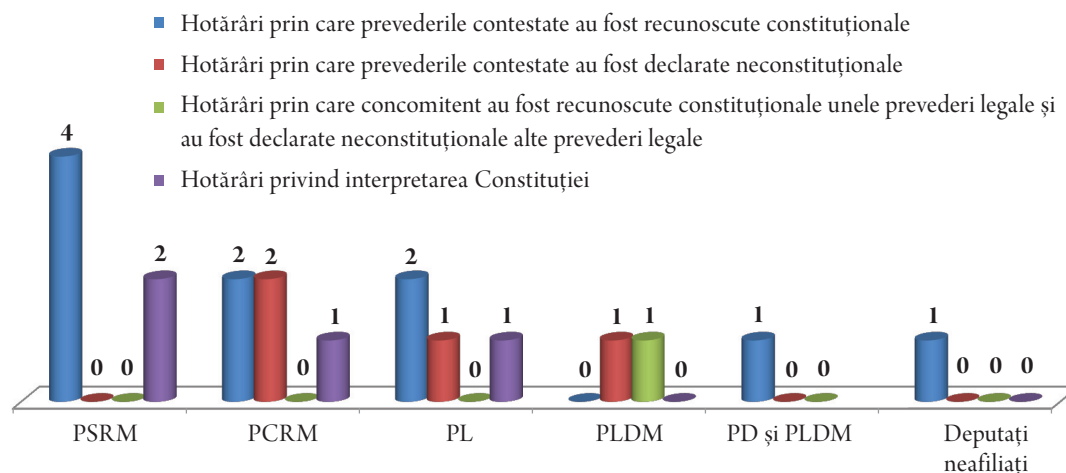
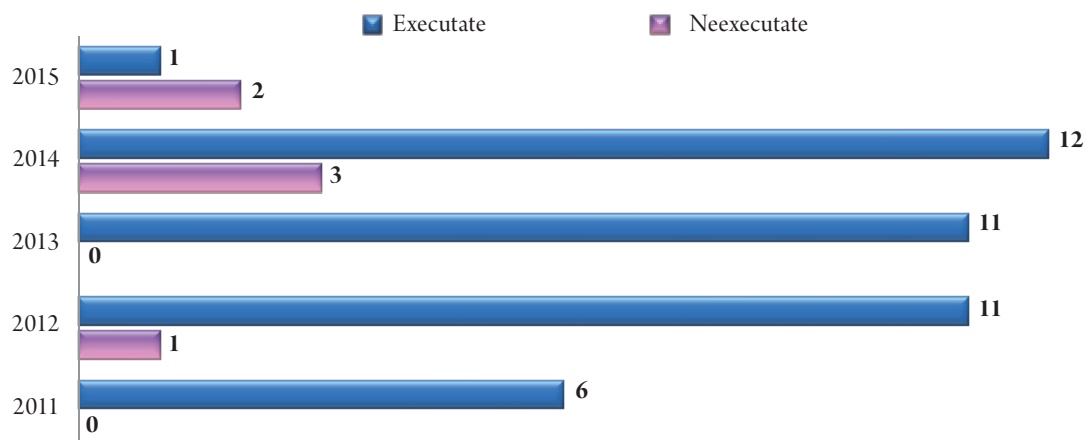


Diagrama nr. 16

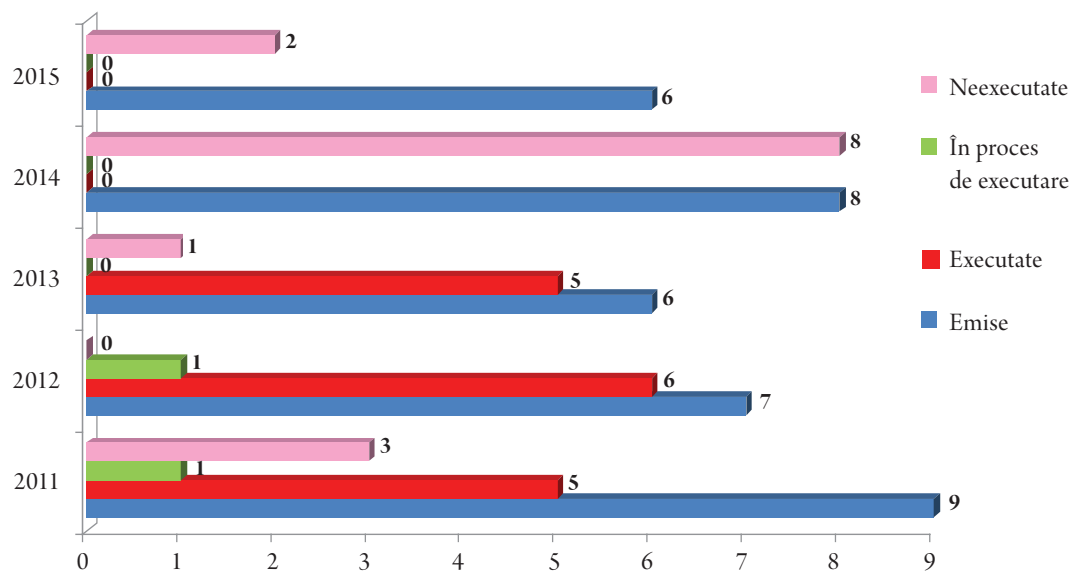
Executarea hotărârilor Curții Constituționale în anii 2011 - 2015*



* Hotărâri pasibile de executare la data de 31.12.2015

Diagrama nr. 17

Executarea adreselor Curții Constituționale în anii 2010-2013*



* Adrese pasibile de executare la data de 31.12.2015

B | EXCEPȚIILE DE NECONSTITUȚIONALITATE ÎN EVOLUȚIE ÎN PERIOADA ANILOR 1995-2015

Diagrama nr. 18a

Excepțiile de neconstituționalitate din totalul sesizărilor în perioada anilor 1995 - 2015

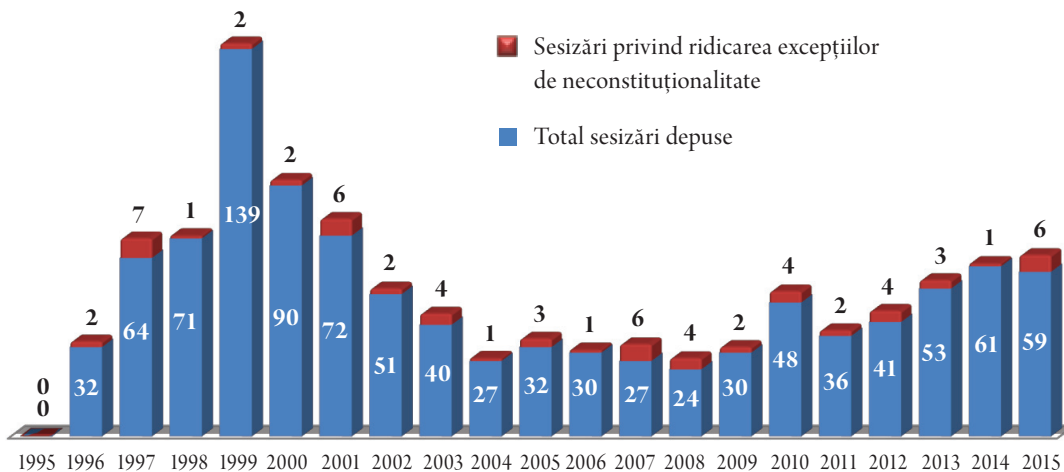


Diagrama nr. 18b

Ponderea excepțiilor de neconstituționalitate în totalul sesizărilor în perioada 1995 - 2015

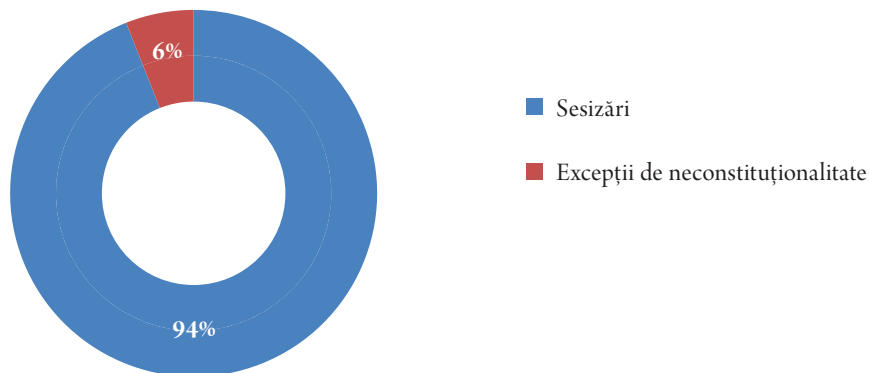
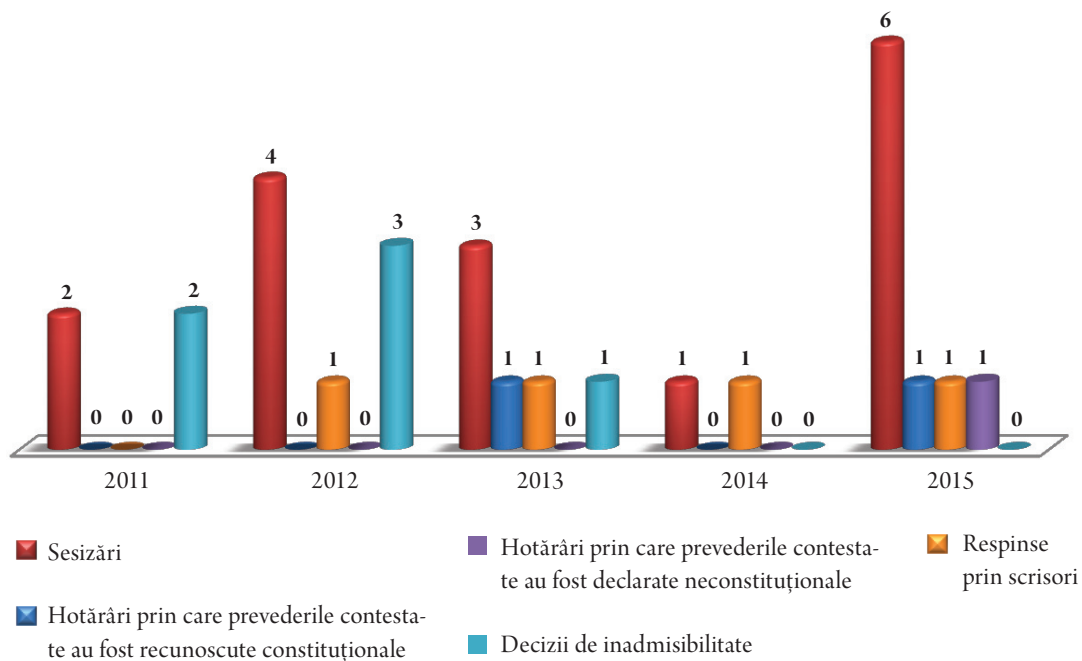
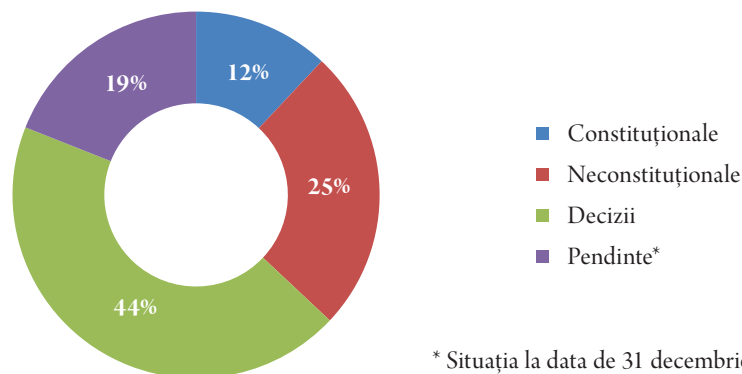


Diagrama nr. 19a

Soluția sesizărilor privind ridicarea excepțiilor de neconstituționalitate

**Diagrama nr. 19b**

Soluționarea excepțiilor de neconstituționalitate în perioada anilor 1995-2015



* Situația la data de 31 decembrie 2015

C | EVOLUȚIA ACTIVITĂȚII CURȚII CONSTITUȚIONALE ÎN PERIOADA ANILOR 1995-2015

Diagrama nr. 20

Exercitarea jurisdicției constituționale în perioada anilor 1995-2015

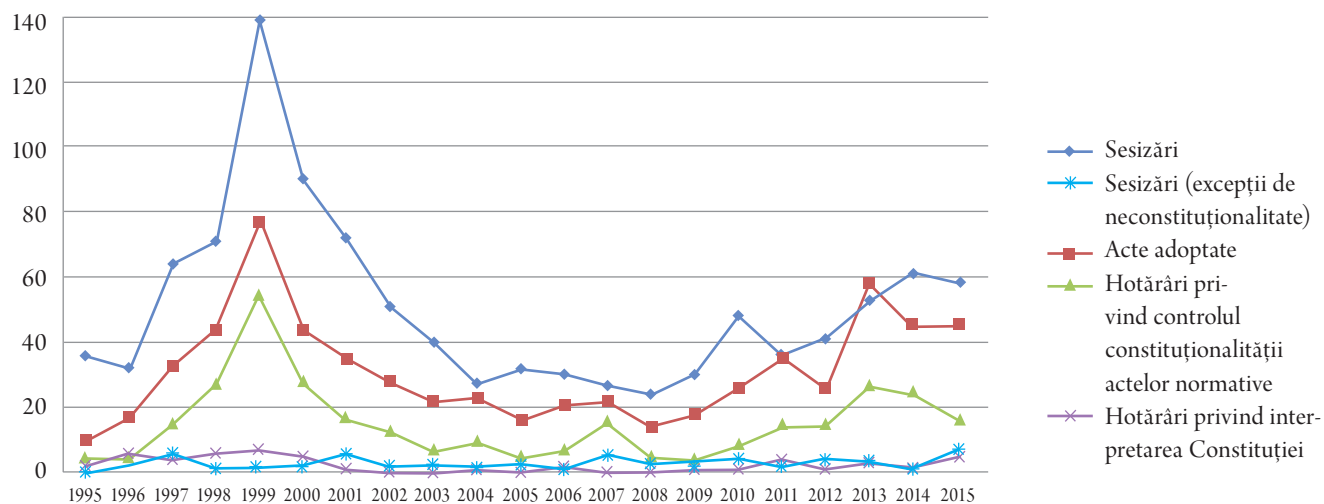


Diagrama nr. 21

Sesizări depuse în perioada anilor 1995 - 2015

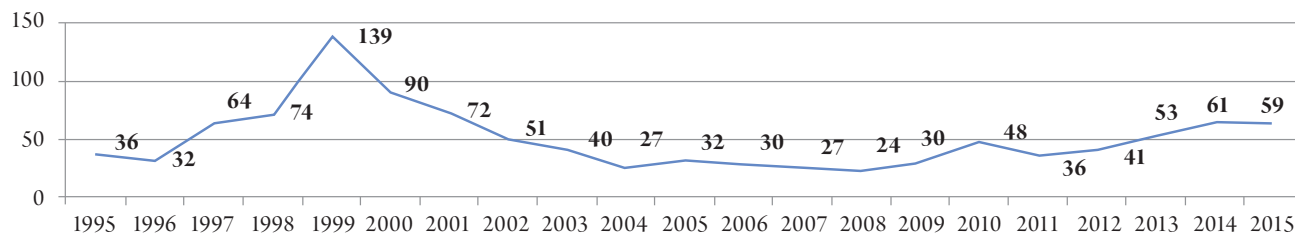
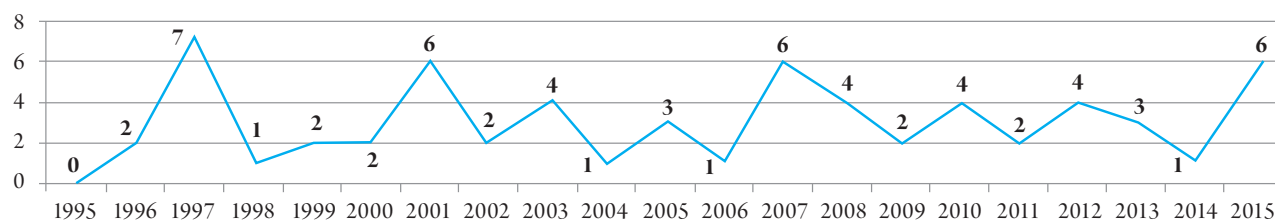
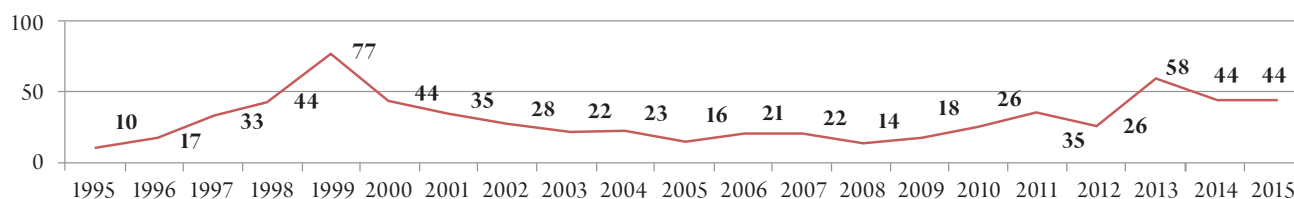


Diagrama nr. 22

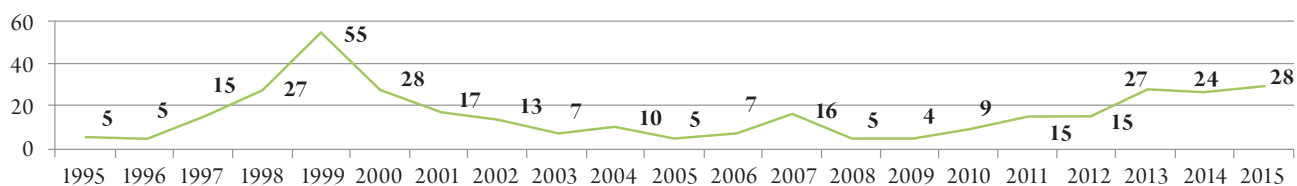
Sesizări (excepție de neconstituționalitate) în perioada anilor 1995 - 2015

**Diagrama nr. 23**

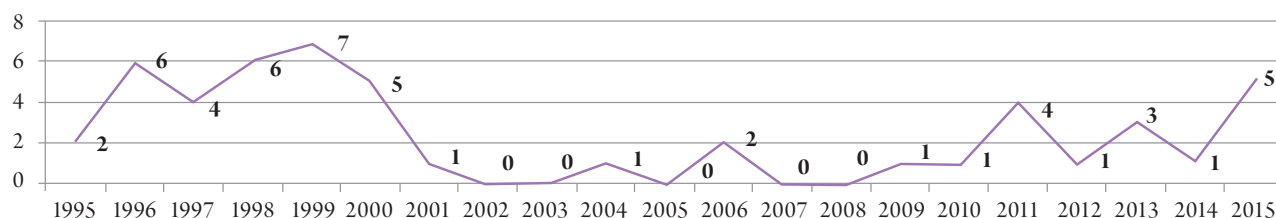
Acte adoptate în anii 1995 - 2015

**Diagrama nr. 24**

Hotărâri privind controlul constituționalității actelor normative în perioada anilor 1995 - 2015

**Diagrama nr. 25**

Hotărâri privind interpretarea Constituției în perioada anilor 1995 - 2015



D | LISTA HOTĂRĂRIILOR CURȚII CONSTITUȚIONALE PRONUNȚATE ÎN ANUL 2015

Nr. d/o	Numărul și titlul hotărârii	Nr. sesizării
1.	Hotărârea nr. 1 din 15.01.2015 cu privire la aprobarea Raportului privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2014	
2.	Hotărârea nr.2 din 20.01.2015 pentru interpretarea articolului 1 alin. (3) combinat cu articolele 69 și 70 din Constituția Republicii Moldova (<i>imunitatea și încetarea mandatului deputatului</i>)	Sesizarea nr. 6b din 06.02.2014
3.	Hotărârea nr.3 din 20.01.2015 pentru controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului nr.169 din 21 iulie 2014 privind eliberarea din funcție a directorului general al Consiliului de administrație al Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică (2)	Sesizarea nr. 59a din 27.11.2014
3.	Hotărârea nr. 4 din 23.02.2015 privind validarea mandatelor de deputat în Parlamentul Republicii Moldova	Sesizarea nr. 4e din 23.02.2015
5.	Hotărârea nr. 5 din 09.04.2015 privind validarea unui mandat de deputat în parlamentul Republicii Moldova	Sesizarea nr. 14e din 08.04.2015
6.	Hotărârea nr. 6 din 16.04.2015 privind controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal și Codul de procedură penală (<i>confiscarea extinsă și îmbogățirea ilicită</i>)	Sesizarea nr. 60a din 03.12.2014
7.	Hotărârea nr. 7 din 16.04.2015 privind controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind testarea integrității profesionale	Sesizarea nr. 43a din 20.06.2014
8.	Hotărârea nr. 8 din 11.05.2015 pentru controlul constituționalității articolului 153 din Codul educației (<i>încetarea contractului individual de muncă cu directorii unor instituții de învățământ publice</i>)	Sesizarea nr. 7a din 04.03.2015

9.	Hotărârea nr. 9 din 11.05.2015 privind validarea unui mandat de deputat în Parlamentul Republicii Moldova	Sesizarea nr. 19e din 07.05.2015
10.	Hotărârea nr. 10 din 12.05.2015 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 473 alin. (1) pct. 2) din Codul contravențional (<i>examinarea recursului în procedura contravențională</i>)	Sesizarea nr. 6g din 26.02.2014
11.	Hotărârea nr. 11 din 13.05.2015 pentru controlul constituționalității unor hotărâri ale Guvernului privind angajarea răspunderii asupra unor proiecte de legi și a legilor adoptate prin angajarea răspunderii	Sesizarea nr.16 a din 10.04.2015 Sesizarea nr. 17 a din 10.04.2015
12.	Hotărârea nr.12 din 14.05.2015 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 287 alin. (1) din Codul de procedură penală (<i>reluarea urmăririi penale</i>)	Sesizarea nr.15g din 09.04.2015
13.	Hotărârea nr.13 din 15.05.2015 pentru controlul constituționalității Legii nr. 261 din 1 noiembrie 2013 cu privire la Colegiul Medicilor din Republica Moldova	Sesizarea nr.16a din 05.03.2014
14.	Hotărârea nr.14 din 15.06.2015 pentru controlul constituționalității unor prevederi din pct. 25, 55 și 58 din Regulamentul privind organizarea studiilor superioare de doctorat, ciclul III, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1007 din 10 decembrie 2014 (<i>reglementarea activității conducătorului de doctorat</i>)	Sesizarea nr.21a din 11.05.2015
15.	Hotărârea nr.15 din 16.06.2015 pentru controlul constituționalității unor prevederi ale articolului 29 ¹ alin. (3) din Codul electoral (<i>organizarea secțiilor de votare în străinătate</i>)	Sesizarea nr. 12a din 01.04.2015
16.	Hotărârea nr. 16 din 17.06.2015 privind interpretarea articolului 101 alineatele (2) și (3) din Constituție (<i>efectele demisiei Prim-ministrului</i>)	Sesizarea nr. 26b din 16.06.2015

17.	Hotărârea nr.17 din 19.06.2015 pentru controlul constituționalității prevederilor art. 49 alin. (13) din Legea nr. 1134 – XIII din 2 aprilie 1997 privind societățile pe acțiuni (<i>plata dividendelor</i>)	Sesizarea nr. 22a din 20.05.2015
18.	Hotărârea nr. 18 din 19.06.2015 pentru controlul constituționalității punctului 3 din Anexa nr.2 la Legea nr. 1593–XV din 26 decembrie 2002 cu privire la mărimea, modul și termenele de achitare a primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală	Sesizarea nr. 8a din 04.03.2015
19.	Hotărârea nr.19 din 22.06.2015 pentru interpretarea articolului 34 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova (<i>accesul la informație</i>)	Sesizarea nr.23b din 27.05.2015
20.	Hotărârea nr. 20 din 23.06.2015 pentru controlul constituționalității unor prevederi din articolul 32 alin.(1) al Legii nr.544-XIII din 20 iulie 1995 cu privire la statutul judecătorului (<i>asigurarea cu pensie a judecătorilor Curții Constituționale</i>)	Sesizarea nr. 25a din 12.06.2015
21.	Hotărârea nr. 21 din 24.06.2015 privind interpretarea articolelor 69 alin. (2), 70 alin (1), 99 și 100 din Constituția Republicii Moldova (<i>efectele situațiilor de incompatibilitate pentru deputat</i>)	Sesizarea nr. 1b din 26.01.2015
22.	Hotărârea nr.22 din 16.07.2015 privind controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului nr. 140 din 3 iulie 2015 privind numirea în funcția de Avocat al Poporului pentru drepturile copilului	Sesizarea nr. 31a din 10.07.2015
23.	Hotărârea nr.23 din 04.09.2015 privind validarea mandatelor de deputat în Parlamentul Republicii Moldova	Sesizarea nr. 34e din 19.08.2015
24.	Hotărârea nr. 24 din 06.10.2015 pentru controlul constituționalității articolului 28 lit. b) din Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024-XIV din 2 iunie 2000 (<i>procedura de recunoaștere a cetățeniei</i>)	Sesizarea nr. 10a din 31.03.2015

25.	Hotărârea nr. 25 din 13.10.2015 pentru controlul constituționalității unor prevederi ale Hotărârii Guvernului nr. 79 din 23 ianuarie 2006 privind aprobarea Listei substanțelor narcotice, psihotrope și a plantelor care conțin astfel de substanțe depistate în trafic ilicit, precum și cantitățile acestora (<i>delimitarea substanțelor narcotice și psihotrope</i>)	Sesizarea nr.30a din 10.07.2015
26.	Hotărârea nr. 26 din 21.10.2015 privind validarea mandatelor de deputat în Parlamentul Republicii Moldova	Sesizarea nr. 40e din 21.10.2015
27.	Hotărârea nr. 27 din 17.11.2015 pentru controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului nr. 172 din 15.10.2015 privind încuviințarea ridicării imunității parlamentare (<i>votul secret în Parlament</i>)	Sesizarea nr. 39a din 19.10.2015
28.	Hotărârea nr. 28 din 23.11.2015 privind controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 54 din 21.02.2003 privind contracararea activității extremiste (<i>simbolurile naziste sau asemănătoare până la confundare</i>)	Sesizarea nr.29a din 29.06.2015
29.	Hotărârea nr. 29 din 24.11.2015 pentru interpretarea art. 85 din Constituție (<i>dizolvarea Parlamentului în ultimele 6 luni de mandat al Președintelui RM</i>)	Sesizarea nr. 44b din 06.11.2015
30.	Hotărârea nr. 30 din 08.12.2015 pentru controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului nr. 224 din 3 decembrie 2015 privind abrogarea hotărârilor Parlamentului privind desemnarea unor directori ai Consiliului de administrație al Agenției Naționale pentru Reglementarea în Energetică (<i>demiterea directorilor ANRE</i>)	Sesizarea nr. 53a din 04.12.2015
31.	Hotărârea nr.31 din 10.12.2015 privind validarea unui mandat de deputat în Parlamentul Republicii Moldova	Sesizarea nr. 54e din 08.12.2015

32.	Hotărârea nr. 32 din 29.12.2015 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 1877-VII din 21 decembrie 2015 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru și interpretarea articolului 98 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova	Sesizarea nr. 59a din 28.12.2015
33.	Avizul nr. 1 din 24.07.2015 asupra inițiativei de revizuire a articolului 78 alineatul (3) din Constituția Republicii Moldova	Sesizarea nr. 33c din 23 iulie 2015
34.	Avizul nr. 2 din 10.11.2015 asupra inițiativei civice de revizuire a articolelor 60, 70, 78 și 89 din Constituția Republicii Moldova prin referendum republican	Sesizarea nr. 45c din 06.11.2015

Cuprins

HOTĂRÂRE cu privire la aprobarea Raportului privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2015	4
RAPORT privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2015	7
TITLUL I. SISTEMUL CONSTITUȚIONAL ÎN REPUBLICA MOLDOVA	9
A Jurisdicția constituțională	11
B Judecătoria Curții Constituționale	12
C Structura organizatorică a Curții Constituționale	14
D Procedura în fața Curții	16
1. Sesizarea Curții	16
2. Examinarea sesizărilor	16
2.1. Procedura preparatorie admisibilității sesizării	17
2.2. Examinarea admisibilității sesizării	18
2.3. Pregătirea cauzei pentru examinare în ședința publică a Curții	19
2.4. Examinarea cauzei în ședința publică a Curții	20
2.4.1. Reprezentarea în ședința publică a Curții	21
2.5. Deliberarea	22
3. Actele Curții	23
TITLUL II. ACTIVITATEA JURISDICȚIONALĂ	25
A Aprecierea Curții	27
1. Principii generale	27
1.1. Eforturile anticorupție în cadrul instituțiilor publice și garanțiile statului de drept	27
1.2. Principiul legalității	30
1.2.1. Asigurarea principiului legalității la numirea și destituirea persoanelor cu funcție de demnitate publică	31

1.2.1.1. Numirea Avocatului Poporului pentru drepturile copilului	31
1.2.1.2. Destituirea directorului Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică	33
1.3. Principiul preeminenței dreptului în legea penală	35
2. Protecția drepturilor fundamentale ale omului	36
2.1. Prezumția de nevinovăție	36
2.1.1. Prezumția de nevinovăție în procesul de testare a integrității profesionale	36
2.1.2. Corelația dintre prezumția de nevinovăție și procedura ridicării imunității deputatului în Parlament	37
2.1.3. Dreptul de a nu fi judecat în baza probelor acumulate în urma provocării	38
2.2. Accesul la justiție	40
2.2.1. Principiul non bis in idem	40
2.2.2. Dreptul la două grade de jurisdicție în materie contravențională	44
2.3. Dreptul la viața privată	46
2.3.1. Principii generale privind viața intimă, familială și privată	46
2.3.2. Protecția vieții private în cadrul testării integrității profesionale	48
2.4. Libertatea opiniei și a exprimării	52
2.4.1. Limitele restrângerii libertății de exprimare	52
2.4.1.1. Restrângerea utilizării simbolicii asemănătoare, până la confundare, cu atributele sau simbolica nazistă	53
2.5. Dreptul la informație	55
2.5.1. Accesul la informație	55
2.6. Dreptul la educație	59
2.6.1. Limita de vârstă a conducătorului de doctorat	59
2.7. Dreptul la ocrotirea sănătății	61
2.7.1. Obligația de a participa la sistemul asigurărilor obligatorii	61
2.8. Exercițarea dreptului la vot	63
2.8.1. Organizarea secțiilor de votare în străinătate	63
2.9. Dreptul la asociere	66
2.9.1. Dreptul la asociere în organizații profesionale	66
2.9.2. Instituirea prin lege a organului de autoadministrare a profesiei de medic	67
2.10. Dreptul la muncă	68
2.10.1. Încetarea contractelor de muncă cu directorii unor instituții de învățământ	68
2.11. Dreptul de proprietate	72
2.11.1. Atribuirea salariului la categoria „bunuri“	72
2.11.2. Prezumția caracterului licit al dobândirii averii	73

2.11.3. Confiscarea extinsă a averii – instrument al combaterii criminalității organizate și corupției	74
2.11.4. Plata dividendelor	77
3. Autoritățile publice	79
3.1. Organizarea și funcționarea Parlamentului	79
3.1.1. Autonomia parlamentară	79
3.1.2. Transparența lucrărilor parlamentare	79
3.1.3. Mandatul deputatului	81
3.1.3.1. Întinderea inviolabilității parlamentare	81
3.1.3.2. Ineligibilitatea pentru funcția de deputat	84
3.1.3.3. Incidența imunității parlamentare în cadrul procedurii de recunoaștere și executare a hotărârilor judecătorești străine	85
3.1.3.4. Încetarea forțată a mandatului deputatului	86
3.1.3.5. Regimul juridic al incompatibilităților funcției de deputat	87
3.1.4. Dizolvarea Parlamentului	91
3.1.4.1. Menținerea echilibrului instituțional prin asigurarea continuității exercitării depline a puterii executive în stat	91
3.2. Președintele Republicii Moldova	93
3.2.1. Colaborarea Președintelui cu Parlamentul în procesul de formare a Guvernului	93
3.2.1.1. Desemnarea candidatului la funcția de Prim-ministru	93
3.2.2. Competența Președintelui Republicii Moldova în problemele cetățeniei	99
3.3. Legiferarea	100
3.3.1. Efectele juridice ale actelor Parlamentului de numire în funcție	100
3.3.2. Principiul legalității în legea penală	101
3.3.3. Adoptarea legilor prin procedura angajării răspunderii Guvernului	102
3.4. Guvernul	104
3.4.1. Efectele juridice ale demisiei Prim-ministrului	104
3.4.2. Abilitarea Guvernului cu competențe de a reglementa circulația substanțelor narcotice sau psihotrope	105
3.5. Autoritatea judecătorească	107
3.5.1. Lipsa de competență a instanțelor judecătorești în aplicarea sancțiunilor disciplinare	107
3.5.2. Puterea lucrului judecat	108
3.6. Curtea Constituțională	109
3.6.1. Garanțiile privind asigurarea cu pensie a judecătorilor Curții Constituționale	109

4. Economia națională	111
4.1. Rolul bugetului de stat în economia statului	111
4.2. Adoptarea bugetului public național prin procedura angajării răspunderii	111
B Concluziile Curții	112
1. Prevederi recunoscute constituționale	112
2. Prevederi declarate neconstituționale	114
3. Interpretarea prevederilor constituționale	115
4. Validarea mandatelor de deputat	119
5. Deciziile Curții	120
Decizii de inadmisibilitate a sesizărilor	120
Decizii de suspendare a acțiunii actelor contestate	121
6. Restituirea prin scrisori a sesizărilor	122
C Adrese	122
D Opinii separate	127
TITLUL III . EXECUTAREA ACTELOR CURȚII CONSTITUȚIONALE	129
1. Nivelul de executare a hotărârilor care declară neconstituționale prevederile unor acte normative	134
2. Nivelul de executare a adreselor Curții Constituționale	135
TITLUL IV. COLABORĂRI ȘI ALTE ACTIVITĂȚI ALE CURȚII	137
1. Conferința internațională dedicată celei de-a 20-a aniversări a Curții Constituționale a Republicii Moldova	139
2. Studiul privind consolidarea rolului Curții Constituționale	145
3. Cooperarea externă a Curții în anul 2015	149
3.1. Activitatea CCM în organizațiile regionale, europene și internaționale	149
3.2. Colaborare bilaterală	157
3.3. Programe de cooperare cu parteneri externi	159
3.4. Participări la alte evenimente internaționale	161
3.5. Întrevederi oficiale și de curtoazie	163
4. Donații de carte pentru Biblioteca Curții Constituționale	164
TITLUL V. ACTIVITATEA CURȚII CONSTITUȚIONALE ÎN CIFRE	169
A Date statistice pentru anul 2015	171
B Excepțiile de neconstituționalitate în evoluție în perioada anilor 1995-2015	179
C Evoluția activității Curții Constituționale în perioada anilor 1995-2015	181
D Lista hotărârilor Curții Constituționale pronunțate în anul 2015	183

